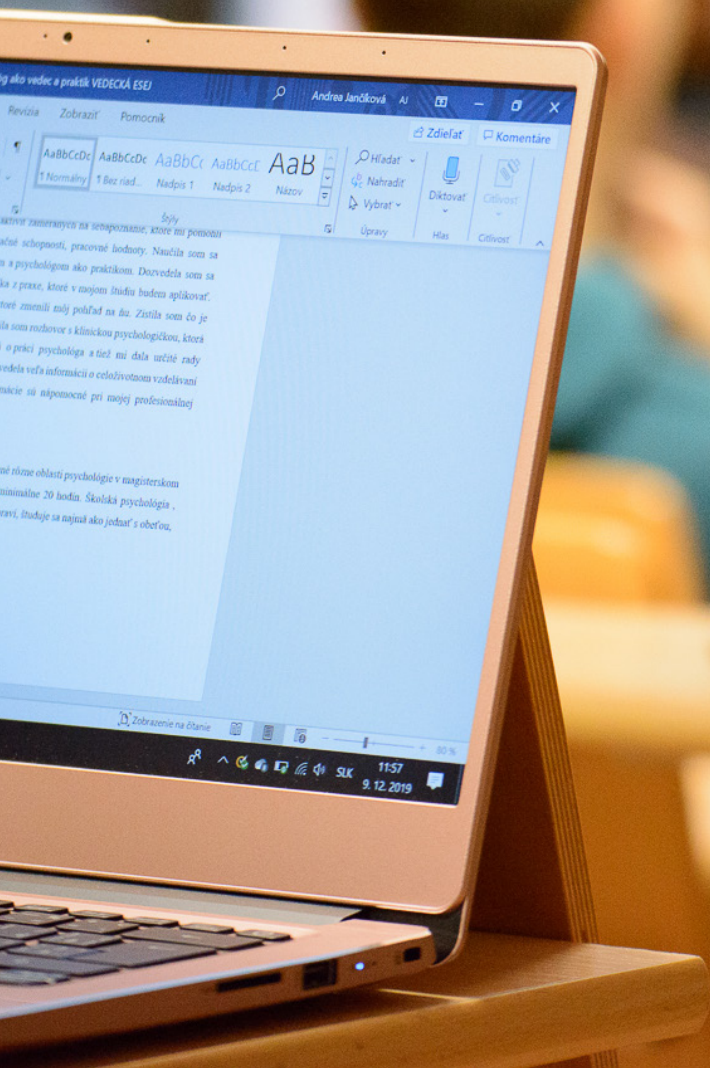

SPRIEVODCA VEDECKO- VÝSKUMNOU ČINNOSŤOU VYSOKOŠKOLSKÉHO ŠTUDENTA

MÁRIA DĚDOVÁ
KINGA IZSÓF JURÁSOVÁ

TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE
Filozofická fakulta
Katedra psychológie

**SPRIEVODCA VEDECKO-
VÝSKUMNOU ČINNOSŤOU
VYSOKOŠKOLSKÉHO ŠTUDENTA**

Vysokoškolská učebnica

Mária Dédová
Kinga Izsóf Jurásová

Tmava 2024

Recenzenti:

doc. PhDr. Ľubor Pilárik, PhD.

doc. Mgr. Juraj Holdoš, PhD.

Autori:

doc. PhDr. Mária Dėdová, PhD.

PhDr. Kinga Izsóf Jurásová, PhD.

Autorský podiel:

doc. PhDr. Mária Dėdová, PhD. – 3,4 AH

PhDr. Kinga Izsóf Jurásová, PhD. – 4,14 AH

© Mária Dėdová, Kinga Izsóf Jurásová, 2024

© Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2024

ISBN 978-80-568-0654-8

Obsah.....	5
Úvod.....	8
1 Vedecko-výskumná činnosť a jej význam vo vzdelávacom procese.....	10
1.1 Záverečné práce a vedecké publikácie.....	12
1.2 Typy záverečných prác a vedeckých publikácií.....	13
1.3 Výber témy vedecko-výskumnej činnosti.....	17
1.4 Cvičenie.....	19
2 Práca s literárnymi prameňmi.....	20
2.1 Vyhľadávanie literárnych prameňov.....	21
2.2 Selekcia a zoradenie literárnych prameňov.....	23
2.3 Analýza a kategorizácia literárnych prameňov.....	28
2.4 Cvičenie.....	36
3 Zásady citovania, práca s textom a literatúrou.....	37
3.1 Všeobecné zásady citovania.....	37
3.2 Plagiátorstvo.....	39
3.3 Parentetické a naratívne citácie.....	50
3.4 Štýly citovania v texte.....	60
3.5 Zásady parafrázovania.....	66
3.6 Primárna a sekundárna citácia.....	70
3.7 Zaznamenávanie literatúry.....	82
3. 8 Cvičenie.....	101
4 Vedecko-výskumný projekt a priebeh výskumnej činnosti.....	106
4.1 Priebeh výskumnej činnosti.....	114
4.2 Cvičenie.....	116
5 Spracovanie výstupov vedecko-výskumnej činnosti do záverečnej práce a vedeckej štúdie.....	117
5.1 Názov, abstrakt a úvod.....	118
5.2 Rozpracovanie teoretických východísk.....	123
5.3 Vymedzenie vlastného výskumného zámeru a predstavenie výskumných metód.....	133

5.4 Výsledky výskumu a ich prezentovanie.....	133
5.5 Diskusia a záver.....	138
5.6 Cvičenie.....	140
6 Publikačný proces.....	142
6.1 Proces publikovania v zborníku.....	143
6.2 Proces publikovania v časopise.....	144
6.3 Cvičenie.....	152
Záver.....	153
Zoznam použitej literatúry.....	154
Prílohy.....	158

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1	Komparácia kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumného postupu (Miovský, 2006; Široký et al., 2011)	15
Tabuľka 2	Schéma pre spracovanie výskumných štúdií – komparačná tabuľka	30
Tabuľka 3	Postup práce s literárnymi prameňmi	34
Tabuľka 4	Používanie skratiek pri citáciách a v zozname literatúry	61
Tabuľka 5	Základné štýly citovania v texte	60
Tabuľka 6	Implementácia modelu IMRAD do obsahovej štruktúry záverečných prác	118
Tabuľka 7	Príklady primeraných a neprimeraných názvov záverečných prác a vedeckých publikácií	119
Tabuľka 8	Príklady abstraktov výskumných a prehľadových prác	121
Tabuľka 9	Príklad práce s definíciami vybraného konštruktu	126
Tabuľka 10	Príklady práce s výskumnými zisteniami o vybranom konštrukte	128
Tabuľka 11	Príklady komparačných tabuliek	130
Tabuľka 12	Príklady formálnej úpravy tabuliek	136

Úvod

Vedecko-výskumná aktivita vysokoškolského študenta sa skladá zo štyroch hlavných etáp. Prvou z nich je prípravná etapa skladajúca sa z výberu témy, vyhľadávania/spracovania literárnych prameňov a z tvorby výskumného plánu. V realizačnej etape dochádza k prevedeniu praktickej výskumnej/prieskumnej aktivity alebo k vyhotoveniu analyticko-syntetického literárneho prehľadu. Treťou etapou je spracovanie výstupov vedecko-výskumnej činnosti do záverečnej práce alebo vedeckej štúdie. Podotýkame, že úspešná realizácia vymenovaných etáp vedecko-výskumnej aktivity je podmienená solídnu vedomostnou bázou metodologických a štatistických postupov. V poslednej etape čaká študenta obhajoba záverečnej práce pred komisiou, či publikovanie vedeckej štúdie.

Čitateľ drží v ruke vysokoškolskú učebnicu, ktorá si kladie za cieľ poskytnúť praktické rady a usmernenia, ktoré môžu byť nápomocné pri realizácii vedecko-výskumnej aktivity. Sleduje didaktický cieľ a je určená najmä pre študentov prvého a druhého stupňa vysokoškolského štúdia. Hoci z obsahového hľadiska sa v mnohých bodoch riadime usmerneniami Americkej psychologickkej asociácie (ang. Publication Manual of the American Psychological Association 7 th ed., skr. APA) (APA, 2020), učebnica môže byť užitočná nie len pre študentov psychológie, ale aj pre ďalšie študijné programy (napr. sociológia, pedagogika, politológia, sociálna práca a iné).

Okrem APA manuálu, citujeme mnohé iné knižné publikácie, ktoré sú zamerané na oblasť vedeckého písania a vedeckej metodológie. Mimo iných odkazujeme čitateľa aj na našu predošlú publikáciu s názvom „Manuál k vypracovaniu záverečných a kvalifikačných prác“ (Izsóf Jurášová & Dėdová, 2015). V kapitolách sucasnej publikácie sa venujeme oblastiam, ktoré spominany manuál doprnaju (napr. vedecko-výskumný projekt, publikačný proces, etika výskumu a publikovania, jazyková a štylistická stránka textu) alebo revidujú jeho obsah cez aktuálne informácie (napr. citovanie a formalna uprava textu podľa siedmeho vydania APA

manuálu). Hlavným dôvodom prípravy sekvenčnej publikácie, boli praktické skúsenosti pri výučbe predmetov zameraných na prípravu záverečných prác a spätná väzba zo strany študentov. Považovali sme za dôležité, aby vo vysokoškolskej učebnici z oblasti vedeckého písania bola patričná pozornosť venovaná aj prípravnej fáze vedecko-výskumnej činnosti, ktoré sú v podobných publikáciách často opomenuté. Podobne bolo pre nás dôležité zdôrazniť, že vedecko-výskumná činnosť študenta nemusí byť ukončená odovzdaním záverečnej práce ale výsledky výskumu/ prieskumu/ literárneho prehľadu môžu byť sprístupnené i väčšej odbornej verejnosti v podobe vedeckej štúdie.

Prvá kapitola učebnice sa venuje významu vedecko-výskumnej činnosti vo vzdelávacom procese, typom záverečných prác a vedecko-výskumných postupov, ako aj výberu témy vedecko-výskumnej činnosti. Druhá kapitola približuje čitateľovi etapy práce s literárnymi prameňmi. Objasňuje tiež možné spôsoby vyhľadávania literárnych prameňov a navrhuje postupy pre ich selekciu, analýzu a kategorizáciu. Tretia kapitola sa venuje rôznym spôsobom práce s textom, jednotlivým štýlom citovania a zaznamenávania literatúry vychádzajúc zo 7. edície Americkej psychologickéj asociácie. Pozornosť je upriamovaná na základné vymedzenie plagiátorstva s uvedením viacerých foriem doplnenými príslušnými ukážkami. Popisované sú základné štýly citovania, rozlišovanie medzi primárnou a sekundárnou citáciou, parafrázovaním textu, či zaznamenávaním literatúry. Štvrtá kapitola pojednáva o jednotlivých sekciách výskumného projektu a jej súčasťou sú tiež praktické odporúčania pre realizáciu výskumnej činnosti. Piatá kapitola si kladie za cieľ popísať hlavné obsahové celky záverečných prác a vedeckých publikácií. V záverečnej šiestej kapitole pozornosť je upriamovaná na etapy publikačného procesu v zborníku a v časopise.

Veríme, že po preštudovaní učebnice, budú vedomosti študentov obohatené v oblasti vedecko-výskumnej činnosti, ktoré bude môcť následne prakticky aplikovať pri príprave záverečnej práce, či vedeckej publikácie.

1 Vedecko-výskumná činnosť a jej význam vo vzdelávacom procese

Prvú kapitolu našej učebnice venujeme ľudskej zvedavosti. Chápeme ju, ako základnú intelektuálnu potrebu, ktorá sa prejavuje snahou o spoznanie javov, ktoré človeka obklopujú. Ide o potentnú hnaciu silu, ktorá v ideálnom prípade posúva jednotlivca a ľudskú spoločnosť k intelektuálnemu, emocionálnemu, morálnemu a sociálnemu rozvoju. Nie je však jedno, akou cestou sa vyberieme pri uspokojení našej zvedavosti.

My sa zameriame na cestu *vedeckého skúmania*. Vedu môžeme vymedziť ako systematické interpretovanie reality pomocou exaktných a kontrolovateľných metodických postupov. Podľa Ferjenčíka (2000) hlavným cieľom vedeckého skúmania je deskripcia, explanácia a predikcia istých javov. V prvom kroku ide o dôkladný, premyslený, plánovaný a organizovaný popis situácie a o roztriedenie dát. Nadväzuje hľadanie súvislostí medzi popísanými skutočnosťami. Rozpoznanie istej schémy nám následne umožní predvídanie výskytu sledovaných javov. Vyslovené predpoklady budú o to presnejšie, čím dôkladnejšie sme vedeli vysvetliť príčinné (kauzálne) súvislosti medzi skúmanými premenenými. Kritériá vedeckého skúmania sa môžu mierne líšiť v závislosti od toho, či ku skúmanému javu pristupuje výskumník s kvalitatívnym alebo kvantitatívnym zámerom (viac viď v podkapitole 1.2).

Rozvíja vedu každý, kto popisuje, vysvetľuje a predikuje isté skutočnosti? Žiaľ, nie. Aby sme mohli hovoriť o vedeckom skúmaní, musíme vychádzať z objektívnych empirických dát, ktorých hodnota a povaha môže byť zaznamenaná pre to určenými metódami. Realizovaná vedecká aktivita má byť jednak logicky konzistentná, ale najmä verifikovateľná, teda opakovane overiteľná. Výsledok vedeckého skúmania by nemal byť závislý na domnienkach a prianiach výskumníka, ale sa má odvíjať od dát, z ktorých pramení. Výstupy vedeckej činnosti majú byť tiež užitočné a prospešné pre spoločnosť (Eco, 1997; Ferjenčík, 2000). Uvedené kritériá sú platné bez ohľadu na to, či má vedecké skúmanie

prieskumný alebo výskumný charakter. V prípade prieskumu ide o orientačné a mnohokrát nesystematické skúmanie istého javu alebo súvislostí. Ak vedecké skúmanie prerastie do systematického procesu s cieľom objaviť nové fakty, alebo interpretovať ich novým spôsobom, hovoríme o výskume (Široký et al., 2011).

Cieľom vysokoškolského vzdelávania je - okrem rozvoja odborovej špecializácie - prehĺbenie *vedeckého myslenia* u študentov. Hoci edukácia v tomto smere by mala byť evidentnou aj v nižších stupňoch formálneho vzdelávania, v súčasnosti sa rozvíja najmä na akademickej pôde univerzít. Vedecké myslenie pomáha pri **posúdení informácií**, ktoré človeka obklopujú, pri ich vyhodnotení a kategorizácii. Študent, ktorý je vedený k vedeckému mysleniu by mal byť spôsobilý napríklad kriticky posúdiť vierohodnosť zdroja informácií a vo svojom uvažovaní by mal menej podliehať vplyvu heuristik a skresleniam. Kritické uvažovanie by však nemalo byť zamerané len na externý zdroj informácií, ale podobne kriticky by sa mala posúdiť aj **platnosť osobných hypotéz a konklúzií**. Vedecké myslenie by sa malo spájať aj s otvorenosťou voči informáciám nepodporujúcim iniciálne stanovisko a s ochotou **korigovať, či meniť osobné presvedčenie vo svetle nových informácií**. V neposlednom rade sa tiež očakáva prepojenie kritického myslenia so schopnosťou primerane **komunikovať, konfrontovať a obhájiť** isté stanovisko v rámci odborných diskusií.

Akými aktivitami by sa malo vedecké myslenie rozvíjať vo vzdelávaní? Najúčelnejšie sú činnosti, ktoré od študenta vyžadujú aktívne zapojenie sa do výchovno-vzdelávacieho procesu a nie len pasívne prijímanie pedagógom poskytnutých informácií. Najčastejšie sa sem radí odborná diskusia, riešenie modelových/ reálnych problémových situácií a vypracovanie seminárnych, či záverečných prác. Práve posledné dve úlohy v sebe zahrnujú predpoklad pre uskutočnenie vedecko-výskumnej činnosti, ktorá pramení z vedeckého myslenia, ale zároveň ju aj rozvíja. Realizácia *vedecko-výskumnej činnosti* však nie je „srdcovou záležitosťou“ mnohých študentov. Ako pedagógovia sme mnohokrát svedkami slabej motivácie, až neochoty zo strany študentov podieľať sa na vedecko-výskumnej činnosti. Chýbajúca osobná zaangažovanosť

sa väčšinou spája aj so slabým výkonom. Nepriaznivá spätná väzba zo strany pedagóga, napr. v podobe zlej známky, následne len upevní študenta v presvedčení, že vedecko-výskumná činnosť nie je jeho „parketou“.

Chceme zdôrazniť, že hlavnou podstatou vedecko-výskumnej činnosti na vysokoškolskej pôde nie je (len) získanie zápočtu alebo akademického titulu. Síce uvedené benefity z nej môžu vyplynúť, ale jej skutočný význam plne neprekryjú. Cieľom vedecko-výskumnej činnosti je práve rozvoj už spomínaného vedeckého myslenia, ktoré nie je viazané na konkrétne študijné zameranie a je opodstatnené i mimo vysokoškolskej pôdy. Práve z daného dôvodu je účelné, aby sa do vedecko-výskumnej činnosti aktívne zapojili aj študenti, ktorí po skončení školy nemajú vedecké ambície. Ako absolventi vysokoškolského vzdelávania by mali predsa vedecké myslenie využívať aj v odbornej praxi.

1.1 Záverečné práce a vedecké publikácie

V kapitolách učebnice sa zameriame na dve kategórie aktivít, ktoré by mali vychádzať z vedecko-výskumnej činnosti a majú predpoklad pre rozvoj vedeckého myslenia. Sú nimi záverečné práce a príprava vedeckej publikácie. Kým záverečná práca je predpokladom pre ukončenie štúdia a je tým pádom obligatórna, vedecké publikácie sú na prvých dvoch stupňoch štúdia dobrovoľné a odrážajú nadštandardnú aktivitu študenta.

K záverečným prácam sa radí *bakalárska, diplomová a dizertačná* práca. Atestačná, rigorózna a habilitačná práca sa považuje za kvalifikačnú prácu (Meško et al., 2004). Hlavný rozdiel medzi záverečnými a kvalifikačnými prácami je v tom, že kým záverečné práce sa realizujú vo formálnom vzdelávacom procese, príprava kvalifikačných prác sa realizuje mimo formálneho vzdelávania. Na druhej strane, tak ako záverečné práce, aj kvalifikačné práce vychádzajú z vedecko-výskumnej činnosti a z daného dôvodu informácie spracované v tejto učebnici sa k nim vzťahujú tiež.

Odovzdanie a obhájenie bakalárskej práce uzatvára prvý stupeň vysokoškolského vzdelávania. Bakalárska práca by mala byť dôkazom toho, že študent je zorientovaný v základnej odbornej

terminológii/teórii a disponuje s požadovanými vedomosťami, znalosťami a zručnosťami. Je teda schopný samostatnej odbornej práce (Meško et al., 2004). Podobne ako bakalárska, aj diplomová práca by mala byť dôkazom uvedených dispozícií, ale samozrejme na vyššej odbornej úrovni. Rozdiel medzi bakalárskou a diplomovou prácou nie je kvalitatívneho, ale skôr kvantitatívneho rázu. V oboch prípadoch sa aplikujú vedecké metódy skúmania, avšak v prípade diplomových prác vo väčšom rozsahu a intenzite.

V prípade dizertačnej práce by mala byť vedecko-výskumná činnosť študenta zastúpená v najväčšej miere. Doktorand by mal prejsť schopnosť samostatnej, tvorivej a originálnej vedeckej činnosti. Dizertačná práca má preniesť aspoň čiastkové riešenie na teoretické, či praktické problémy istého vedného odboru (Meško et al., 2004).

Špecifickú kategóriu vedecko-výskumnej aktivity vysokoškolského študenta tvoria *vedecké publikácie, výskumné štúdie*. Najčastejšie vychádzajú z výskumných aktivít realizovaných v súvislosti so záverečnými prácami, ale môžu prameniť aj zo samostatnej výskumnej činnosti študenta. V súčasnosti uvažuje iba malé percento študentov o možnosti publikovania výskumných výstupov. Samozrejme nie každý, študentmi realizovaný výskum je hodný vedeckej publikácie. Mnohokrát však prekážkou nie je slabá kvalita práce, ale chýbajúca ambícia na strane študenta. Veríme, že informácie, rady a usmernenia prezentované v tejto učebnici môžu prispieť k viere študentov v to, že je možné sa naučiť písať vedecké publikácie.

1.2 Typy záverečných prác a vedeckých publikácií

Pri plánovaní vedecko-výskumnej činnosti je nutné sa rozhodnúť, akým spôsobom mieni výskumník pristúpiť k istému fenoménu. V nasledujúcich odsekoch sa budeme venovať charakteristikám kvalitatívneho a kvantitatívneho postupu, meta-analýze, metodologickým a replikačným prácam, literárnemu prehľadu i teoretickým štúdiám.

Základnou charakteristikou *kvalitatívneho výskumného postupu* je, že nevychádza z numerických dát a tak nevyužíva ani

matematickú, štatistickú analýzu. Dáta pramenia z analýzy verbálneho prejavu osôb a z pozorovania istého javu. Je dôležité si uvedomiť, že študované fenomény sú úzko prepojené s istým situačným kontextom a môžu sa časom intenzívne meniť a vyvíjať. Preto cieľom kvalitatívneho postupu je najmä analýza istého úzko ohraničeného javu, a nie rozpoznanie situačne nezávislého modelu. Kvalitatívny postup mieni detailne popísať, prípadne vysvetliť pozorovaný jav so zameraním na vnútornú dynamiku, avšak bez snahy o generalizáciu výsledkov (APA, 2020; Staroňová & Decsi, 2009). Uvedený prístup sa nazýva ako idiografický. Jeho protikladom je tzv. nomotetický prístup, ktorý je zameraný na hľadanie všeobecných zákonitostí a pravidiel a charakterizuje kvantitatívny výskumný postup (Miovský, 2006).

Špecifickú formu kvalitatívneho výskumného postupu tvoria prípadové štúdie, kazuistiky. Vyznačujú sa veľmi podrobným popisom špecifickej reality jednotlivca. Najfrekvencovanejšie sú venované osobám so zriedkavou diagnózou, kedy zmapujú klinický priebeh ochorenia, terapiu a rehabilitáciu. Upozorňujeme však, že prípadové štúdie/kazuistiky môžu byť zamerané aj na istú skupinu, komunitu, či organizáciu (APA, 2020).

Pri využití *kvantitatívneho* výskumného *postupu* sa pracuje s numerickými dátami, teda sa meria hodnota istého fenoménu. Číselné dáta sú následne podrobené štatistickej analýze. Jej výsledky umožnia prijať, či zamietnuť a priori vytvorené hypotézy o charakteristikách skúmaného javu. Cieľom je poukávanie na všeobecné pravidlá a mechanizmy. Kvantitatívny prístup prevažuje v súčasnosti v behaviorálnych a spoločenských vedách (APA, 2020).

V Tabuľke 1 porovnáme hlavné charakteristiky kvalitatívneho a kvantitatívneho postupu. Pri syntéze vychádzame z komparačných schém od autorov Miovský (2006) a Široký et al. (2011).

Tabuľka 1

Komparácia kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumného postupu (Miovský, 2006; Široký et al., 2011)

Kvalitatívny prístup	Kvantitatívny prístup
Výskumník spoluvytvára fenomén, ktorý skúma. Realitu skôr interpretuje, ako objavuje.	Skúmaný fenomén existuje nezávisle od výskumníka. Realitu pomocou výskumu objavuje.
Nízka štruktúracia výskumu. Možnosť uskutočnenia zmien počas výskumnej procedúry.	Vysoká štruktúracia výskumu. Presný a záväzný popis procedúr.
Počet a povaha premenných sa v priebehu výskumu môže meniť.	Kontrola a manipulácia nízkeho počtu premenných.
Osobný, autentický vzťah medzi výskumníkom a účastníkmi výskumu.	Minimalizovanie kontaktu medzi výskumníkom a skúmaným javom/osobou.
Výskum nie je možné presne zopakovať. Osoba výskumníka, čas a miesto výskumu prispievajú k výsledku výskumu.	Výskum musí byť replikovateľný. Výsledky by mali byť nezávislé od osoby výskumníka, času a miesta.
Využíva induktívnu metódu poznávania.	Využíva deduktívnu metódu poznávania.
Cieľom je vytváranie teórie.	Cieľom je testovanie hypotéz.
Prístup k mnohým informáciám od úzkej skupiny ľudí.	Prístup k obmedzenému počtu informácií od rozsiahlej skupiny ľudí.
Vyznačuje sa nižšou reliabilitou ale vyššou validitou.	Vyznačuje sa vyššou reliabilitou ale nižšou validitou.

Z uvedenej tabuľky vyplýva, že kvalitatívny a kvantitatívny postup sa v mnohých bodoch vzájomne vylučujú. Napriek tomu je možná aj ich integrácia v rámci jedného, kombinovaného výskumu (viď napr. Katz-Buonincontro, 2024). V tomto prípade využíva výskumník kvalitatívnu aj kvantitatívnu metodológiu pre objasnenie istého fenoménu.

Špecifickým typom výskumných záverečných prác, či publikácií je *meta-analýza*. Meta-analýza môže mať kvantitatívny, ako aj kvalitatívny ráz (APA, 2020). V oboch prípadoch však vychádza z výsledkov už publikovaných výskumných štúdií, ktoré analyzuje príslušnými metódami s cieľom vyvodenia všeobecnej konklúzie. Ide teda o syntézu dostupných dát o istej úzko vymedzenej problematike. Hlavnou výhodou meta-analýzy je jej vysoká výpovedná hodnota, nakoľko vychádza z výsledkov veľkého počtu výskumných štúdií. Na druhej strane práve jej sumarizačná funkcia v sebe zahŕňa riziko, že možná slabá kvalita analyzovaných štúdií zníži kvalitu meta-analýzy.

Metodologické (metodické) záverečné práce a vedecké publikácie si kladú za cieľ tvorbu nových výskumných postupov alebo spôsobov analýzy dát – kvantitatívnych, ako aj kvalitatívnych.. Zameriavajú sa tiež na prezentáciu modifikovaných verzií existujúcich metód a na štandardizáciu zahraničných metód. Môžu obsahovať tiež návrh nových postupov v odbornej praxi (APA, 2020; Staroňová, 2011).

Cieľom *replikačnej štúdie* je overenie platnosti výsledkov predošlého výskumu. Replikácia môže byť exaktná, pri ktorej sa výskumník snaží o čo najpresnejšiu kópiu originálneho metodologického postupu, ibaže na inom výskumnom súbore. V prípade menej exaktnej (modifikovanej) replikácii je zachovaný originálny metodologický postup, ktorý je však obohatený aj o ďalšie premenné. Slúži nie len na overenie vierohodnosti výsledkov replikovanej štúdie, ale aj na overenie toho, či a akým spôsobom menia dodatočne pridané premenné pôvodné výsledky (APA, 2020; Porte, 2013). Replikačný postup sa dominantne využíva v prípade kvantitatívnych výskumných prác, hoci sa postupne rozvíja vedecká diskusia o ich význame aj v prípade kvalitatívnych prác (Tuval-Mashiach, 2021).

V skupine záverečných prác a vedeckých publikácií tvoria špecifickú kategóriu literárne prehľady a teoretické práce. Nie sú založené na konkrétnej výskumnej aktivite a teda nevychádzajú z kvalitatívnych alebo kvantitatívnych dát. Napriek tejto skutočnosti sa môžu považovať za výstup vedeckej činnosti, ak majú vedecko-objaviteľský charakter. Znamená to, že prinášajú nové poznatky, ktoré vyplynú zo syntézy dostupných informácií.

Literárne prehľady, nazývané aj ako prehľadové práce, ponúkajú sumarizáciu a hodnotenie výskumných zistení, či teórií. Vychádzajú z dostupnej vedeckej literatúry, ale na rozdiel od meta-analýzy nevykonávajú výskumnú analýzu dát. Pracujú s informáciami iba na teoretickej rovine. Ich cieľom je ponúknuť ucelený pohľad na aktuálny stav poznania v určitom problémovom okruhu. Poukazujú na aktuálne trendy, ale i na medzery v poznaní a na protichodné zistenia. Navrhujú tiež možné riešenie literárnym prehľadom odhalených problémov (APA, 2020; Staroňová, 2011). Prepracovanejšou a komplexnejšou formou literárneho prehľadu je systematická prehľadová štúdia. Môže byť vytvorená v línii rôznych modelov. Vo vedeckých kruhoch sú najuznávanejšími modelmi najmä AMSTAR (Shea et al., 2007) a PRISMA (Page et al., 2021). Sprevádzajú výskumníka počas tvorby systematickej prehľadovej štúdie. Obsahujú zoznam krokov, ktoré je nutné vykonať pri vyhľadávaní, selekcií, spracovaní a interpretácií výskumných štúdií.

V študentských kruhoch sa mnohokrát zamieňajú literárne prehľady a systematické prehľadové štúdie s teoretickou prácou. *Teoretická práca* analyzuje dostupné teórie, porovnáva ich, overuje ich vnútornú/vonkajšiu validitu, analyzuje etapy ich rozvoja a/alebo prináša návrh novej teórie. Je zameraná na užší problémový okruh, ako literárne prehľady (APA, 2020; Staroňová, 2011).

1.3 Výber témy vedecko-výskumnej činnosti

Vedecko-výskumná aktivita vysokoškolského študenta sa zvyčajne začína výberom témy záverečnej práce. Študent môže pristúpiť k tejto úlohe dvoma odlišnými spôsobmi. Prvým - menej častým - modelom je, že študent vyhľadáva odbornú literatúru

o určitom tematickom okruhu zo svojej vlastnej iniciatívy. Postupne získa o danej téme prehľad. Je si vedomý tematických okruhov, ktoré nie sú v danej problematike ešte objasnené, resp. ktoré prinášajú kontroverzné poznatky. Práve uvedené medzery v poznaní môžu tvoriť východiskový bod pre tému vedecko-výskumnej aktivity.

Druhou cestou k vedecko-výskumnej činnosti je výber z konkrétnych tém, ktoré sú poskytnuté pedagógom v rámci edukačného procesu. Môže ísť napr. o témy seminárnych a záverečných prác. Témy môžu byť veľmi presne vymedzené, alebo vypísané iba rámcovo, kedy sa ponechá väčší priestor pre osobný vklad študenta.

Ak je to i len minimálne možné, študent by si mal vybrať tému, ktorá ho aspoň čiastočne zaujíma. *Osobný záujem* je totiž silným zdrojom vnútornej motivácie, ktorá je dôležitým predpokladom (okrem svedomitej práce) k úspešnému zvládnutiu vedecko-výskumnej aktivity. Treba si uvedomiť, že akákoľvek vedecko-výskumná činnosť predstavuje dlhšiu časovú etapu, ktorá sa ráta v mesiacoch, až rokoch. Z hľadiska psychohygieny je účelné, aby študent venoval svoj čas a energiu téme, ktorá je pre neho lákavá a obohacuje ho.

Okrem osobného záujmu odporúčame tiež výber pomerne úzko ohraničenej témy. Osoby neskúsené vo vedecko-výskumnej aktivite si často vyberajú veľmi široké tematické okruhy, akými sú napríklad vyhorenie zdravotníckych pracovníkov, rozhodovanie manažérov. Vybraná téma však musí byť jednak výskumne uchopiteľná a jednak jeho spracovanie musí byť v súlade s časovými možnosťami výskumníka a rozsahovými limitmi záverečnej práce. Je nepravdepodobné, aby vysokoškolský študent v časovom horizonte cca. dvoch rokov vedel komplexne a vyčerpávajúco obsiahnuť všetky aspekty vyhorenia zdravotníckych pracovníkov, alebo rozhodovania manažérov. Čím užšie sa vymedzí istý tematický okruh, tým ľahšie sa zafinuje výskumný problém a tým väčšia bude výpovedná hodnota výsledkov. Podobne bude jednoduchšie dodržať striktno ohraničený rozsah záverečnej práce.

Treba si však uvedomiť, že vymedzenie témy a práca s literárnymi prameňmi sú spolu úzko prepojené. Téma sa vynára, ale súčasne

sa aj upresňuje, koriguje, prehodnocuje a v niektorých prípadoch aj zamieňa po preštudovaní dostupných literárnych prameňov. Hoci v našej učebnici pojednávame o uvedených témach v odlišných kapitolách, považujeme za dôležité zdôrazniť ich neoddeliteľnosť.

V prvej kapitole sme sa venovali významu vedecko-výskumnej činnosti vo vzdelávacom procese. Uviedli sme, že sa realizuje najmä pri príprave záverečných prác (bakalárska, diplomová, dizertačná) a vedeckých publikácií. Stručne sme predstavili hlavné typy vedecko-výskumných postupov využívaných v psychológii po ceste vedeckého skúmania. Na záver by sme rady upriamili pozornosť študentov na cvičenia, ktoré budú zaradené vždy po každej kapitole. Veríme, že ich realizácia posunie študentov dopredu po ceste rozvoja vedecko-výskumných kompetencií.

1.4 Cvičenie

1. Porozmýšľajte nad tým, v akých oblastiach „bežného“ života uplatňujete vedecké myslenie! V akých ďalších oblastiach by ste vedecké myslenie mohol/mohla ešte využívať?
2. Zopakujte vlastnými slovami zásadné rozdiely medzi kvalitatívnym a kvantitatívnym výskumným postupom! V čom sú podobné a v čom sa od seba odlišujú?
3. Vytvorte zoznam odborných tém, ktoré Vás zaujímajú! Skúste vybrané témy upresniť v troch krokoch: snažte sa o to, aby sa týkali čoraz užšieho problémového okruhu. Mohlo by byť finálne upresnenie názvom Vašej záverečnej práce?

2 Práca s literárnymi prameňmi

Práca s literárnymi prameňmi sprevádza každú vedecko-výskumnú činnosť. Má mimoriadny význam pri formulácii výskumného problému a je podobne esenciálna pri interpretácii významu výstupov realizovaného výskumu. Druhá kapitola našej učebnice je zameraná na etapy práce s literárnymi prameňmi a to konkrétne na ich vyhľadávanie, selekciu, analýzu a kategorizáciu.

Za primárne literárne zdroje sa vo vede považujú vedecké články a vedecké monografie. Možné je však tiež vychádzať z recenzovaných zborníkov, prednášok a z výsledkov záverečných a kvalifikačných prác. Pre účely vedecko-výskumnej činnosti sa neodporúča čerpať z populárno-náučnej literatúry, učebníc, slovníkov a z webových stránok, ktoré nie sú podrobené odbornej recenzii (napr. wikipedia). Neznamená to však, že sa nimi osoba, realizujúca vedecko-výskumnú činnosť nemôže inšpirovať.

Vedecký článok má priniesť nové, doteraz nezverejnené výsledky z úzko vymedzenej oblasti. Môže byť zameraný na prezentáciu výstupov kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu, meta-analýzy alebo môže byť replikačnou, metodologickou štúdiou. Za vedecký článok sa považuje aj literárny prehľad (prehľadová štúdia) a teoretická štúdia (viac viď v kapitole 1.2). Vedecký článok je v každom prípade podrobený recenznému konaniu [„peer review“]. Okrem vedeckých časopisov sú dostupné aj odborné časopisy. Spravidla sa v nich nepublikujú pôvodné výskumy. Hranica medzi vedeckými a odbornými časopismi však nie je vždy ostrá (Dobbersteinová et al., 2019).

Vedecká monografia, podobne ako vedecký článok, prináša nové, doposiaľ nepublikované informácie, avšak vo väčšom rozsahu a na komplexnejšiu tému. V prípade, ak chýba originálny vklad autora a monografia v sebe zahŕňa sumár už publikovaných informácií, hovoríme o odbornej monografii. Ak je vedecká/ odborná monografia písaná s didaktickým cieľom, nadobúda charakter vysokoškolskej učebnice. V porovnaní s vedeckým článkom je monografia dlhšia, skladajúca sa minimálne z troch autorských hárkov (AH) (1 AH = 36 000 tlačených znakov). Väčší

rozsah umožní komplexnejší a vyčerpávajúcejší rozbor určitej témy. Vedecká monografia musí byť recenzovaná minimálne dvoma recenzentmi.

Vzhľadom na to, že pri vedecko-výskumnej činnosti by sa malo vychádzať najmä z vedeckých článkov a monografií, obsah nasledujúcich podkapitol sa vzťahuje primárne na uvedené druhy literárnych prameňov.

2.1 Vyhľadávanie literárnych prameňov

Vďaka rôznym informačným technológiám sa stáva vyhľadávanie literárnych prameňov (v nasledujúcich častiach textu označených slovom „literatúra“) čoraz ľahším, rýchlejšim a jednoduchším. Na druhej strane práve pomerne jednoduchý prístup k informáciám v sebe skrýva hrozbu, že autor sa dopracuje k menej adekvátnym zdrojom. Žiaľ, nemusí byť nutne priama úmernosť medzi dostupnosťou a kvalitou zdroja. Považujeme preto za dôležité diferencovať od seba kvalitné a menej kvalitné databázy literatúry.

V prvom kroku vyhľadávania literatúry by sa mal autor zamerať na *informačné databázy*, ktoré v súčasnosti majú spravidla elektronický charakter. Často sa preto označujú termínom elektronické informačné zdroje (EIZ). Podľa dostupnosti sa delia na voľne, bezplatne dostupné [„open access“] a na licencované. K licencovaným, teda plateným databázam (napr. Web of Science, SCOPUS, PsycINFO) má autor zväčša prístup cez akademické/ vedecké knižnice a vedecké pracoviská, ktorých je členom. Konkrétny zoznam licencovaných databáz je spravidla uverejnený na webovej stránke inštitúcií (napr. knižnica Trnavskej univerzity: <https://www.truni.sk/elektronicke-informacne-zdroje-eiz>). V súčasnosti je zväčša sprístupnený aj vzdialený prístup k licencovaným databázam (napr. knižnica Trnavskej univerzity: <https://www.truni.sk/vzdialeny-pristup-k-elektronickym-informacnym-zdrojom>), ktorý umožní využívanie databázy i mimo budovy inštitúcie.

Licencované, t.j. platené databázy sa ďalej delia na dve kategórie. Prvú skupinu tvoria tzv. scientometrické databázy. Obsahujú abstrakty vedeckých štúdií, nezvereňujú však vedecké štúdie

v plnom rozsahu (tzv. „full text“). Ku scientometrickým databázam patrí WoS a Scopus. Druhú skupinu licencovaných databáz tvoria tie, na ktorých sú popri abstraktoch zverejnené aj vedecké štúdie v plnom rozsahu. Patrí k nim napr. EBSCO a ProQuest.

V prípade voľne dostupných databáz (napr. Google Scholar, PubMed, ScienceOpen) je server vyhľadávania indiferentný. Je badateľný trend v sprístupnení databáz a tiež konkrétnych vedeckých časopisov pre verejnosť bez peňažného poplatku. Umožňuje sa tým rýchlejšie šírenie vedeckých informácií v spoločnosti (zoznam bezplatných databáz / časopisov / študijných materiálov uverejnených knižnicou Trnavskej univerzity: <https://www.truni.sk/open-access-studijne-materialy>).

Pozornosť by sme upriamili na databázu Google Scholar. Je internetovým vyhľadávačom špeciálne zameraným na vedecké štúdie. Má najväčšie pokrytie v skupine voľne dostupných informačných databáz, môže byť preto účinným nástrojom pri vyhľadávaní literárnych prameňov. Na druhej strane práve kvôli širokému pokrytiu môže nastať výrazná variabilita v kvalite vyhľadaných zdrojov.

Literatúru je možné vyhľadať v databázach viacerými spôsobmi. Ak autor hľadá konkrétny zdroj, odporúča sa do vyhľadávača zapísať presný názov dokumentu alebo jeho ISSN/ISBN resp. DOI. Ak je cieľom autora zorientovanie sa v určitej problematike, alebo preštudovanie najnovšej literatúry k istému problémovému okruhu, vyhľadáva sa najmä cez kľúčové slová. Vytvára sa tak tzv. *rešerš dostupných informácií*. Do medzinárodných databáz sa zapisujú kľúčové slová v cudzích jazykoch, ktoré autor ovláda. Väčšina medzinárodnej vedeckej literatúry je však zverejnená v anglickom jazyku, preto je najefektívnejšie vyhľadávať pomocou anglických kľúčových slov. Pri vyhľadávaní je možné pracovať súčasne s viacerými kľúčovými slovami. Oddeľujú sa od seba najmä výrazmi „and“ (aj), „or“ (alebo), „not“ (bez).

Po zapísaní si kľúčového slova je užitočné zúžiť pole vyhľadávania napríklad zadefinovaním vedeckého odboru (napr. psychológia, sociológia), typu dokumentu (napr. vedecký časopis, vedecká monografia, konferenčný príspevok) a roku vydania (napr. od 2000

do 2023). Autor môže selektovať medzi zdrojmi aj na základe toho, či je k nim pripojený celý dokument [„full text“] alebo iba časť dokumentu / abstrakt. Žiaľ ani licencované databázy neobsahujú iba celé dokumenty, prevažujú v nich zdroje s abstraktom. V prípade nezverejnených celých dokumentov, stojí za zváženie priame oslovenie autora / autorov hľadaného materiálu. Môžu sprístupniť napríklad autorský rukopis [„preprint“] vedeckého článku alebo môžu zodpovedať konkrétne otázky zo strany študenta.

Odporúčame zvýšenú obozretnosť pri hľadaní literatúry pomocou „všeobecných“ *webových prehliadačov*, akými sú napr. Google Chrome, Firefox, Edge a pod. Môžu poslúžiť na vytvorenie prvého náhľadu na istú problematiku, ale nie je možné si pomocou nich vytvoriť komplexný a dôkladný rešerš dostupných vedeckých informácií. V porovnaní s odbornými informačnými databázami majú oveľa menšie prekrytie a sú neselektívne. Po zadaní istého kľúčového slova síce poskytnú niekoľko odkazov na literárne zdroje, avšak ich kvalita môže značne variovať.

Chceli by sme tiež upozorniť na benefity a rezervy *akademických sociálnych sietí*, akými sú napr. ResearchGate a Academia.edu. Ich cieľom je vytvoriť komunitu výskumníkov, odborníkov, študentov a záujemcov o vedecké informácie. Sú bezplatné, avšak vyžadujú registráciu. Registrovaný užívateľ má následne možnosť si nahráť publikácie (celý dokument alebo abstrakt), v ktorých je autorom alebo spoluautorom. Prezentované môžu byť i zatiaľ nepublikované rukopisy. Hlavnou výhodou týchto sociálnych sietí je, že umožnia ľahké nadviazanie kontaktu medzi výskumníkmi. Môžeme v nich napríklad nastaviť sledovanie aktivity istého výskumníka, môžeme mu / jej priamo adresovať odborné otázky, alebo požiadať o zaslanie publikácie. Môžu sa tu tiež zviditeľniť výskumy, ktoré boli publikované v časopisoch nezaradených do odborných informačných databáz. Podobne, ako v prípade webových prehliadačov, aj tu je potrebná zvýšená obozretnosť pri vyhodnotení kvality prezentovaných publikácií. Autori si publikácie nahrávajú do akademických sociálnych sietí bez externej kontroly. Môžeme tu nájsť štúdie, ktoré neprešli recenzným konaním, môžu byť plagiátom alebo boli zverejnené bez povolenia vydavateľa.

2.2 Selekcia a zoradenie literárnych prameňov

Ako sme už v predchádzajúcej podkapitole naznačili, po vytvorení rešeršu dostupnej vedeckej literatúry, pozornosť treba venovať aj posúdeniu vedeckej hodnoty vyhládaných zdrojov. V druhom kroku práce s literatúrou má teda autor za úlohu selektovať medzi vyhládanými literárnymi prameňmi a tak redukovať rešerš na zdroje, ktoré svojou kvalitou a obsahovým zameraním môžu byť užitočné pre budúci výskum.

Predstavme si situáciu, že vytvárame rešerš publikácií o istom tematickom okruhu, v ktorom nie sme ešte zorientovaní. Nepoznáme teda mená významných odborníkov danej témy, ba čo viac, sme ešte len začiatkovníci na poli vedecko-výskumných aktivít. Náš rešerš obsahuje 100 vedeckých publikácií, v drvivej väčšine vedecké štúdie. Ako postupovať v ich selekcii a vyhodnotení? V prvom kroku odporúčame rýchlu orientáciu sa v ich obsahu. Tá sa skladá z prečítania si názvu publikácie a abstraktu, resp. úvodu/obsahu v prípade knižných publikácií. Stáva sa totiž, že i napriek zúženým kritériám vyhľadávania bude rešerš obsahovať literárne pramene, ktoré svojim zameraním sa zaraďujú k inej vednej disciplíne, či odboru, než z ktorého autor vychádza. Hoci multidisciplinárny pohľad na istú problematiku môže byť obohacujúci a užitočný, v tomto počiatočnom štádiu práce s literatúrou sa odporúča zamerať sa na literárne pramene z východiskového odboru. Literatúru z inej vednej disciplíny samozrejme nie je potrebné vymazať, ale skôr zaradiť do samostatného priečinku. Stáva sa tiež, že síce literárny prameň v sebe obsahuje hľadané kľúčové slovo, dotýka sa však sledovanej problematiky iba okrajovo. Nie je teda dobrým východiskovým bodom pre vytvorenie uceleného prehľadu o istej problematike. Naše odporúčanie je rovnaké ako v predošlom bode: zaradiť uvedenú literatúru do samostatného priečinku.

Predstavme si, že po uskutočnení úvodnej selekcie nám v rešerši ostalo 80 literárnych prameňov. Stále ide o veľký počet zdrojov, v ktorých sa ťažko zorientuje. Mali by sme si ich začať podrobne čítať napr. podľa abecedného poradia alebo roku vydania? Podľa nášho stanoviska by sa mali v tomto kroku začať čítať literárne pramene podľa stupňa vedeckej hodnoty. Na základe čoho by však

mala vedieť osoba neskúsená vo vedecko-výskumnej činnosti, ktoré pramene sú hodnotnejšie a ktoré sú menej? V prípade vedeckých monografií sú významným indikátorom kvality *odbornosť autora monografie a vydavateľstvo*. Hoci každá monografia musí prejsť recenzným konaním, renomované vydavateľstvá spolupracujú so špičkovými odborníkmi na pozícii recenzenta. Prísne recenzné konanie je vo väčšine prípadov (ale nie nutne) zárukou kvalitnej publikácie. Za najvplyvnejšie zahraničné vedecké vydavateľstvá sa považujú Reed-Elsevier, Wiley-Blackwell, Springer a Taylor & Francis (Larivière et al., 2015). Na Slovensku a v Čechách sa zaraďujú k renomovaným vydavateľstvám vedeckých a odborných publikácií najmä Portál, Grada, Veda a Osveta.

Uviedli sme, že v našom hypotetickom rešerši dominujú vedecké štúdie. Ich vedecká hodnota sa posudzuje najmä cez tzv. *scientometrické ukazovatele*. Tieto ukazovatele sa môžu týkať konkrétnej štúdie ale aj vedeckého časopisu, v ktorom bola daná štúdia uverejnená. Hodnoty scientometrických ukazovateľov sú prístupné v tzv. scientometrických databázach, do ktorých sa radí Web of Science (WoS) a Scopus. Teda ak máme k dispozícii desiatky vedeckých štúdií, odporúčame ich ďalej selektovať resp. zoraďovať podľa nasledovných scientometrických ukazovateľov.

V prípade knižných publikácií sme zdôraznili dôležitosť posúdenia odbornej kvality vydavateľstva. Pri výskumných štúdiách by sme sa mali tiež zamerať na vedeckú hodnotu časopisu, v ktorom bola štúdia zverejnená. Jej ukazovateľom je tzv. *impakt faktor*, označovaný aj ako faktor vplyvu, či dopadu. Umožňuje vzájomné porovnanie časopisov v rámci istej vednej oblasti na základe ich dôležitosti. Hodnota impakt faktoru sa z roku na rok dynamicky mení. Pri jeho výpočte sa berie ohľad na počet všetkých publikácií vydaných v hodnotenom časopise za uplynulé dva roky a mieru ich citovanosti za totožný časový úsek. Za vedecky najhodnotnejšie sa považujú časopisy s impakt faktorom vyšším ako 10. Existujú však isté okolnosti, pri ktorých sa zníži výpovedná hodnota impakt faktora. Môže nastať napr. situácia, keď impakt faktor istého časopisu prudko narastie kvôli vysokej citovanosti iba niekoľkých článkov, pričom zvyšné, v časopise publikované

vedecké články sú bez ohlasov. V tomto prípade vypovedá impakt faktor skôr o vedeckej hodnote vybraných článkov, ako o vedeckej hodnote celého časopisu. Impakt faktor sa vypočítava len pre časopisy indexované v scientometrickej databáze WoS. Jeho prepracovanejšou alternatívou pre scientometrickú databázu Scopus je index SJR (SCImago Journal Rank). Vychádzajúc z indexu SJR sú následne zoradené časopisy do štyroch kvartilov: Q1, Q2, Q3 a Q4. Časopisy s najlepšou reputáciou sú umiestnené v Q1 a Q2. Zároveň dávame do pozornosti, že i tzv. predátorské časopisy (viac viď v kapitole 6.2) môžu byť zaradené do vysokého kvartilu. Sú totiž voľne dostupné a tak ľahko citovateľné. Z uvedeného vyplýva, že kategorizácia vedeckých časopisov len na základe kvantitatívnych ukazovateľov má svoje obmedzenia. Alternatívou sa ponúka byť kategorizácia na základe odborného hodnotenia, tzv. „peer review“. V tomto prípade skupina vysoko kvalifikovaných a uznávaných odborníkov posudzuje kvalitu časopisov a vytvára ich hodnotenie. Na základe uvedeného princípu sú zostavené tzv. Nórske zoznamy (viac viď v kapitole 6.2).

Aké scientometrické ukazovatele sa berú do úvahy v prípade samotnej vedeckej štúdie? Hlavným ukazovateľom je tzv. *citačný index*, teda počet ohlasov na danú štúdiu v iných výskumných štúdiách. Vychádza sa z predpokladu, že ak je istá výskumná štúdia často citovaná, obsahuje vedecky hodnotné informácie, ktoré sú relevantné pre iných odborníkov. Hodnota citačného indexu by sa mala overiť v scientometrických databázach. Do indexu sa tu zarátavajú iba také citujúce štúdie, ktoré sú zverejnené v časopisoch s impakt faktorom (v prípade WoS) alebo SJR (v prípade Scopus). Hoci citačný index je dôležitým ukazovateľom vedeckej hodnoty článku, jeho výpovednú hodnotu môžu skresliť isté okolnosti. Jednak treba overiť, či sa do citačného indexu nezarátavajú autocitácie (autor cituje vlastnú publikáciu) a či ide o pozitívne alebo negatívne ohlasy. Kontroverzný článok môže mať niekoľko citácií, ktoré však vyplývajú z kritiky a negatívneho hodnotenia (Široký et al., 2011). Podobne treba zohľadniť novosť vedeckej publikácie. Citovanosť narastá postupne, približne po roku vydania.

Ďalším zaujímavým scientometrickým ukazovateľom je tzv. *Hirschov index* (h-index), pomocou ktorého je možné kvantitatívne vyjadriť vedecký výkon (počet publikácií) a vplyv (počet citácií) istého výskumníka. H-index vyjadruje to, koľko článkov istého výskumníka má vyšší alebo rovný počet citácií, ako je poradové číslo článku v poradí zoradenom podľa citácií. Skúsme uvedenú definíciu objasniť cez príklad. Predstavme si, že výskumník má desať vedeckých publikácií. Zoraďme ich do poradia podľa počtu citácií. Prvý článok bude citovaný napr. 13 krát, druhý článok 9 krát, tretí článok 5 krát, štvrtý článok 4 krát, piaty článok 2 krát, kým zvyšné články sú bez citácií. Hirschov index výskumníka bude 4, nakoľko štvrtá publikácia má toľko citácií, ako je jeho poradové číslo. Na druhej strane ak by štvrtý článok bol citovaný len 2 krát, tak by Hirschov index výskumníka bol 3. Totiž iba tretí článok v poradí má vyšší počet citácií, ako je jeho poradové číslo v zozname citácií.

Konkrétna hodnota h-indexu pre jednotlivých autorov je - tak ako predošlé scientometrické ukazovatele - uverejnené vo WoS a Scopus. Pomocou h-indexu by sa mali porovnávať iba výskumníci pracujúci v rovnakej vednej disciplíne. Výpovedná hodnota h-indexu (ako aj výpovedná hodnota impakt faktora a citačného indexu) môže byť skreslená. Znevýhodňuje napríklad mladých autorov, ktorí sú na začiatku vedecko-výskumnej kariéry, hoci vedecká hodnota ich publikácií alebo publikácie môže byť značná.

Ako zužitkovať uvedené informácie v praxi? Vychádzame z našej hypotetickej situácie s 80 literárnymi prameňmi, zväčša výskumnými štúdiami. Odporúčame, aby si autor po zohľadnení scientometrických ukazovateľov - najmä citačného indexu článku a impakt faktora časopisu - vyseletoval vedecky najhodnotnejšiu prehľadovú štúdiu. Tá totiž obsahuje súhrn informácií a ich syntézu o istom problémovom okruhu. Autor má tak možnosť zorientovať sa v téme a môže získať prehľad o najdôležitejších výskumoch v danej problematike (z nich totiž vychádza aj prehľadová štúdia). Odporúčame, aby autor následne overil, či uvedené štúdie sú súčasťou rešeršu, resp. či je potrebné ich doplnenie.

Vyjasnili sme si možné kritéria selekcie a zoradenia literárnych prameňov. Stále však nemusí byť pre čitateľa zrejmé, ako konkrétne by sa malo postupovať pri ich spracovaní a kategorizácii. Uvedenej problematike sa budeme venovať v nasledujúcej kapitole.

2.3 Analýza a kategorizácia literárnych prameňov

Pripomeňme si vzorový príklad pri ktorom sme z rešeršu vyseletovali niekoľko literárnych prameňov a zvyšné sme rámcovo zoradili podľa vedeckej hodnoty. Pustili sme sa do vytvorenia prehľadu o skúmanej problematike cez prehľadovú štúdiu. Presnú sekvenciu následného čítania a spracovania ďalších zdrojov by mohli určiť scientometrické ukazovatele ale aj osobný záujem autora. Odporúčame pritom tzv. kaskádový prístup, pri ktorom sa z východiskového zdroja postupuje naraz iba jedným smerom. Autor sa vtedy odrazí od citácií, ktoré boli uvedené v preštudovanom dokumente. Skôr či neskôr tak prečíta najrelevantnejšiu literatúru o danej téme a bude v nej už zorientovaný.

Uvedieme teraz návrh na analýzu a kategorizáciu výskumných štúdií (kvalitatívne/kvalitatívne štúdie, metaanalýzy, metodologické štúdie, replikačné štúdie). V prvom kroku je potrebné opakovane *prečítať abstrakt* analyzovanej štúdie (prvotné čítanie bolo nutné už pri úvodnej selekcii štúdií – viď 2.2). Poskytnite nám súhrn informácií o obsahu výskumnej štúdie a upozorňuje na najdôležitejšie výsledky. Následne odporúčame *prečítať si celý text bez podčiarkovania* resp. robenia si poznámok (primárna analýza). Najprv je totiž potrebné plne pochopiť obsah článku a iba potom je možné uskutočniť rozhodnutie o tom, ktoré informácie sú pre nás dôležité, teda hodné podčiarknutia či výpiskov.

Drvivá väčšina výskumných štúdií je písaná v odbornom anglickom jazyku. Treba preto rátať aj s možnou jazykovou bariérou pri štúdiu článku, ktorá môže predĺžiť analytický proces a robiť ho menej záživným. Je prirodzené, že ak je potrebné frekventovane prekladať význam slov, študent sa unaví a zaznamená pokles vnútornej motivácie. Práve jazyková bariéra je v mnohých prípadoch dôvodom, že sa študenti zaseknú na ceste vedecko-

výskumnej aktivity. Jediným možným riešením tejto prekážky je opakované čítanie si odborných textov v cudzom jazyku. Zlepšovať sa je možné len cez realizovanie konkrétnej činnosti, napriek jej náročnosti. Dobrou správou je, že čím viac vedeckých článkov si študent v cudzom jazyku prečíta, tým viac sa rozšíri jeho slovná zásoba odborných výrazov. Uvedené zlepšenie sa nastane prirodzene a nenápadne, ale len u vytrvalých.

V ďalšom kroku analýzy výskumných štúdií sa budeme venovať vytvoreniu *obsahových kategórií* (sekundárna analýza). V tejto fáze študent by si mal stanoviť body, ktorým bude v štúdiách venovať zvýšenú pozornosť a ktoré si už v tomto kroku zvýrazní napr. podčiarknutím, alebo si z nich vytvorí poznámky. Z našej strany by sme doporučili najmä robenie si výpiskov. Kľúčové údaje z každej jednej štúdie by mali byť vypísané napr. do samostatnej tabuľky, resp. do samostatného dokumentu. Dôležité však je, aby štúdie boli analyzované na základe rovnakých obsahových bodov. Ak totiž každá výskumná štúdia bude podrobená analýze na základe totožných kritérií, ľahko sa budú vzájomne porovnávať a kategorizovať. Hoci je táto fáza časovo náročná a študent môže nadobudnúť dojem, že napriek intenzívnej práci sa neposúva dopredu pri realizovaní konkrétnej vedecko-výskumnej aktivity, odporúčame jej uskutočnenie. Ak sa vynechá dôkladná analýza literatúry, resp. sa uskutoční neadbalo, hrozia metodologické a interpretačné chyby pri ďalších fázach vedecko-výskumnej aktivity študenta.

V Tabuľke 2 uvádzame schému spracovania výskumných štúdií. Obsahuje obsahové kategórie, ktoré odporúčame spracovať (podčiarknuť/vypísať) pri druhom, opakovanom čítaní štúdie. Výsledkom bude tzv. komparačná tabuľka, vytvorená samostatne pre každú prečítanú štúdiu. Pre praktické znázornenie postupu podrobíme analýze výskumnú štúdiu o prokrastinácii vysokoškolských študentov (Magdová et al., 2021).

Tabuľka 2

Schéma pre spracovanie výskumných štúdií – komparačná tabuľka

Názov štúdie	Prokrastinácia vysokoškolských študentov v kontexte akademickej motivácie a sebakontroly
Rok vydania	2021
Autor / autorský kolektív	Magdová, M., Fuchsová, K., Berinšterová, M
Predmet skúmania	Podiel akademickej motivácie, sebakontroly a socio-demografických faktorov (rod, vek, ročník štúdia, bývanie) na prokrastinácii; rozdiely v prokrastinácii vzhľadom na socio-demografické faktory
Výskumný súbor	333 vysokoškolských študentov učiteľského odboru; 68.5% žien; priemerný vek 20.51 (SD = 1.61)
Použité metodiky	Dotazník socio-demografických faktorov; Škála akademickej motivácie pre študentov; Škála sebakontroly – skrátená verzia; Layova škála prokrastinácie pre študentov
Typ štatistickej analýzy	lineárna regresia (závislá premenná: prokrastinácia; nezávislé premenné: socio-demografické premenné, akademickej motivácia, sebakontrola); t-test pre dva nezávislé výbery (prokrastinácia / socio-demografické premenné)

Výsledky

Nie sú rozdiely v miere prokrastinácie z hľadiska veku a rodu; k miere prokrastinácie významne prispievajú sebakontrola, rod, bývanie počas semestra na priváte a introjlikovaná regulácia (typ vonkajšej motivácie).

Pri zapisovaní údajov o *názve štúdie, roku vydania a menách autorov* by študent nemal zaznamenať žiadne ťažkosti. Alternatívou je zapísanie si kompletného citačného odkazu analyzovanej štúdie do komparačnej tabuľky. V bode „*predmet skúmania*“ by sa mal študent zamerať na výskumný problém a cieľ štúdie. Stáva sa, že v jednej výskumnej štúdií je popis viacerých, na seba naväzujúcich výskumov (napr. experiment 1, 2, 3). V tomto prípade odporúčame vypísanie si predmetu skúmania zvlášť pre každý výskum. Bod „*výskumný súbor*“ sa charakterizuje najmä počtom účastníkov, priemerným vekom a pomerom pohlavia/rodu. Môžu byť však doplnené aj iné charakteristiky (napr. pracovné zaradenie, vzdelanie, národnosť, rodinný stav a pod.), ktoré sa odvíjajú od predmetu skúmania. Zapísanie si *názvu použitých meracích nástrojov* považujeme za veľmi dôležité. V mnohých prípadoch je práve typ použitého meracieho nástroja dôvodom odlišných výsledkov v podobných výskumných štúdiách. Študent by mal mať uvedené informácie „na očiach“ pri ich komparácii. Zapísanie si údajov o použitých štatistických metódach môže byť pre študentov niekedy náročné. Autori štúdie môžu využívať štatistické postupy, ktoré študent neovláda, resp. nepozná. Napriek tejto skutočnosti trváme na nutnosti dôsledného zaznamenania typu štatistických analýz. Môžu totiž usmerniť študenta pri plánovaní si postupu o spôsobe vyhodnotenia vlastných dát. Môžu ho tiež motivovať k rozšíreniu znalostí v oblasti štatistiky. Chceli by sme podotknúť, že uvedená obsahová kategória sa má brať do úvahy aj v prípade kvalitatívnych prác. Samozrejme sa v nich nepracuje so štatistickou analýzou, ale mali by sa tu zaznamenať údaje o type obsahovej analýzy. Pri bode „*výsledky*“ by si mal študent zapísať hlavné výstupy výskumu, buď len využitím slovného popisu, alebo uvedením konkrétnych číselných výstupov štatistickej analýzy.

Z tabuľky č. 2 vyplýva, že v tomto kroku spracovania ide iba o stručnú analýzu výskumnej štúdie. Cieľom je, aby komparačná tabuľka bola prehľadná, aby obsahovala iba základné informácie. Zachádzanie sa do detailov nie je pri tomto type analýzy účelné, lebo hrozí, že sa jednotlivé štúdie budú následne ťažko porovnávať a kategorizovať.

Predstavme si, že sme boli vytrvalí a podrobili sme prvotnej a tiež sekundárnej analýze desiatky výskumných štúdií. V ďalšom kroku odporúčame priradovať k sebe podobné výskumy, teda ich *kategorizáciu*. V čom by však mali byť výskumy podobné? Kritériá môžu byť rôzne, určuje ich najmä formujúci sa vedecko-výskumný záujem študenta. Môžeme k sebe priradiť štúdie, v ktorých sa pracovalo s veľmi podobnými premennými alebo s podobným výskumným súborom, rovnakými metodikami. Účelné je napríklad zaradiť do samostatných kategórií výskumy, v ktorých sa potvrdil vzťah medzi skúmanými premennými a tie v ktorých nie. Jednotlivé kategórie sa môžu skladať z ďalších podkategórií. Dôležité je, aby kategorizácia štúdií bola zmysluplná pre samotného študenta, teda aby sa vedel vo vytvorenom systéme orientovať.

V krátkosti sa budeme venovať *analýze a kategorizácii prehľadových štúdií*. Aj v tomto prípade sa môže pracovať s komparačnou tabuľkou, ale je potrebné v nej upraviť niektoré body. V prípade bodu „predmet skúmania“ študent sa má zamerať na tzv. teoretický problém a cieľ prehľadovej štúdie. Teda na cieľ, ktorý autori štúdie sledovali pri uskutočnení syntézy teoretických informácií. Body „výskumný súbor“, „použitá metodika“ a „typ štatistickej analýzy“ sú v tomto prípade nepotrebné. Do komparačnej tabuľky je však možné zapísať si stratégiu, ktorú autori používali pri analýze dostupných informácií. Ak napríklad v prehľadovej štúdií sa porovnávali výskumné štúdie, treba mať jasno v tom, aké kritériá sa pritom brali do úvahy. Podobne je dôležité vypísať si výsledok prehľadovej štúdie, teda konklúziu ku ktorej autori prišli po uskutočnení literárneho prehľadu. Ide v podstate o výstup prehľadovej štúdie. Kategorizácia prehľadových štúdií by mala prebehnúť podľa rovnakých princípov, ako kategorizácia výskumných štúdií. Málo kedy k nej však dôjde, nakoľko

prehľadových štúdií je v istom problémovom okruhu značne menej, ako výskumných.

Ponúknuť všeobecné usmernenie pre analýzu a kategorizáciu teoretických štúdií a knižných publikácií je veľmi náročné. Nemajú totiž tak pevne stanovené obsahové kategórie, ako výskumné štúdie. Návrh, ktorý sme uviedli pre prehľadové práce môže poslúžiť aj pre niektoré teoretické štúdie. V prípade knižných publikácií odporúčame analýzu každej kapitoly zvlášť. Môže ísť o zohľadnenie najdôležitejších informácií uvedených v danej kapitole. Aby sa študent vedel ľahko a rýchlo vrátiť k originálnemu zneniu informácie, odporúčame vypísanie aj strany na ktorej sa nachádza.

Skúsme to teda zhrnúť. Pri selekcii literárnych prameňov sa vytvorí zbežný prehľad o istom problémovom okruhu. Nadväzujúca primárna/sekundárna analýza a kategorizácia štúdií prináša však – z hľadiska vedecko-výskumnej činnosti – už relevantnejšie výsledky. Konkrétne:

- študent rozpozna kľúčové premenné v danej problematike a ich vzájomné vzťahy;
- vytvorí si prehľad o metodikách, pomocou ktorých sa môžu uvedené premenné skúmať;
- vytvorí si obraz o tom, čo sa o danej problematike vie, či sú kontroverzie vo výsledkoch štúdií, resp. či sú tematické okruhy, ktoré v rámci daného problému ešte neboli preskúmané;
- do hĺbkovej (terciálnej) analýzy štúdií sa pustí už s istou koncepciou o tom, na ktoré aspekty výskumov sa má detailne zamerať.

Na primárnu/sekundárnu analýzu a na kategorizáciu štúdií nadväzuje *hĺbková (terciálna) analýza*. Pri nej je cieľom prehĺbenie sa v teoretických východiskách istého výskumu, ponorenie sa do realizovaného výskumného postupu a pochopenie širšieho významu získaných výsledkov. Dôležité je tiež zamerať sa na spôsob interpretácie výsledkov a na možné slabé stránky výskumu. Po uskutočnení hĺbkovej (terciálnej) analýzy môže študent začať spracovať získané informácie do výskumného projektu.

Pre väčšiu názornosť uvádzane v Tabuľke 3 postup práce

s literárnymi prameňmi.

Tabuľka 3

Postup práce s literárnymi prameňmi

Uskutočnená aktivita	Postup
Rešerš	<i>Primárne zdroje:</i> elektronické informačné zdroje, katalógy knižníc <i>Sekundárne zdroje:</i> webové prehliadače, akademické sociálne siete
Selekcia literárnych prameňov	<i>Primárna selekcia:</i> podľa vedného odboru a obsahového zamerania <i>Sekundárna selekcia:</i> podľa scientometrických ukazovateľov
Analýza literárnych prameňov	<i>Primárna analýza:</i> prečítanie si abstraktu a celého textu bez podčiarkovania a robenia si výpiskov <i>Sekundárna analýza:</i> prečítanie si celého textu s cieľom vypísania si informácií o dôležitých obsahových kategóriách do komparačnej tabuľky
Kategorizácia literárnych prameňov	Priradujú sa k sebe podobné výskumné štúdié s cieľom vytvorenia prehľadného systému
Analýza literárnych prameňov	<i>Terciálna analýza:</i> podrobný rozbor textu, zameranie sa na detaily

Z pedagogických skúseností vieme, že väčšina študentov sa neradi viackrokovým spracovaním literárnych prameňov. Žiaľ sa stáva, že sa pustia do hĺbkovej analýzy štúdií hneď po vytvorení rešeršu. Ba čo viac, v štúdiách uvedené informácie vzápätí

zapisujú do seminárnych, či záverečných prác. Chýba koncepcia o tom, z akého uhľa pohľadu mieni študent skúmaný problém uchopiť, aký cieľ pritom sleduje. Poradie informácií uvedených v seminárnych a záverečných prácach určuje často poradie, v ktorom boli jednotlivé literárne pramene preštudované. Text sa stáva chaotickým, je bez vnútorného zmyslu. Aby študent predišiel tejto chybe, motivujeme ho k tomu, aby sa riadil postupom uvedeným v tabuľke č. 3. Domnievame sa, že každý, kto realizuje vedecko-výskumnú aktivitu, musí rátať s jej časovou náročnosťou, ktorá sa však skôr či neskôr prinesie svoje ovocie: kvalitnú záverečnú prácu, či vedeckú publikáciu.

V závere kapitoly by sme rady motivovali študentov k tomu, aby si zvážili možnosť prípravy *časového harmonogramu* pre prácu s literárnymi prameňmi. Ako aj z tabuľky č. 3 je vidieť, celá etapa sa skladá približne zo siedmych hlavných krokov. Uvedené kroky však nie sú časovo rovnako náročné. Vyhotovenie rešeršu je otázkou niekoľkých hodín, naproti tomu terciálna analýza literárnych prameňov sa ráta v týždňoch. Samozrejme každý študent má vlastné pracovné tempo a rozličné študijné, pracovné a osobné povinnosti. Preto by si mal každý pripraviť vlastný časový harmonogram. Pri vyčlenení si časových úsekov pre jednotlivé kroky by mal zohľadniť dostupnosť literárnych prameňov, svoje jazykové kompetencie a úroveň skúseností s vedecko-výskumnou aktivitou. Naším odporúčaním je, aby sa harmonogram práce s literárnymi prameňmi vypracoval hneď po výbere témy vedecko-výskumnej činnosti. Ďalej navrhujeme, aby si študent do harmonogramu zaznačil nielen termín zahájenia istej aktivity, ale aj termín jej ukončenia, popri zohľadnení časovej rezervy. Dôležité je si tiež uvedomiť hlavnú zásadu: aby mohol harmonogram naplniť svoje poslanie, je nutná osobná disciplína pri dodržaní stanovených termínov.

Informácie uvedené v druhej kapitole učebnice môžu byť nápomocné pri vyhľadávaní, selekcii, analýze a kategorizácii literárnych prameňov. Práca s literatúrou síce predstavuje časovo náročnú fázu prípravy záverečnej práce / vedeckej publikácie, je však základným stavebným kameňom akejkol'vek vedecko-výskumnej

aktivity. Študent by mal byť primerane zorientovaný v istej téme ešte pred plánovaním konkrétneho vedecko-výskumného projektu.

2.4 Cvičenie

1. Pripravte rešerš na tému, ktorú ste vymedzili vo štvrtom bode „1.4 Cvičenie“!
2. Vyhľadajte impakt faktor slovenských/českých karentovaných časopisov vášho odboru!
Zistite ich zoradenie do kvartilov v rámci SJR!
3. Vytvorte komparačnú tabuľku pre min. 3 príbuzné výskumné štúdie! K akej konklúzii ste prišli po ich porovnaní?
4. Pripravte cvičný časový harmonogram pre prácu s literárnymi prameňmi!

3 Zásady citovania, práca s textom a literatúrou

3.1 Všeobecné zásady citovania

Existujú rôzne spôsoby práce s textom a jeho citovania, zaznamenávania literatúry. V tomto spracovaní učebnice vychádzame z manuálu Americkej psychologickéj asociácie 7. vydanie (ang. Publication Manual of the American Psychological Association 7 th ed., skr. APA).

Štýl **APA** (2020) poskytuje základ pre efektívnu vedeckú komunikáciu, pretože pomáha autorom prezentovať ich myšlienky jasným, stručným a organizovaným spôsobom. Jednotnosť a konzistentnosť umožňujú čitateľom zamerať sa na prezentované myšlienky a rýchlo skenovať kľúčové body, zistenia a zdroje. Ak je dodržiavaný štýl APA zdroje sú primerane uvádzané a články sú usporiadané predvídateľne a konzistentne. Ľudia sú popisovaní jazykom, ktorý potvrdzuje ich hodnotu a dôstojnosť. Autori v rámci APA sa zasadujú za dodržiavanie etických princípov a uvádzajú kritické detaily svojho výskumného protokolu, aby umožnili čitateľom vyhodnotiť zistenia a iným výskumníkom potenciálne replikovať štúdie. Usmernenia pokrývajú mnohé oblasti a ich osvojenie si vyžaduje čas a prax.

Pri citovaní je potrebné rozlišovať tieto základné pojmy (Metodicko- pedagogické centrum, 2018; Palenčárová & Kročítý, 2012):

Citát – doslovne uvedený cudzí výrok;

Citácia – skrátený odkaz umiestnený v zátvorkách vnútri textu alebo pripojený k textu ako poznámka (v dolnej časti strany, na konci kapitoly alebo na konci textu). Umožňuje presne identifikovať dokument, z ktorého bola prevzatá alebo parafrázovaná myšlienka (údaj), a označuje jej presné umiestnenie v tomto dokumente. Citácia sa spravidla viaže na bibliografický odkaz. V norme sa vôbec neuvádza pri žiadnej metóde citácia pod čiarou, z najnovšej verzie normy úplne vypadla;

Bibliografický odkaz - štandardizovaný popis citovaného dokumentu, ktorý musí jasne identifikovať dokument a obsahovať predpísané časti popisu. Zoznam literatúry vytvárame v súlade

s použitou technikou citovania. Každá technika citovania si vyžaduje zodpovedajúcu úpravu zoznamu. Platí zásada, že v jednom dokumente sa používa len jedna technika citovania a k nej prislúchajúci spôsob tvorby zoznamu použitej literatúry.

Technika citovania - spočíva v spôsobe spájania citovaného miesta so záznamami o citovaných dokumentoch uvedených v zozname literatúry.

Citovaný dokument - dokument (zdroj), z ktorého niečo preberáme. Je to dokument, ktorý je zdrojom informácií. Môže to byť kniha, časopis, encyklopédia, slovník, rozhlasový alebo televízny dokument, film, osobná komunikácia (rozhovor), elektronická správa (e-mail), CD-ROM, elektronický časopis alebo zborník, webová stránka a pod.

Citujúci dokument = text/práca (publikácia), ktorú píšeme (monografia, článok, štúdia/stať v zborníku, záverečná práca, seminárna práca a pod.), v ktorej použijeme niečo z inej (citovanej) práce.

Proces citovania - má dva aspekty - etiku citovania a techniku citovania. *Etika citovania* odráža, či a ako autor práce dodržiava etické normy vo vzťahu k cudzím myšlienkam a výsledkom, ktoré sú obsiahnuté v iných dokumentoch (v použitej literatúre). *Technika citovania* spočíva v spôsobe spájania citovaného miesta so záznamami o citovaných dokumentoch uvedených v zozname literatúry.

Zoznam literatúry - zahŕňa zoznam (súpis) dokumentov, ktoré študent skutočne pri písaní práce použil. Odkazy sú usporiadané podľa abecedy. Zoznam literatúry sa započítava do rozsahu práce a umiestňuje sa za záver na novú stranu.

Na Trnavskej univerzite platí Smernica rektora Trnavskej univerzity v Trnave č. 20/2021 o bibliografickej registrácii, kontrole originality, sprístupňovaní, uchovávaní a základných náležitostiach záverečných, rigorózných a habilitačných prác, ktorá upravuje jednotný postup pri vypracúvaní, registrovaní, uchovávaní, sprístupňovaní, zbere a kontrole originality záverečných, rigorózných a habilitačných prác na univerzite (Trnavská

univerzita, 2021). Smernica vychádza z viacerých štandardov, ktoré vymedzujú úpravu prác:

- a) STN 01 6910: 1999. Pravidlá písania a úpravy písomností,
- b) STN ISO 2145: 1997. Dokumentácia. Číslovanie oddielov a pododdielov písaných dokumentov,
- c) STN ISO 690: 2012. Informácie a dokumentácia. Návod na tvorbu bibliografických odkazov na informačné pramene a ich citovanie,
- d) ISO 7144: 1986. Dokumentácia – Úprava diplomových a kvalifikačných prác a podobných dokumentov,
- e) STN ISO 214: 1998. Dokumentácia. Abstrakty (referáty) pre publikácie a dokumentáciu.

Práce, ktoré sú citované v texte poskytujú kľúčové základné informácie, podporujú alebo sponchybujú tézu alebo ponúkajú kritické údaje. V práci sa uvádzajú len materiály, s ktorými sa v texte pracovalo. V texte využívame priame citácie alebo parafrázy, ktoré majú svoj spôsob citovania.

Počet zdrojov, ktoré sa uvádzajú v práci, závisí od účelu práce. Vo väčšine prác sa uvádza ku každému kľúčovému pojmu jeden alebo dva najreprezentatívnejšie zdroje. Prehľadové štúdie zvyčajne zahŕňajú vyčerpávajúci zoznam zdrojov vzhľadom na to, že cieľom práce je oboznámiť čitateľov so všetkým, čo bolo o danej téme napísané.

V práci je potrebné sa vyhnúť nadmernej a nedostatočnej citácii. Nadmerné citovanie môže pôsobiť rušivo a je zbytočné. Za nadmernú citáciu sa považuje opakovanie rovnakej citácie v každej vete, keď sa zdroj a téma nezmenili. Pri parafrázovaní kľúčového pojmu vo viac ako jednej vete v rámci rovnakého odseku cituje sa zdroj v prvej vete, v ktorej je relevantný a neopakujú sa citácie v nasledujúcich vetách, pokiaľ zdroj zostáva jasný. Zdroj sa uvádza pri každom novom odstavci.

3.2 Plagiátorstvo

Plagiátorstvo je chápané ako prezentovanie slov, myšlienok alebo obrázkov iných osôb ako vlastných, čím odopiera autorom alebo tvorcom obsahu uznanie, ktoré im prináleží (APA, 2020).
„Privlastňovanie si myšlienok, procesov, výsledkov alebo slov inej osoby

bez uvedenia primeraného uznania“ je považované za plagiátorstvo (Steneck, 2007, p. 21). *Plagiátorstvo je používanie cudzích myšlienok, postupov, výsledkov alebo slov bez uvedenia príslušných zásluh* (Corts, Tatum, 2019, p. 66). Neprávne konanie vo výskume zahŕňa výmysel, falšovanie pri navrhovaní, vykonávaní alebo posudzovaní výskumu, prípadne pri posudzovaní výskumu alebo pri podávaní správ o výskume. Ide o konanie, ktoré musí spĺňať aspekty výrazného odklonu od akcentovaných praktík vo vede; praktiky realizované úmyselne a vedome a musia byť preukázané dôkazmi. Pri používaní vymedzenia o nesprávnom správaní pri výskume, ktorým je aj plagiátorstvo, je dôležité pochopiť, že stanovuje minimálny štandard na meranie prijateľného správania, nie štandard na posudzovanie celkového správania pri výskume. Predovšetkým to neznamená, že všetky ostatné druhy správania sú prijateľné.

Podľa Panicker a Steiner (2021, p. 100) za plagiátorstvo „je považované prevzatie slov alebo myšlienok iného autora a ich použitie ako vlastných“. Plagiátorstvo môže mať viacero podôb. Najextrémnejšou formou je prevziať celé dielo niekoho iného a odovzdať ho pod vlastným menom. Príbuznou formou plagiátorstva je používanie častí iného diela slovo za slovom vo vlastnom diele bez toho, aby sa slová správne pripísali ich autorovi, napríklad prostredníctvom citovania a používania úvodzoviek alebo blokovaných citácií. Plagiátorstvo môže zahŕňať aj prevzatie všeobecnej štruktúry originálu autorského diela. Ak štruktúra a myšlienky v písaní zostanú nezmenené, dielo nie je pôvodné pre autorov, ktorí si ho nárokujú za svoje. Plagiátorstvo zahŕňa kopírovanie textu do nového diela bez jeho pripísania pôvodnému zdroju (Cooper, 2016). K hlavným dôvodom plagiátorstva patrí (a) chcieť uznanie za nápady niekoho iného. Táto motivácia môže pochádzať z túžby zapôsobiť na ostatných a podporiť kariérny postup; (b) ľudská lenivosť. Text napísaný niekým iným zapadá do ich kontextu a vnímajú príliš veľa úsilia ho preformulovať a uviesť bibliografický zdroj.

Nedostatočné citovanie môže viesť ku plagiátorstvu, a/ alebo autoplagiátorstvu. Ku **autoplagiátorstvu** dochádza, keď

„autori znovu použijú svoje minulé slová v novom diele bez toho, aby sa odvolávali na pôvodné dielo“ (Panicker, Steiner, 2021, p. 101). Autoplagiátorstvo spočíva v tom, že autor opätovne použije svoju vlastnú predchádzajúcu prácu, celú alebo jej časť, bez toho, aby ju riadne uviedol. Môže mať podobu písomnej práce, ako aj údajov a obrázkov a zahŕňa kopírovanie z vlastnej predchádzajúcej publikácie. Autoplagiátorstvo sa chápe ako získavanie zástuh dvakrát len za jednu prácu. V najhoršom prípade sa autori môžu dopustiť úmyselného autoplagiátorstva známeho ako *duplicitné publikovanie*, pri ktorom autor publikuje tú istú štúdiu alebo text v dvoch rôznych časopisoch. V prípade študentov autoplagiátorstvo môže zahŕňať predloženie rovnakej práce pre dva rôzne predmety. Hoci práca nebola publikovaná, ide o použitie tej istej práce na získanie kreditov v dvoch predmetoch. To sa považuje za plagiátorstvo a na univerzitách je výslovne zakázané (Corts, Tatum, 2019).

Aj v prípade, že zdroje nie je možné získať (napr. osobná komunikácia), je nutné ich v texte uviesť. Výskumník môže použiť podobné metódy vo viacerých štúdiách. Pri príprave nového rukopisu sa však považuje za najlepšie prepísať a parafrázovať vlastné slová. K nesprávnym a neopatrným citačným praktikám dochádza, keď sú citácie nepresné alebo chýbajú, alebo keď sú citácie v texte vylúčené. Tieto praktiky môžu predstavovať plagiát, aj keď sú neúmyselné, keď vedú k tomu, že časti diela niekoho iného sú prezentované ako vlastné.

Či už ide o úmyselné alebo neúmyselné plagiátorstvo, ide o porušenie etických noriem v oblasti vedy. Autori, ktorí plagiujú, nerešpektujú úsilie pôvodných autorov tým, že neuznávajú ich prínos, bránia čitateľom dostať sa k pôvodným zdrojom a nespravodlivo ignorujú úsilie na dokončenie vlastnej práce. Študenti, ktorí sa dopustia plagiátorstva, môžu neabsolvovať predmet a môžu byť podmienene vylúčení zo štúdia alebo vylúčení zo štúdia na univerzite. Tieto priestupky vymedzuje Disciplinárny poriadok Trnavskej univerzity v Trnave pre študentov z 27. júna 2013.

V snahe vyhnúť sa plagiátorstvu, je potrebné vždy uviesť zdroj v nasledujúcich prípadoch (APA, 2020) a to pri:

- (a) parafrázovaní (t. j. vyjadrení vlastnými slovami myšlienky iných),
- (b) primárnej citácií,
- (c) odkazovaní na údaje alebo súbory údajov,
- (d) úprave tabuľky alebo obrázku, aj obrázku z internetu, ktorý je voľne dostupný alebo licencovaný;

Potreba uznania autorstva sa vzťahuje aj na myšlienky iných autorov. Autori by mali uviesť pôvodcov teórií, na ktoré sa vo svojom článku odvolávajú. Ak autori vychádzajú zo štúdie, ktorú zrealizoval niekto iný, je povinnosťou uviesť autora pôvodnej štúdie.

Mnohé prípady plagiátorstva sú jednoduché (napr. pasáže textu skopírované z iného zdroja bez uvedenia autora), iné prípady je náročnejšie vyhodnotiť. Zvyčajne ide o používanie nesprávnych citácií (napr. neprávne uvedenie autora, zabudnutie alebo chybné uvedenie prvku v zozname literatúry alebo uvedenie zdroja v texte, ktorý nemá zodpovedajúci odkaz v zozname literatúry). Za plagiátorstvo sa nepovažuje, ak je chyba spôsobená skôr redakčným nedopatrením než úmyselným pokusom ukradnúť niekoho myšlienky alebo zamaskovať pôvod informácií. Takéto chyby však stále môžu mať za následok zhoršenie celkovej známky zo záverečnej práce alebo požiadavku na prepracovanie rukopisu predloženého na uverejnenie.

Úroveň vedomostí o plagiátorstve u vysokoškolských študentov je pomerne vysoká, pričom viac ako 75 % študentov má vysokú úroveň vedomostí (Clarke et al., 2023). Pokiaľ ide o poznatky o plagiátorstve, ako aj o schopnosť ho rozpoznať, študenti magisterského štúdia mali oveľa vyššie zručnosti v oboch týchto oblastiach v porovnaní so študentmi bakalárskeho stupňa. To však nesúviselo s tým, či boli študenti zapísaní na verejnú alebo súkromnú univerzitu alebo s rokom štúdia. Výsledky potvrdili, že čím dlhšie študenti študujú na univerzite, tým viac sú vystavení písaniu a čítaniu v rámci postupov špecifických pre danú disciplínu, ktoré sa od nich vyžadujú, čo vedie k lepšiemu pochopeniu a vyhýbaniu sa plagiátorstvu. Asi 40 % účastníkov nemalo poznatok, že vyjadrenie

všeobecne známých vedomostí bez zdroja sa nepovažuje za plagiát a asi 25 % nedisponovala informáciou, že plagiátorstvo sa považuje za plagiát. Výsledky ukázali, že hoci je celková úroveň vedomostí o plagiátorstve vysoká, stále je čo zlepšovať a objasňovať. Približne polovica respondentov si nemyslí, že sebaplagiátorstvo je nesprávne, pričom viac ako polovica respondentov sa domnieva, že sebaplagiát by nemal byť trestaný rovnako ako plagiátorstvo iných. Štúdia tiež poukázala, že viac ako 20 % jednotlivcov nevedelo, že najímanie iných, aby napísali niektoré časti ich vlastnej práce, sa považuje za plagiátorstvo. Zatiaľ čo výrazne viac respondentov (63.3 %) uviedlo, že všetky formy plagiátorstva sú neprijateľné, 44.4 % uviedlo, že plagiátorstvu sa nedá vyhnúť. Niektoré komentáre od respondentov naznačovali, že aj keď vedeli, že plagiátorstvo nie je prijateľné, aj tak to urobili. Možno to súvisí aj s tým, že 31.3 % jednotlivcov uviedlo, že plagiátorstvo by nemalo byť penalizované po ukončení klasifikácie.

Snahou je zabrániť, resp. vyhnúť sa plagiátorstvu protredníctvom obranných línií (Cooper, 2016). Jednou z nich je vyhnutie sa **krádeži nápadov**. Toto sa nazýva „intelektuálna krádež“ a môže k nej dôjsť bez toho, aby bol daný materiál niekedy vytlačený. Ak v štúdií, sa uvádza nápad inej osoby, je dôležité povedať, kto ju uviedol ako prvý. Ak myšlienka existuje, cituje sa pôvodný zdroj. Plagiátorstvo je však viac ako intelektuálna krádež, zahŕňa kopírovanie slov. Jednou z obranných línií proti obvineniu z plagiátorstva je používanie úvodzoviek. Citácia a citát chránia pred obvineniami z plagiátorstva. Dlhé citácie, ktoré vyžadujú odsadenie, sú tiež legitímne, ale mali by sa používať striedmo a môžu vyžadovať povolenie vydavateľa pôvodného diela. Rovnako je dôležité skontrolovať, či citácie neobsahujú chyby a starostlivo skontrolovať pravopis a dátum v odkaze na bibliografický zdroj. Nesprávna citácia sa zvyčajne nepovažuje za plagiátorstvo, pokiaľ je chyba malá a je to zjavne len prehliadnutie úpravy, nie úmyselné prevzatie myšlienok. Druhou obrannou líniou je **citovanie a preformulovanie**. V prípade preformulovania textu niekoho iného, je dôležité uviesť pôvodný zdroj. Niekedy môže byť preformulovanie ťažké, ale je dôležité premýšľať o tom, ako vyjadriť myšlienku iným spôsobom.

Aspekty plagiátorstva na Trnavskej univerzite v Trnave upravuje Vyhláška rektora Trnavskej univerzity v Trnave číslo 3/2015 zo dňa 9. 2. 2015 s názvom Etický kódex Trnavskej univerzity v Trnave. Na základe Etických zásad platných pre všetkých členov obce Trnavskej univerzity, člen obce Trnavskej univerzity zachováva vo svojej práci vysoký štandard dodržiavania ľudských mravných princípov, profesionálnych noriem a plne rešpektuje zásady Etického kódexu (čl. 2, ods. 1) a bráni každému plagiátorstvu alebo inému podvádzaniu (čl. 2, ods. 15). Vychádzajúc z Etických zásad študenta Trnavskej univerzity, pri skúškach študent prezentuje získané vedomosti, nepodvádzá, neopisuje a neumožňuje opisovať iným, odmieta všetky formy plagiátorstva (čl. 5, ods. 18).

Plagiátorstvo je formou disciplinárneho priestupku, ktorý vymedzuje Disciplinárny poriadok Trnavskej univerzity v Trnave pre študentov z 27. júna 2013. Prerokovanie disciplinárnych priestupkov a ukladanie disciplinárnych opatrení rieši disciplinárna komisia fakulty pre študentov. Disciplinárnym priestupkom je zavinené porušenie právnych predpisov alebo vnútorných predpisov univerzity alebo jej súčastí alebo verejného poriadku. Disciplinárnym priestupkom podľa tohoto poriadku je aj podvod v súvislosti so štúdiom alebo s vedeckou činnosťou (čl. 4, ods. d). Za disciplinárny priestupok možno uložiť študentovi disciplinárne opatrenie: (a) pokarhanie, (b) podmienené vylúčenie zo štúdia, (c) vylúčenie zo štúdia (čl. 4, ods3).

Jedným zo spôsobov plagiátorstva riešených najčastejšie v rámci disciplinárneho priestupku u vysokoškolských študentov je *kopírovanie originálneho textu, vedeckej, či odbornej štúdie bez uvedenia zdroja*. Autor deklaruje vlastnú prácu, pričom sa v nej nachádzajú vety, odstavce, ktoré sú zhodné s pôvodným textom.

Príklad

Bäcklund, C., Elbe, P., Gavelin, H. M., Sörman, D. E., & Ljungberg, J. K. (2022). Gaming motivations and gaming disorder symptoms: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Behavioral Addictions*, 11(3), 667–688. <https://doi.org/10.1556/2006.2022.00053>

Originálny vedecký text zo štúdie Bäcklund et al. (2022, p. 668)

Research on gaming motivations uses different classifications and measurement tools, containing overlapping and various factors ([Demetrovics et al., 2011](#); [Lafrenière, Verner-Filion, & Vallerand, 2012](#); [Yee, 2006a](#)).

Most of the models on gaming motivations follow either an empirical or a theoretical approach in their development ([López-Fernández, Mezquita, Griffiths, Ortet, & Ibáñez, 2020](#)).

[Bartle \(1996\)](#) introduced one of the first classifications of motivations related to playing video games through observing Multi-User Dungeon (MUD) players. Drawing from Bartle's theories [Yee \(2006b\)](#) created a five-factor model (achievement, relationship, immersion, escapism, and manipulation) for gaming motivations using exploratory factor analysis. [Yee \(2006a\)](#) later revised his model and created the widely used Motivation to Play in Online Games Questionnaire (MPOGQ) using principal component analysis on a large sample of massively multiplayer online role-playing games (MMORPG) players.

Yee's model of video game motives consists of a hierarchical structure with three second-order and ten first-order factors ([Yee, 2006a](#)). These factors are achievement (advancement, mechanics, competition), social (socializing, relationship, teamwork), and immersion (discovery, role-playing, customization, escapism). Advancement motives cover the importance of progression within the game and being part of a successful gaming group. The mechanics factors involve the urge to understand the underlying rules of the game to optimize performance. Competition motives concern challenges with other players, including aspects of provocation towards other players. Socializing motive regards helping and getting to know players within the game, and relationship motive relates to having meaningful connections with other players.

Vedecký text použitý v záverečnej práci

Výskum motivácie hier využíva rôzne klasifikačné a meracie nástroje, ktoré obsahujú prekrývajúce sa a rôzne faktory ([Demetrovics et al., 2011](#)).

Väčšina modelov herných motivácií sa pri svojom vývoji riadi buď empirickým alebo teoretickým prístupom (López-Fernández, 2020).

Bartle (1996) zaviedol jednu z prvých klasifikácií motivácií súvisiacich s hraním videohier prostredníctvom pozorovania hráčov Multi-user Dungeon (MUD). Na základe Bartlesových teórií, Yee (2006b) vytvoril päťfaktorový model (úspech, vzťah, ponorenie, únik a manipulácia) pre herné motivácie pomocou exploračnej faktorovej analýzy. Potom vytvoril dotazník Motivation to Play in Online Games Questionnaire (MPOGQ) pomocou analýzy hlavných komponentov na hranie rolí s veľkým počtom hráčov (MMORPG).

Yeeho model motívov (2006a): súťažné motívy sa týkajú výziev s inými hráčmi a aspektov provokácie voči iným hráčom. Motívy úniku zahŕňajú vyhýbanie sa problémom skutočného reálneho života.

Správne citovaný text vedeckej štúdie v záverečnej práci

Yeeho model motívov videohier pozostáva z hierarchickej štruktúry s tromi faktormi druhého rádu a desiatimi faktormi prvého rádu (Yee, 2006 in Bäcklund et al., 2022, p. 668). Týmito faktormi sú úspech (pokrok, mechanika, súťaživosť), sociálne (socializácia, vzťah, tímová práca) a ponorenie (objavovanie, hranie rolí, prispôbenie, únik).

Plagiátorstvom sa chápe aj *odkopírovanie myšlienky, časti textu, prípadne celého textu od iného autora, autorov, bez uvedenia zdroja.*

Pôvodná, originálna záverečná práca

Kamenská, M. (2018). *Migréna a iné bolesti hlavy vo vzťahu k výžive* [Bakalárska práca]. Masarykova univerzita v Brne.

Bolesť hlavy je mimoriadne častým symptómom a v dnešnej dobe patrí medzi najčastejšie poruchy nervového systému s prevalenciou 48,9% z celkovej populácie. Približne 95% respondentov udáva, že zažilo bolesť hlavy v niektorom štádiu svojho života [4].

Odhadovanie výskytu migrén a iných bolestí hlavy je však v rámci populácie náročné. Vzhľadom na ich prevažne epizodickú povahu zriedka spôsobujú dlhodobé telesné postihnutie, a preto sú dané bolesti často nedostatočne diagnostikované a liečené, čo

retrospektívne sťažuje posúdenie ich výskytu [5]. Údajne len 50% jedincov s bolesťami hlavy vyhľadáva pomoc zdravotníckych pracovníkov [6]. Napriek tomu bolesť hlavy predstavuje 1 z 10 návštev praktického lekára a 1 z 3 odporúčaní na neurologické vyšetrenie (Veľká Británia) [4].

Bolesť hlavy postihuje ľudí všetkých vekových skupín, rasy a sociálno-ekonomických pomerov. Štúdie prevalencie odhadujú, že 50-75% dospelých vo veku 18 - 65 rokov vo svete zaznamenalo za posledný rok bolesť hlavy a z nich až 1.7 - 4% sú postihnutí bolesťami hlavy 15 alebo viac dní z mesiaca. [6]

Primárne bolesti hlavy (migréna, tenzné bolesti hlavy a cluster headache) tvoria takmer 98% všetkých bolesti hlavy. Aj keď výskyt sekundárnych bolestí hlavy je v ich porovnaní zanedbateľný, ich správne a rýchle rozpoznanie je obzvlášť dôležité, keďže sa často môže jednať o život ohrozujúci stav [4]. Epizodická tenzná bolesť hlavy je najčastejšie udávanou bolesťou, ktorú hlásilo v niektorých štátoch viac ako 70% respondentov. Celosvetovo sa jej ročná prevalencia zdá byť značne odlišná, s priemerom 42% u dospelých, skôr u žien skôr ako u mužov. Chronické tenzné bolesti hlavy postihujú 1 až 3% dospelých [6]. Podľa 12-ročného prieskumu v Dánsku sa dané čísla dokonca s postupom času lineárne zvyšujú [7].

Záverečná práca zahŕňajúca odkopírovanie myšlienok, odstavcov bez uvedenia zdroja

Bolesť hlavy je mimoriadne bežným symptómom a v súčasnej dobe predstavuje jednu z najčastejších porúch nervového systému s prevalenciou 48,9% v celej populácii. Takmer 95% respondentov uvádza, že zažilo bolesť hlavy v niektorom období svojho života (Ahmed, 2009).

Odhadovanie výskytu migrén a iných bolestí hlavy je v rámci populácie zložité. Vzhľadom na ich prevažne epizodickú povahu zriedka vedú k dlhodobým telesným obmedzeniam, a preto sú

tieto bolesti často nedostatočne diagnostikované a liečené, čo komplikuje retrospektívne posúdenie ich rozsahu (Hazard, et al., 2009). Približne len 50% jedincov s bolesťami hlavy vyhľadáva pomoc zdravotníckych pracovníkov (World H. O., 2011). Napriek tomu bolesť hlavy predstavuje 1 z 10 návštev praktického lekára a 1 z 3 odporúčaní na neurologické vyšetrenie (Ahmed, 2009).

Bolesť hlavy ovplyvňuje ľudí všetkých vekových skupín, rasových a sociálnych ekonomických kategórií. Štúdie o prevalencii odhadujú, že za posledný rok bolesť hlavy zaznamenalo 50-75% dospelých vo veku 18 - 65 rokov po celom svete. Z tejto skupiny 1,7 - 4% ľudí trpí bolesťami hlavy 15 alebo viac dní v mesiaci (World H. O., 2011). Takmer 98% všetkých bolestí hlavy tvoria primárne formy, ako sú migréna, tenzné bolesti hlavy a cluster headache. Hoci je výskyt sekundárnych bolestí hlavy v ich porovnaní nepatrný, je nesmierne kľúčové ich presné a rýchle identifikovanie, pretože môžu často signalizovať potenciálne život ohrozujúce stavy (Ahmed, 2009).

Najčastejšie uvádzanou bolesťou hlavy je epizodická tenzná bolesť, pričom viac ako 70% respondentov v niektorých štátoch hlásilo túto bolestnú skúsenosť. Celosvetová ročná prevalencia tejto bolesti sa zdá byť výrazne odlišná, s priemerným výskytom 42% u dospelých, predovšetkým u žien než u mužov. Chronické tenzné bolesti hlavy postihujú 1 až 3% dospelých (World H. O., 2011). Podľa 12-ročného prieskumu v Dánsku sa tieto čísla dokonca lineárne zvyšujú v priebehu času (Ashina et al., 2015).

Za neetické sa považuje vymýšľanie citácií a/alebo záznamov v zozname literatúry. Tento postup vytvára dojem riadne uvedených zdrojov, ale zdroje sú fiktívne alebo nedohľadateľné; autor si mohol vymyslieť informácie aj zdroje alebo informácie môžu pochádzať zo skutočných prác, ktoré neboli uvedené. Podobne neetické je aj zmluvné podvádzanie, pri ktorom si študenti najímajú osobu, aby za nich napísala prácu. Aj keď je záverečná práca originálna (t.j. nie je plagiátom), študenti si pripisujú zásluhy za prácu, ktorú sami nevykonali, čo je v rozpore so zásadami akademickej integrity, či etickým kódexom. Okrem uvedených, existujú viaceré formy plagiátorstva (Staroňová, 2011), ktorých bližšiu špecifikáciu popisujú Izsóf Jurášová a Dědová (2015, p. 88):

1. Plagiátorstvo bez uvedenia zdroja:
 - doslovné plagiátorstvo,
 - podvrh,
 - kopírovanie,
 - kolážový (mozaikový) plagiát,
 - ukradnutie myšlienky (kľúčových slov, špecifických termínov a fráz),
 - recyklácia.
2. Plagiátorstvo s (nesprávnym) uvedením zdroja:
 - (a) nedostatočne / nejasne identifikovaný zdroj,
 - (b) nedostatočná parafráza,
 - (c) nedostatočne / nejasne identifikovaný začiatok a koniec preberaných častí (tzv. rámcové označenie zdrojov),
 - (d) zavádzajúce citovanie,
 - (e) citátová parafráza,
 - (f) zbierka citátov a parafráz,
 - (g) dokonalý plagiát.

Rektor Trnavskej univerzity v Trnave v súlade s § 15 ods. 1 písm. m) zákona č. 131/2002 Z.z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a v súlade s vyhláškou 278/2020 Z. z. Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a zákonom č.185/2015 Z.z. Autorský zákon v znení neskorších predpisov vydal Smernicu o bibliografickej registrácii, kontrole originality, sprístupňovaní, uchovávaní a základných náležitostiach záverečných, rigorózných a habilitačných prác, ktorá upravuje jednotný postup pri vypracúvaní, registrovaní, uchovávaní, sprístupňovaní, zbere a kontrole originality záverečných, rigorózných a habilitačných prác na univerzite prostredníctvom systému Evidencia záverečných prác, knižnično-informačného systému univerzity a centrálného registra záverečných, rigorózných a habilitačných prác vypracúvaných na vysokých školách v Slovenskej republike (Trnavská univerzita, 2021).

Vydavatelia a pedagógovia môžu používať softvér na kontrolu plagiátorstva, aby identifikovali prípady, keď boli skopírované celé

práce, alebo sa zhodujú pasáže určitej dĺžky alebo bolo zmenených niekoľko slov, ale obsah je z veľkej časti rovnaký. Počas spracovania textu je dôležité robiť si dôkladné poznámky, aby bol evidovaný zoznam použitých zdrojov a ich presné uvádzanie. Priebežne je potrebné kontrolovať svoju prácu a uisťovať sa, že slová a myšlienky iných uvádzané v texte, majú zodpovedajúce záznamy v zozname literatúry.

Slovenské univerzity vlastnia systém Evidencie záverečných prác (ďalej EZP), ktorý je informačným systémom, ktorý univerzita implementovala na nahrávanie záverečných, rigorózných a habilitačných prác do centrálného registra. Prostredníctvom EZP každá záverečná práca obsahuje Protokol o kontrole originality práce, ktorý je výstupom z centrálného registra, v ktorom je posúdená miera originality práce (miera zhody textu práce s databázou originálnych textov v centrálnom registri). Smernica vydáva stanovisko k citovaniu. Pri citovaní sa hodnotí etika citovania a technika citovania. Etika citovania určuje spôsob dodržiavania etickej normy najmä vo vzťahu k cudzím myšlienkam, dielam a iným predmetom ochrany, ktorých zdroj je potrebné uviesť bez ohľadu na to, či sú chránené osobitným právnym predpisom. Technika citovania vyjadruje, či a ako správne postupuje autor v zmysle Autorského zákona a iných všeobecne záväzných právnych predpisov a technických noriem, keď spája miesta v texte so záznamami o zdrojoch a správne uvádza informácie o týchto zdrojoch.

3.3 Parentetické a naratívne citácie

Citácie v texte majú **dva formáty**: v zátvore a v texte (APA, 2020, p. 401). V parentetických citáciách sa v zátvorkách uvádza meno autora a dátum vydania. V naratívnych citáciách sú tieto informácie začlenené do textu ako súčasť vety.

(a) Parentetická citácia

Parentetická citácia je citáciou v zátvorke, ktorá obsahuje meno autora a dátum. Tento typ citácie poukazuje, že predkladaný text vychádza z predchádzajúcich vedeckých výskumov a je oproti ostatným štýlom úspornejší, keďže meno autora z použitého zdroja

je uvedené priamo v texte.

V tomto type sa pri citácií v zátvorke uvádza autor aj dátum, oddelené čiarkou. Citácia sa môže objaviť vo vnútri vety alebo na jej konci. Ak je citácia na konci vety, za zátvorkou sa píše bodka alebo iné koncové interpunkčné znamienko.

Príklad

Šikanovanie môže mať v školskom prostredí formu fyzického napadnutia, obťažovania, podpichovania, vylúčenia zo skupiny (Olweus, 2009).

Ak sa v zátvorke objaví **iný text**, je potrebné **oddeliť text** čiarkou.

Príklad

(see Olweus, 2009, for more detail)

Ak sa **text a citácia nachádzajú spolu v zátvorkách**, používame bodkočiarku na oddelenie citácie od textu; nepoužívajú sa zátvorky v zátvorke.

Príklad

(e. g. formy šikanovania; Olweus, 2009)

Dielo s dvoma autormi. V prípade aplikácie parentetickej citácie sa používa ampersand (&) medzi menami pri dielach s dvoma autormi alebo pred posledným autorom, ak je potrebné uviesť všetky mená, aby sa zabránilo nejasnostiam.

Príklad

(Kljakovic & Hunt, 2016)

(Gini & Espelage, 2014)

Citovanie viacerých diel. Pri citovaní viacerých publikácií v zátvorke, uvádza sa citácia podľa priezviska prvého autora v abecednom poradí a oddeľujeme ich bodkočiarkami. Uvádzenie citácií v zátvorkách aj v záznamoch v zozname literatúry

v abecednom poradí pomáha čitateľom vyhľadať publikácie, pretože sú na oboch miestach uvedené v rovnakom poradí.

Príklad

(Atik & Güneri, 2013; Cook et al., 2010; Kljakovic & Hunt, 2016)
(Gini & Pozzoli, 2013; Gini & Espelage, 2014; Nielsen et al., 2015;
Reed et al., 2015)

Rovnakí autori v dvoch a viacerých dielach. Pri uvádzaní dvoch alebo viacerých diel rovnakých autorov, usporadúvajú sa podľa roku vydania. Citácie diel sa radia v chronologickom poradí, citácie v tlači sa uvádzajú ako posledné. Priezviská autorov sa uvádzajú len raz, pri každom ďalšom diele sa uvádzajú len autori. V prípade viacerých diel, v ktorých boli niektoré mená autorov skrátené na „et al.“, citácie sa zoraďujú v chronologickom poradí.

Príklad

(Olweus, 1993, 2010, 2017, in press)
(Smith et al., 2013, 2015, 2019)
(Janošová et al., 2016, 2018, 2020)

Autor reprezentovaný organizáciou. Rovnaké zásady platia aj v prípade, že niektorý z autorov je organizáciou. Ak sú autormi práce tri organizácie, v citácii v texte sa uvedie názov prvej organizácie a „et al.“.

Príklad

(Asociácia školskej psychológie, 2020)
(American Educational Research Association et al., 2014)
(Národný onkologický ústav et al., 2021)

Akcent na vybranú štúdiu. Ak chceme vo vete zvýrazniť štúdiu, ktorá sa bezprostredne dotýka danej témy, táto citácia sa uvádza ako prvá do zátvorky s bodkočiarkou a slovné spojenie „see also“ pred prvú z ostatných citácií, ktoré by mali byť tiež v abecednom poradí. Táto stratégia umožňuje autorom zdôrazniť najnovší

alebo najdôležitejší výskum na danú tému, čo by sa pri samotnom abecednom poradí neodrazilo.

Príklad

(Baglama & Atak, 2015; see also Bourdon et al., 2019; Kaye-Tzadok & Davidson-Arad, 2016; Weiss, 2004)

(Kohoutek & Čermák, 2009; see also Balgu, 2019; Janošová et al., 2016; Vašutová et al., 2010)

Neznámy alebo anonymný autor. Ak autor diela nie je uvedený, môže byť neznámy (t.j. na diele nie je uvedený žiadny autor) alebo môže byť výslovne označený ako „anonymous“ (t. j. anonymný). V prípade diel s neznámym autorom sa uvedie v citácii v texte názov a rok vydania (názov sa presúva na pozíciu autora aj v zozname literatúry). Ak je názov dlhý, v citácii v texte je možné ho skrátiť. Ak je autor diela označený ako „anonymous“, toto slovo nahrádza meno autora v citácii v texte.

Príklad

Knihy bez autora: (Interpersonálne zručnosti, 2019)

Článok v časopise bez autora: (Understanding Sensory Memory, 2018)

(Anonymous, 2017)

(b) Naratívna citácia

Pri naratívnej citácii sa autor uvádza v texte a dátum v zátvorke hneď za menom autora. V zriedkavých prípadoch sa môže autor objaviť aj s dátumom, vtedy nepoužívame zátvorky.

Príklad

Smith (2013) popísal viaceré formy šikanovania.

V roku 2013 Smith popísal viaceré formy šikanovania.

Dielo s dvoma autormi. Pri naratívnych citáciách sa píše slovo „a“ medzi menami pri dielach s dvoma autormi alebo pred posledným autorom, ak je potrebné uviesť všetky mená, aby sa zabránilo nejasnostiam.

Citovanie viacerých autorov a ich uvádzanie v texte. Formát prvku autor v citácii v texte sa mení v závislosti od počtu autorov a v niektorých prípadoch sa skrakuje. V prípade diela s jedným alebo dvoma autormi sa uvádza meno autora (autorov) v každej citácii. V prípade diela s tromi alebo viacerými autormi sa uvádza v každej citácii, vrátane prvej citácie, len meno prvého autora a „et al.“, pokiaľ to nevytvára nejasnosti. V snahe vyhnúť sa nejasnostiam, ak sa citácie viacerých prác s tromi alebo viacerými autormi skrátia do rovnakej formy, vypíše sa niekoľko mien, koľko je potrebných na odlíšenie odkazov a ostatné mená sa skrátia na „et al.“ v každej citácii.

Príklad

Dve štúdie majú uvedených autorov:

Kapoor, Bloom, Montez, Warner a Hill (2017)

Kapoor, Bloom, Zucker, Tang, Koroğlu, L'Enfant, Kim a Daly (2017)

Obe tieto citácie sa skrakujú na Kapoor et al. (2017). V snahe sa vyhnúť nejasnostiam pri citovaní oboch vo svojom článku, citujeme ich nasledovne:

Kapoor, Bloom, Montez, et al. (2017)

Kapoor, Bloom, Zucker, et al. (2017)

Rovnakí autori v dvoch a viacerých dielach. Pri naratívnom citovaní dvoch alebo viacerých diel rovnakými autormi sa usporadúvajú podľa roku vydania, v tlači sa uvádza na poslednom mieste. Pri citácii viacerých diel, v ktorých používame skratku „et al.“ alebo „a kol.“ citácie sa usporadúvajú v chronologickom poradí.

Príklad

...ako uvádza Olweus (1993, 2010, 2017, in press)...

...zahraniční výskumníci potvrdili Smith et al. (2013, 2015, 2019)...

...Janošová et al. (2016, 2018, 2020).....

Autor reprezentovaný organizáciou. Ak je autor reprezentovaný organizáciou, v citácii v texte sa uvedie názov organizácie a rok v zátvorke.

Príklad

Asociácia školskej psychológie (2020)

American Educational Research Association (2014)

Dátumy prekladov, dotlačí, opätovného vydania. Odkazy na preložené, opätovne vydané alebo reeditované diela obsahujú v citácii v texte dva dátumy: rok vydania pôvodného diela a rok vydania prekladu reprintu, alebo reedície. Roky sa oddeľujú lomítkom, pričom starší rok je na prvom mieste.

Príklad

Freud (1900/1953)

Piaget (1966/2000)

Vynechanie roku v opakovaných naratívnych citáciách. Vo všeobecnosti sa uvádza autor a dátum v každej citácii v texte. Ak je potrebné citáciu zopakovať, opakuje sa celá; skratka „ibid.“ sa v štýle APA nepoužíva. Rok je možné v citácii vynechať len vtedy, keď sa v rámci jedného odseku už vyskytuje naratívna citácia diela. Pri uvedení naratívnej citácie diela v odseku sa rok neopakuje v ďalších citáciách v tom istom odseku. Ak sa však cituje viacero diel toho istého autora alebo autorov bez ohľadu na rok vydania, uvádza sa dátum v každej citácii v texte, aby sa predišlo nejasnostiam.

Príklad

Kyberšikanovaním sa podľa Olweusa (2012) rozumie šikanovanie škodlivými správami, hovormi alebo obrázkami, alebo inými spôsobmi na svojom mobilnom telefóne alebo cez počítač. Podľa Olweusa anonymita na internete uľahčuje deťom a dospelujúcim zapojiť sa do šikanovania bez veľkého znepokojenia.

Poradie viacerých diel od toho istého prvého autora Pri uvádzaní viacerých diel od toho istého prvého autora v zozname literatúry je potrebné uviesť meno autora v každom zázname.

- (a) Príspevky od jedného autora by mali byť usporiadané podľa roku vydania. Referencie bez dátumu predchádzajú referenciám s dátumami a referencie v tlači sú uvedené ako posledné.

Príklad

Salmivalli, Ch. (n.d.)
Salmivalli, Ch. (2016)
Salmivalli, Ch. (2020a)
Salmivalli, Ch. (2020b, April)
Salmivalli, Ch. (in press)

- (b) Záznamy s jedným autorom by mali predchádzať záznamy s viacerými autormi, ktoré začínajú tým istým prvým autorom, a to aj v prípade, že dielo s viacerými autormi bolo publikované skôr.

Príklad

Davison, T. E. (2019).
Davison, T. E., & McCabe, M. P. (2015).

- (c) Príspevky s viacerými autormi, v ktorých sa všetci autori vyskytujú v rovnakom poradí, by mali byť zoradené podľa roku vydania.

Príklad

Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (2013).
Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (2014).

- (d) Viacautorské príspevky s rovnakým prvým autorom a rôznymi nasledujúcimi autormi by mali byť zoradené abecedne podľa priezviska druhého autora alebo, ak je druhý autor rovnaký, podľa priezviska tretieho autora atď.

Príklad

Jacobson, T. E., Duncan, B., & Young, S. E. (2019).
Jacobson, T. E., & Raymond, K. M. (2017).
Pfeiffer, S. J., Chu, W.-W., & Park, S. H. (2018).
Pfeiffer, S. J., Chu, W.-W., & Wall, T. L. (2018).

Diela s rovnakým autorom a rovnakým dátumom. Špecifiká citovania sa vzťahujú na diela s rovnakým autorom a dátumom. Ak má viacero odkazov rovnakého autora (autorov) a rok vydania, uvedie sa za rokom malé písmeno. Kombinácia roka vydania a písmena sa používa v citácii v texte aj v zozname literatúry.

Príklad

Formát citácie v texte s rokmi je „2020a“, „2020b“.
Formát citácie pre diela bez dátumu je „n.d.-a“, „n.d.-b“.
Formát citácie pre diela v tlači je „in press-a“, „in press-b“.

Priraďovanie písmen je dvojkrokový proces. Najskôr sa porovnávajú roky, následne konkrétne dátumy sú usporiadané v chronologickom poradí.

Príklad

Azikiwe, H. a Bello, A. (2020a).
Azikiwe, H. a Bello, A. (2020b, March 26).
Azikiwe, H. a Bello, A. (2020c, April 2).

Poradie diel s prvými autormi s rovnakým priezviskom. Diela prvých autorov s rovnakým priezviskom a rôznymi iniciálami sa zoradujú abecedne podľa prvých iniciálok. Citácie v texte pre tieto odkazy zahŕňajú aj iniciály prvého autora. Tieto pokyny sa vzťahujú iba na prvého autora v každom odkaze. Ak majú prví autori viacerých diel rovnaké priezvisko, ale rôzne iniciály, uvedú sa iniciály prvých autorov vo všetkých citáciách v texte, aj keď sa rok vydania líši. Iniciály pomáhajú vyhnúť sa zmätočnosti v texte a pomáhajú čitateľom nájsť správny záznam v zozname literatúry.

Príklad

Taylor, J. M. a Neimeyer, G. J. (2015).

Taylor, T. (2014).

Niektorí autori **publikujú pod viacerými menami** z dôvodu zmeny mena (napr. zmena rodinného stavu). Nie je dôležité poznamenať, že dve mená sa vzťahujú na rovnakú osobu. Ak je potrebné objasniť, že dve mená sa vzťahujú na tú istú osobu, aby sa predišlo zámene pri posudzovaní diela autora, je potrebné konzultovať s danou osobou a rešpektovať jej preferencie, či a ako riešiť zmenu mena. Ak je potrebné objasniť, že dve mená sa týkajú rôznych osôb, aby sa predišlo zámene, uvádza sa v citácii v texte meno prvého autora: „Sarah Williams (2019) uviedla..., zatiaľ čo Shonda Williams (2020) poznamenal...“. Ak má viac autorov v rámci jedného odkazu rovnaké priezvisko, iniciály nie sú v citácii v texte potrebné. Dielo sa cituje v štandardnom formáte autor- dátum.

Príklad

(Chen & Chen, 2019)

Skracovanie autorov skupín. Ak je autorom odkazu organizácia, skupina autorov, môže sa niekedy skratiť, napríklad „Národný ústav srdcovocievnych chorôb“ sa môže skratiť na „NUSCH“. Nie je povinnosťou skratiť názov organizácie, ale je to povolené, ak je skratka dobre známa. Tento spôsob nám pomôže vyhnúť sa ťažkopádne opakovanému.

Rovnako ako pri iných skratkách, pri prvej zmienke v texte sa uvádza celý názov skupiny, za ktorú nasleduje skratka. Ak sa názov organizácie, alebo nejaké pomenovanie objaví prvýkrát v citácii, uvedie sa skratka pred rokom v zátvorkách, oddelená čiarkou. V zozname literatúry sa neskracuje názov skupiny autorov, organizácie, pomenovania, ale uvádza sa celý názov ako je uvedený v zdroji. V zriedkavých prípadoch sa vyskytuje situácia, že dve rôzne skupiny, organizácie sa skracujú na rovnakú formu (napr. Americká psychologická asociácia a Americká psychiatrická asociácia, skracujú sa na „APA“). Ak v práci sa citujú obe organizácie, je potrebné uviesť y názov, aby neprišlo k zámene.

Príklad v texte

Národný ústav srdcovocievnych chorôb (NUSCH, 2021) uvádza.....

Centrum spoločenských a psychologických vied SAV (CSPV SAV, 2022) vydáva....

Americká psychologická asociácia (APA, 2023) popisuje....

Príklad v zozname literatúry

Národný ústav srdcovocievnych chorôb (2021). Názov diela.....

Centrum spoločenských a psychologických vied SAV (2022). Názov diela.....

Americká psychologická asociácia (2023). Názov diela.

Pravidlá citovania webových stránok, periodík, využitia softvéru a aplikácie. V prípade všeobecnej zmienky o webovej lokalite bez uvedenia konkrétnych informácií alebo konkrétnej stránky článku z uvedenej lokality, nie je potrebný žiadny záznam v zozname literatúry ani citácia v texte.

Ak bola využitá webová stránka na vytvorenie prieskumu, je potrebné ju uviesť v texte (napr. Náš výskumný dotazník sme vytvorili pomocou aplikácie Qualtrixcs (<https://www.qualtrics.com>). Variant tohto spôsobu citovania sa používa aj pri všeobecných zmienkach o periodikách. Pri uvádzaní názvu časopisu, ktorý bol vyhľadaný počas metaanalýzy, uvedie sa názov časopisu (kurzívou) s použitým veľkých písmen. S bežným softvérom a mobilnými aplikáciami sa zaobchádza podobne. V mnohých prípadoch stačí uviesť názov programu alebo aplikácie s uvedením v texte bez uvedenia citácie alebo v zozname literatúry. Podobne v prípade použitia diagnostikoch nástrojov sa uvádza odkaz len na špecializovaný prístroj.

Príklad

V časopisu *Journal of Abnormal Psychology* som hľadal štúdie, ktoré by bolo možné zahrnúť do metaanalýzy.

Tabuľka 4

Používanie skratiek pri citáciách a v zozname literatúry

Niektoré časti kníh, časopisov, publikácií a ďalšie náležitosti sú skrátené v zozname literatúry.

Skratka	Vysvetlenie skratky
ed.	vydanie
Rev. ed.	revidované vydanie
2nd. ed.	druhé vydanie
Ed. (Eds.)	editor (editori)
n. d.	bez uvedenia dátumu
p. (pp.)	strana (strany)
Vol. (Vols.)	ročník
No.	číslo
Suppl.	príloha

3.4 Štýly citovania v texte

V štýle APA (2020) sa používa **system citovania autor-dátum**, v ktorom stručná citácia v texte odkazuje čitateľa na konkrétne dielo v zozname literatúry. Každé dielo citované v texte musí byť uvedené v zozname literatúry a každé dielo v zozname literatúry musí byť citované v texte. Pri citovaní je dôležité, aby autor a dátum vydania diela sa zhodovali s tým, ktoré sú uvedené v texte. V tomto systéme má každé dielo použité v práci dve časti: v texte a zodpovedajúci záznam v zozname literatúry. Základné štýly citácií v texte sú uvedené v Tabuľke 5.

Tabuľka 5

Základné štýly citovania v texte

Autor	Parentetická citácia	Naratívna citácia
Jeden autor	(Kaufman, 2020)	Kaufman (2020)
Dvaja autori	(Martela & Steger, 2016)	Martela a Steger (2016)
Traja alebo viacerí autori	(Nocentini et al., 2019)	(Nocentini et al. (2019)
Organizácia ako autor (prvá citácia)	(Národný onkologický ústav /NOÚ/, 2023)	Národný onko- logický ústav (NOÚ, 2023)
Organizácia ako autor (bez skracovania názvu)	(Trnavská univerzita, 2023)	Trnavská univer- zita (2023)

Príklad

Citácia v texte

Parentetická citácia :(Leong Abdullah et al., 2019)

Naratívna citácia :Leong Abdullah et al. (2019)

Záznam v zozname literatúry

Leong Abdullah, M. F. I., Hami, R., Appalanaido, G. K., Azman, N., Mohd Shariff, N., & Md Sharif, S. S. (2019). Diagnosis of cancer is not a death sentence: Examining posttraumatic growth and its associated factors in cancer patients. *Journal of Psychosocial Oncology*, 37(5), 636–651. <https://doi.org/10.1080/07347332.2019.1574946>

Citácia v texte

Parentetická citácia:(Bourdon et al., 2019)

Naratívna citácia:Bourdon et al. (2019)

Záznam v zozname literatúry

Bourdon, M., Blanchin, M., Campone, M., Quéreux, G., Dravet, F., Sébille, V., & Bonnaud Antignac, A. (2019). A comparison of posttraumatic growth changes in breast cancer and melanoma. *Health Psychology*, 38(10), 878–887. <https://doi.org/10.1037/hea0000766>

Citácia v texte

Parentetická citácia:(Janošová et al., 2020)

Naratívna citácia:Janošová et al. (2020)

Záznam v zozname literatúry

Janošová, P., Chrz, V., Kollerová, L. & Blažková, M. (2020). Vyčleňování ve školní třídě: pohled učitelů. *Československá psychologie*, 64(5), 506-520

Citácia v texte

Parentetická citácia: (Attrill, 2015)

Naratívna citácia: Attrill (2015)

Záznam v zozname literatúry

Attrill, A. (2015). *Cyberpsychology*. Oxford University Press.

Citácia v texte

Parentetická citácia: (Gajdošová, 2015)

Naratívna citácia: Gajdošová (2015)

Záznam v zozname literatúry

Gajdošová, E. (2015). *Školská psychológia a školský psychológ v 21. storočí*. Eurokodex.

Citácia v texte

Parentetická citácia: (Kollerová, 2016)

Naratívna citácia: Kollerová (2016)

Záznam v zozname literatúry

Kollerová, L. (2016). Morálny vyvazovanie a šikana. In P. Janošová (Ed.), *Psychologie školní šikany* (p. 158- 175). Grada.

Citácia sa nachádza v texte príspevku (alebo v tabuľke, pod obrázkom, v poznámke pod čiarou alebo v prílohe) a stručne identifikuje citované dielo podľa autora a dátumu vydania. Táto citácia v texte umožňuje čitateľom nájsť zodpovedajúci záznam v abecednom zozname literatúry na konci publikácie.

Pri citácii v texte sa uvádza priezvisko autora (autorov) alebo priezvisko (priezviská) autora (autorov) skupiny. V citácii v texte sa neuvádzajú prípony ako napríklad "Jr.". Zoznam autorov v citácii v texte môže byť v určitých prípadoch skrátený.

Existuje niekoľko **výnimiek z pravidiel APA (2020)**:

- (a) osobná komunikácia, ktorá je neopakovateľným zdrojom, sa uvádza len v texte;
- (b) všeobecné zmienky o celých webových stránkach a periodikách, o bežnom softvéri a aplikáciách, nevyžadujú citáciu alebo uvedenie v zozname literatúry;
- (c) citácie účastníkov výskumu možno uviesť v texte, ale nemusia sa uvádzať v zozname literatúry;
- (d) odkazy zahrnuté do metaanalýzy, ktoré sú v zozname literatúry označené hviezdičkou, môžu príp. nemusia byť citované v texte, je to na rozhodnutí autora.

Diela, ktoré čitatelia nemôžu obnoviť (t. j. diela bez zdrojového prvku), sú v texte citované ako **osobná komunikácia**. Osobná komunikácia zahŕňa e-maily, textové správy, online chaty resp. priame správy, osobné rozhovory, telefonické rozhovory, živé prejavy, nenahraté prednášky v triede, poznámky, listy, správy z nearchivovaných diskusných skupín alebo online nástieniek atď. Citácia osobnej komunikácie sa používa len vtedy, keď nie je dostupný zdroj literatúry. Napríklad, ak sa študent dozvedel o téme prostredníctvom prednášky, bolo by vhodnejšie uviesť výskum, na ktorom pedagóg založil prednášku. Ak však prednáška obsahovala pôvodný obsah, ktorý nebol publikovaný, uvádza sa prednáška ako osobná komunikácia.

Ak je možné obsah komunikáciu obnoviť iba v archíve, materiál je citovaný ako archívny materiál. Nie je vhodné používať osobnú komunikáciu ako citáciu od účastníkov, s ktorými bol realizovaný výskum. Nepoužívajú sa osobné komunikačné citácie pre citácie alebo informácie od účastníkov, s ktorými boli realizované rozhovory v rámci vlastného výskumu.

Ak komunikácia prebehla korešpondenčne, je potrebné uviesť presný dátum korešpondencie. Ak sa korešpondencia uskutočnila počas určitého časového obdobia, uvádza sa dátum alebo rozsah obdobia, počas ktorého prebiehala korešpondencia. Pre zverejnenie korešpondenčnej komunikácie je potrebné získať súhlas s uvedením mena autora vo vašom príspevku a potvrdiť presnosť a vhodnosť informácií, ktorá sa plánuje zverejniť.

Príklad

Rozprávali sme sa s Annou Grant (Haida Nation, žije vo Vancouveri v Británii Kolumbia, Kanada, personal communication, April 2019) o tradičnom chápania sveta prvými národmi v Kanade.

Citácie od účastníkov výskumu sú súčasťou pôvodného výskumu, neuvádzajú sa v zozname literatúry a považujú sa za osobnú komunikáciu. V texte je dôležité uviesť, že ide o citácie od účastníkov výskumu. Pri citovaní účastníkov výskumu sa dodržiavajú etické dohody týkajúce sa dôvernosti a/alebo anonymity medzi

výskumníkom a účastníkmi výskumu. Zvýšenú pozornosť je potrebné venovať získaniu súhlasu respondentov ohľadom uvedenia informácií v publikácii. Je možné účastníkom výskumu prisúdiť pseudonym, zakryť identifikačné údaje alebo prezentovať údaje súhrnne. Dohody týkajúce sa dôvernosti a/alebo anonymity sa môžu vzťahovať aj na iné zdroje (napr. citovanie dokumentu školského poriadku pri vykonávaní prípadovej štúdie na škole). Tieto zdroje by sa nemali citovať v texte ani uvádzať v zozname literatúry, pretože by to mohlo ohroziť dôvernosť, anonymitu školy. Je však možné diskutovať o informáciách z týchto zdrojov v texte, ak sa materiál diskkrétne použije.

Pri citovaní osobných komunikácií v texte, čitatelia nemôžu získať ďalšie informácie v zozname literatúry, nakoľko sú citované iba v texte. Pri citovaní v texte uvádzame iniciály mena, priezvisko komunikujúceho a čo najpresnejší dátum komunikácie.

Príklad

Citácia v texte

E.M. Paradis (personal communication, August 8, 2019)

(T. Nguyen, personal communication, February 24, 2020)

Osobitný prístup k citovaniu si vyžadujú **rozhovory**. Rozhovor je dialóg alebo výmena informácií medzi ľuďmi. Rozhovory používané ako zdroje možno rozdeliť do troch kategórií (APA, 2020): (a) publikované rozhovory, (b) osobné rozhovory, (c) rozhovory s účastníkmi výskumu.

Publikované rozhovory sa objavujú v časopisoch, nahranom rozhlasovom vysielaní, podcastovom videu, televíznej relácií alebo v prepise videozáznamu, či zvukovej nahrávky.

Príklad

Bustillos, M. (2013, March 19). On video games and storytelling: An interview with Tom Bissell. *The New Yorker*. <https://www.newyorker.com/books/page-turner/on-videogames-and-storytelling-an-interview-with-tom-bissell>.

Rozhovory uverejnené v článku časopisu

Príklad

de Beauvoir, S. (1960, May 4). Simone de Beauvoir discusses the art of writing [Interview]. Studs Terkel Radio Archive; The Chicago History Museum. <https://studsterkel.wfmt.com/programs/simone-de-beauvoirdiscusses-art-writing>

Osoba s ktorou bol rozhovor uskutočnený, sa nemusí nevyhnutne objaviť v zozname literatúry, prípadne možno meno osoby začleniť do rozprávania.

Príklad

TED. (2012, March 16). *Brené Brown: Listening to shame* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=psN1DO-RYYV0>

Osobné rozhovory

K osobným rozhovorom patria rozhovory, ktoré sa vedú ako prostriedok na získanie informácií na podporu kľúčového aspektu teoretickej, či výskumne práce. Tento typ rozhovoru nemožno obnoviť, uvádza sa ako osobná komunikácia.

Rozhovory s účastníkmi výskumu

Tieto rozhovory boli uskutočnené v rámci realizácie výskumu, nevyžadujú si citáciu.

3.5 Zásady parafrázovania

Parafráza opakuje myšlienku iného autora, alebo vlastnú myšlienku, predtým publikovanú, vlastnými slovami. Parafrázovanie je efektívna stratégia písania, pretože umožňuje autorom zhrnúť alebo syntetizovať informácie z jedného alebo viacerých zdrojov, zamerať sa na významné informácie a porovnať ich, konfrontovať relevantné detaily. Autori článkov väčšinou parafrázujú svoje zdroje, než aby ich priamo citovali. Pri opise konceptu, myšlienky alebo teoretického, výskumného zistenia vlastnými slovami je dôležité dodržiavať odborný prejav.

Príklad

Van Leeuwenová et al. (2018) uvádzajú, že najmä vzhľadom na zvyšujúci sa počet odliečených onkologických pacientov, je potrebné venovať pozornosť vplyvu dlhodobých následkov liečby na kvalitu života spojenú so zdravím a mať k dispozícii nástroje na meranie širokého spektra možných komplikácií po liečbe onkologického ochorenia v oblasti fyzického fungovania, duševného zdravia a sociálnych vzťahov.

Pri posttraumatickom rozvoji onkologický pacient zvládne extrémne náročnú situáciu a zároveň u neho dochádza k pozitívnej transformácii. Takáto zmena sa prejavuje na troch úrovniach: emocionálnej, kognitívnej a behaviorálnej. Človek sa stáva odolnejším, rozširuje si repertoár zvládacích stratégií, voči druhým robí skutky služby, cíti a prejavuje súcit (Tedeschi et al., 2018).

Posttraumatický rozvoj predstavuje proces, ktorý identifikujeme v piatich oblastiach života: vzťahy s ostatnými, silné stránky jednotlivca, nové možnosti, ocenenie života, spirituálna a existenciálna zmena. Posttraumatický rozvoj nie je nemenný, je to stále prebiehajúci proces (Tedeschi & Calhoun, 1998, Tedeschi et al., 2018).

Pri parafráze sa nevyžaduje uvádzať číslo strany alebo odseku, ale je možné ho uviesť, okrem autora a roku, ak by to zainteresovaným čitateľom pomohlo nájsť príslušnú časť textu v dlhom alebo zložitom texte (napr. v knihe).

Príklad

Popielski (2005) opísal špecificky ľudskú črtu dynamizmu „k...“, ktorá je založená nielen na princípe potrieb, ale aj jako smerovanie k hodnotám, zmyslu ako základ motivácie, volieb a rozhodnutí, bytia a stávania sa. Dynamizmus vzťahu „k...“ možno chápať ako subjektový princíp aktívneho, tvorivého a reflektovaného bytia a stávania sa človeka (p. 59).

Olweus (2017) poukazuje na predbežný záver, že kľúčové kritériá vymedzujúce tradičné šikanovanie sa do veľkej miery vzťahujú aj na kyberšikanovanie. Naznačuje, že nerovnováhu moci možno hodnotiť z hľadiska rozdielov v technologickom know-how medzi agresorom a obeťou, relatívnej anonymite, sociálnom statuse, počte priateľov alebo marginalizovanej pozície v skupine.

Ak v odbornom texte sa číta parafráza primárneho zdroja v publikovanej práci a chceme ju citovať, najlepšie je citovať primárny zdroj priamo, ak je to možné. Ak nie, používa sa citácia sekundárneho zdroja.

Pri citovaní v texte využívame **tzv. dlhé parafrázy**, ktoré môžu mať rozsah niekoľko viet. V týchto prípadoch sa cituje parafrázované dielo pri prvej zmienke. Po citovaní diela nie je potrebné citáciu opakovať, pokiaľ je z kontextu textu jasná, že sa parafrázuje to isté dielo, vhodné je citovať dielo znovu v novom odstavci. Citácia môže byť uvedená v zátvorkách alebo v texte. Ak sa opakujú mená autorov v ďalších vetách, rok vzniku diela sa často vynecháva.

Príklad dlhej parafrázy s jednou citáciou v texte

Kleemans et al. (2018) preukázali priamy negatívny efekt expozície upravovaných fotiek z Instagramu na sebaobraz adolescentných dievčat, ktorý bol zaznamenaný predovšetkým u tínedžeriek s tendenciou k sociálnemu porovnávaniu. Upravené fotografie boli hodnotené pozitívnejšie ako ich originály. Rizikom konfrontácie vlastného telesného konceptu s fotografiami na sociálnych sieťach môže byť práve nereálnosť zobrazenia obdivovaných vzorov.

Kyberšikanovanie sa odlišuje od tradičného šikanovania rôznymi znakmi (Smith, 2013): a) závisí od stupňa technologických poznatkov; b) skôr je nepriame a môže byť anonymné; c) agresor nevidí reakciu obeť aspoň v krátkodobom horizonte; d) rozmanitosť prizerajúcich sa pri kyberšikanovaní je zložitejšia, komplexnejšia ako pri tradičnom šikanovaní. Prizerajúci môžu byť s agresorom v čase realizovania činu, alebo s obeťou, keď prijíma útok, alebo so žiadnou zo zúčastnených osôb, keď dostáva správu, prípadne navštevuje internetovú stránku; e) od tradičného šikanovania sa odlišuje jedným z motívov, kedy agresor túži po moci, ktorú preukazuje pred ostatnými svedkami, pri kyberšikanovaní to agresorovi často chýba; f) šírka potencionálneho publika sa zvyšuje, keďže kyberšikanovanie môže osloviť zvlášť veľké publikum v rovesníckej skupine v porovnaní s malými skupinami, ktoré sú obvykle publikom v tradičnom šikanovaní; g) ťažko uniknúť z kyberšikanovania, neexistuje „bezpečné útočisko“, pretože obeť môže dostať správy na mobil alebo počítač, alebo získať prístup k nepríjemným poznámkam na webe, nech sú kdekoľvek.

Ak parafráza pokračuje v novom odseku, znova sa uvádza citácia. Ak parafráza zahŕňa viaceré zdroje alebo sa uvádza medzi zdrojmi, zopakuje sa citácia tak, aby bol jasný zdroj.

Príklad opakovaných citácií potrebných na objasnenie zdrojov

Existuje veľa dôkazov o tom, že faktory súvisiace s rodinou, ako je rodinná situácia, sociálno-ekonomický status, duševné zdravie rodičov a vzťah k rodičom (Dykas et al., 2008; Kokkinos, 2013); konflikty medzi rodičmi (Baldry & Farrington, 2000); rodičovské štýly (Dake et al., 2003; Georgiou, 2008; Papanikolaou et al., 2011); maladaptívne správanie rodičov, ako je zneužívanie a zanedbávanie (Lereya et al., 2013; Lemstra et al., 2012); komunikácia v rodine (Cava et al., 2007; Segrin et al., 2012), alebo zapojenie a podpora rodičov (Fanti et al., 2012; Wilson et al., 2012) sú prediktormi šikanovania.

3.6 Primárna a sekundárna citácia

Primárna citácia reprodukuje slová z iného diela alebo z vlastnej predtým publikovanej práce. Vhodné je zdroje parafrázovať, pretože parafrázovanie umožňuje prispôbiť text kontextu práce a štýlu písania. Priame citácie sa používajú ak sa reprodukuje exaktná definícia, ktorú autor formuloval stručne, alebo keď sa reaguje na presnú formuláciu (napr. niečo, čo niekto povedal).

Pri priamej citácii sa vždy uvádza autor, rok vydania a číslo strany. Existujú viaceré texty, ktoré možno citovať: (a) knihy, kapitoly, predslovy alebo iné časti autorských kníh; (b) tabuľky, obrázky, doplnkové materiály. Na označenie jednej strany sa používa skratka „p.“ z ang. výrazu „page“ (napr. p. 23), pri viacerých stranách sa rozsah oddeľuje pomlčkou a používa sa označenie „per pages“ (napr. pp. 34-36). Ak sú strany prerušované, použije sa medzi číslami strán čiarka (napr. p. 67, 73). Ak dielo nemá čísla strán, uvedie sa iný spôsob ako môže čitateľ nájsť citát. V zozname literatúry je potrebné uviesť záznam o celej publikácii, nielen o časti, ktorá bola v texte použitá. Konkrétnu časť zdroja je možné citovať bez ohľadu na to, či ide o priame citovanie alebo parafrázovanie.

Príklad

Říčan, Janošová (2010, p. 21) definujú šikanovanie ako ubližovanie niekomu, kto sa nemôže alebo nevie brániť, je opakovaným správaním, vo výnimočných prípadoch môže ísť o jednorazové konanie s hrozbou opakovania.

Približne každý tretí onkologický pacient zažíva počas liečby a po nej výrazný psychosociálny stres (Büchler et al., 2019, p. 119).

Výskumníci, Tedeschi a Calhoun (2004, p. 1) definovali posttraumatický rast ako pozitívne psychologické zmeny, ktoré sa vyskytli v dôsledku boja s veľmi náročnými životnými podmienkami.

Porucha internetového hrania (angl. Internet gaming disorder, IGD) je definovaná ako pretrvávajúce a opakované hranie hier online, častokrát so zapojením iných hráčov, ktoré vedie ku klinicky významnému poškodeniu alebo distresu. Prejavy poruchy sú pozorovateľné nielen v online priestore, ale i v bežnom prostredí bez pripojenia internetu či používania obrazoviek (APA, 2013, p. 792).

Existuje **priame citovanie diel bez** číslovania **strán**. Ak ide o textové diela a sú citované priamo z písomného materiálu, ktorý neobsahuje čísla strán (napr. webové stránky, niektoré elektronické knihy), je potrebné poskytnúť čitateľom iný spôsob vyhľadávania citovanej pasáže. Akceptovateľný je ktorýkoľvek z nasledujúcich prístupov:

(a) *Uviesť nadpis alebo názov príslušnej časti*

Príklad

Bolo zistené, že na “zastávanie žiaka majú asi 50 % podiel individuálne charakteristiky zastávajúcich sa detí (ich empatia, vrstovnícky status, rodinné prostredie a výchova). Druhá polovica zastávania sa detí je daná skupinovými vlastnosťami konkrétnej školskej triedy. Patria k nim morálne normy, podľa ktorých sa trieda správa, osobnosť učiteľa a jeho práca s triedou ako skupinou, pocit spolupatričnosti” (Jánošová & Pospíšilová, 2018, Zastávanie ako výsledok individuálnych a skupinových okolností section).

(b) *Uviesť skrátený nadpis alebo názov časti v úvodzovkách, ak je celý nadpis príliš dlhý na to, aby bol uvedený v plnom rozsahu*

Príklad

Osobnosť pedagóga je v školskom prostredí hlavným nástrojom pri ovplyvňovaní jednotlivca i skupiny. Pedagóg by mal “dobre poznať sám seba, svoje možnosti i obmedzenia, mal by rozumieť sám sebe, reflektovať sám seba i svoj vzťah k žiakom, poznal a rozumel skupinovej dynamike“. Preventívna práca so žiakmi znamená aj byť na ňu dobre pripravení, poskytovať ochranu, emočnú podporu, citové i časové angažovanie sa, spoluprácu s vedením školy, rodičmi, Centrom poradenstva a prevencie, prípadne aj ďalšími odborníkmi a inštitúciami, dobrú pripravenosť na voľbu správnej stratégie a taktiky v odhaľovaní a riešení problematiky, s ohľadom na poznanie veku a individuálnych osobitostí žiaka (Centrum poradenstva a prevencie Levice, 2020, “Osobnosť pedagóga v prevencii“ section).

(c) *Uviesť číslo odseku (ak odseky nie sú číslované, spočítajú sa)*

Príklad

Najviditeľnejším prejavom vplyvu alkoholu na človeka je opitosť, čo je “strata psychickej a fyzickej kondície a stav otravy alkoholom“, ktorý môže končiť aj smrťou, najmä u mladých ľudí a pri nárazovom pití veľkého množstva. Závislosť od alkoholu je duševné ochorenie. Nie je to jednotný fenomén, má viacero možných prejavov a foriem u jednotlivcov (Liga za duševné zdravie, 2014, para. 4).

(d) *Uviesť nadpis alebo názov príslušnej citovanej časti spolu s číslom odseku*

Príklad

“Snáď každé dieťa túži byť dospelým, keď je okrikované, upozorňované, kárané, keď sa mu zakazuje, prikazuje stále dokola, keď musí to, či ono...” A ani si neuvedomuje, že raz, až sa mu tá túžba splní, bude túžiť po opaku... Po niečom, čo sa už nedá vrátiť späť...(ĽudiaĽuďom, 2024, Aj vám tak chýba detstvo? section, para. 2).

Názov časti alebo odseku sa nemusí nevyhnutne objaviť v zozname literatúry. Ak je v texte citovaná konkrétna časť webovej stránky, bibliografický odkaz by sa mal vzťahovať na použitú webovú stránku.

Citácie, ktoré obsahujú materiál už v úvodzovkách. Ak zdroj obsahuje priamu citáciu z iného diela a v diele sa používa tá istá priama citácia, vhodné je uviesť priamo pôvodný zdroj. Ak pôvodný zdroj nie je k dispozícii, citácia sa uvádza pomocou sekundárneho zdroja.

Ak sa cituje materiál, ktorý už používa úvodzovky na iný účel (napr. na uzavretie výrazu, alebo jazykový preklad), môže byť potrebné zmeniť dvojité úvodzovky na jednoduché alebo naopak,

v závislosti od počtu citovaných slov. Úvodzovky sa používajú prevažne s priamou citáciou, objavujú sa aj s inými interpunkčnými znamienkami. Čiarky sa umiestňujú do úvodzoviek, ostatné interpunkčné znamienka (napr. dvojbodky, bodkočiarky, elipsy) sa umiestňujú mimo úvodzoviek (napr. písmeno „m“, odpovedal „áno“ alebo „nie“).

Ak sú v práci zahrnuté dlhé citácie (zvyčajne viac ako 800 slov) z diela chráneného autorským právom, môže sa potrebovať písomné povolenie od jeho vlastníka. Povolenie môžu potrebovať aj citácie kratších diel (napr. básní, piesní). Špecifickou súčasťou diel sú epigrafy. *Epigraf* je citát, ktorý sa používa na úvod do článku, knihy, záverečnej práce, alebo iného diela. Autori môžu epigraf použiť na dotvorenie diela pre to, čo nasleduje, alebo ako zhrnutie predkladaného textu. Epigraf by sa mal objaviť pred prvým riadkom textu a mal by byť odsadený 0,5 palca od ľavého okraja ako blokový citát, bez úvodzoviek. Zdroj epigrafu sa zvyčajne neuvádza v zozname literatúry, pokiaľ nie je citovaný na inom mieste v texte práce alebo nie je dôležitý v kontexte témy. Ak zdroj epigrafu nie je uvedený v zozname literatúry, pod citátom je potrebné uviesť: pomlčku, celé meno autora, čiarku a názov diela, v ktorom sa citát objavil so zarovnaním doprava. Epigraf nie je povinnou súčasťou diela.

Príklad

„...Ľudský život je úžasné dobrodružstvo. Aj keď na nás niekedy doľahne ťarcha utrpenia a sklamaní, môžeme si nimi poslúžiť, aby sme rástli v Ľudskosti, v slobode a vo vnútornom pokoji, aby sme rozvinuli všetky schopnosti lásky a radosti, ktorými sme boli obdarovaní. Je tu však podmienka: nechciet panovať nad bytím a neprogramovať si šťastie, ale nechať sa viesť životom v radostných i ťažkých chvíľach, učiť sa počuť a vypočuť volanie, ktoré nám život adresuje každý deň“.

Jacques Philippe, Vnútorná sloboda

Audiovizuálne diela. Ak je záujem citovať z audiovizuálneho diela (napr. audioknihy, prednášky), namiesto čísla strán sa uvedie časová jednotka začiatku citácie.

Príklad

Výskum u učiteľov v Bratislave- Petržalke poukázal na problémy spôsobené stresom a záťažou v podobe porúch s trávením, zhoršená duševná pohoda, ohrozenie srdcovo-cievnyimi chorobami (Gajdošová, 2021, 5:20).

Formát priamej citácie závisí od jej **dĺžky** (menej ako 40 slov vs. 40 slov a viac). Rozlišujú sa: (a) krátke citáty (menej ako 40 slov), (b) blokové citáty (viac ako 40 slov).

(a) Krátky citát pozostáva z menej ako 40 slov, začleňuje sa do textu a uzatvára sa do dvojitéch úvodzoviek. Formát priameho citátu sa uvádza vždy v úplnej citácii v tej istej vete ako citát. Citácia sa uvádza v zátvorke bezprostredne za citát, alebo na koniec vety. V prípade naratívnej citácie sa uvádza autor a rok vo vete a potom sa umiestňuje číslo strany do zátvorčky za citáciu. Ak citácia predchádza naratívnej citácii, umiestňuje sa číslo strany za rok a oddeľuje sa čiarkou.

Krátke citáty možno prezentovať rôznymi spôsobmi:

(a) *Bodka na konci vety by mala nasledovať za citátom, nie pred ním*

Nesprávne

Porucha internetového hrania je definovaná ako “pretrvávajúce a opakované hranie hier online, častokrát so zapojením iných hráčov, ktoré vedie ku klinicky významnému poškodeniu alebo distressu. Prejavy poruchy sú pozorovateľné nielen v online priestore, ale i v bežnom prostredí bez pripojenia internetu či používania obrazoviek”. (APA, 2013, p. 792)

Správne

Porucha internetového hrania je definovaná ako “pretrvávajúce a opakované hranie hier online, častokrát so zapojením iných hráčov,

ktoré vedie ku klinicky významnému poškodeniu alebo distresu. Prejavy poruchy sú pozorovateľné nielen v online priestore, ale i v bežnom prostredí bez pripojenia internetu či používania obrazoviek“ (APA, 2013, p. 792).

(b) Citácia by mala byť mimo úvodzoviek, nie v nich.

Nesprávne

Sebapoškodzujúce správanie je vymedzené ako “aktívne a konzistentné úmyselné ubližovanie sebe, zvyčajne bez suicidálneho, estetického či sexuálneho kontextu, absenciou sociálneho uznania (Brossard, 2018, p. 10)”, na základe nedostatočného sociálneho uznania, býva negatívne percipovaná spoločnosťou.

Správne

Sebapoškodzujúce správanie je vymedzené ako “aktívne a konzistentné úmyselné ubližovanie sebe, zvyčajne bez suicidálneho, estetického či sexuálneho kontextu, absenciou sociálneho uznania” (Brossard, 2018, p. 10), na základe nedostatočného sociálneho uznania, býva negatívne percipovaná spoločnosťou.

(c) Bodka na konci vety by mala nasledovať za číslom strany, nie pred ním.

Nesprávne

Ondrejka, Mažgútová (2003) poukázali, že životnú spokojnosť je “kognitívne zhodnotenie života, ktoré je relatívne stálou charakteristikou a je potrebné ju odlíšiť od subjektívnej pohody, ktorá obsahuje emocionálnu zložku“. (p. 110)

Správne

Ondrejka, Mažgútová (2003) poukázali, že životnú spokojnosť je “kognitívne zhodnotenie života, ktoré je relatívne stálou charakteristikou a je potrebné ju odlíšiť od subjektívnej pohody, ktorá obsahuje emocionálnu zložku“ (p. 110).

(d) Číslo strany by malo byť v tej istej zátvorke ako rok, keď citácia predchádza naratívnej citácii.

Nesprávne

Bandura (1997) označuje sebaúčinnosť ako “vieru človeka vo vlastné schopnosti organizovať a vykonávať aktivity, ktoré sú potrebné k dosiahnutiu daných výsledkov.” (p. 37)

Správne

Bandura (1997, p. 37) označuje sebaúčinnosť ako “vieru človeka vo vlastné schopnosti organizovať a vykonávať aktivity, ktoré sú potrebné k dosiahnutiu daných výsledkov.”

(d) Otáznik, ktorý ukončuje citát, by sa mal nachádzať v úvodzovkách.

Nesprávne

“Už ste niekedy dostali urážlivú správu cez váš mobilný telefón alebo internet” ? (GonzálezCabrera, 2018, p. 2611)

Správne

“Už ste niekedy dostali urážlivú správu cez váš mobilný telefón alebo internet ?” (GonzálezCabrera, 2018, p. 2611)

(e) Nie je potrebné opakovať autora a rok v zátvorkách, ak sa už v rozprávaní vyskytujú.

Nesprávne

V roku 2003 Worthington definoval neodpustenie ako “oneskorené negatívne emócie, zahŕňajúce zášť, hostilitu, nenávisť, reziduálny hnev a reziduálny strach” (Worthington, 2003, p. 33).

Správne

V roku 2003 Worthington definoval neodpustenie ako “oneskorené negatívne emócie, zahŕňajúce zášť, hostilitu, nenávisť, reziduálny hnev a reziduálny strach” (p. 33).

(b) blokové citáty – citát obsahuje 40 alebo viac slov. na uzatvorenie blokového citátu nepoužívame úvodzovky. Bloková citácia sa začína na novom riadku a celý blok sa odsadzuje 0,5 palca od ľavého okraja. Ak sa v citáte nachádzajú ďalšie odseky, prvý riadok každého nasledujúceho odseku sa odsadí o 0,5 palca. Blokový

citát možno uviesť: (a) zdroj sa uvádza v zátvorke za záverečnou interpunkciou citátu, alebo (b) autora, rok v rozprávaní pred citátom a v zátvorke za záverečnou interpunkciou citátu sa uvedie len číslo strany. Ani v jednom prípade sa za koncovú zátvorku bodka neuvádza.

Bloková citácia s citáciou v zátvorke

Príklad

V počiatočnom štádiu šikanovania sa ocitá skupina, v ktorej sa vyskytujú jednotlivci s nedostatočnou schopnosťou vyrovnáť sa s psychickou záťažou. Riziko šikanovania sa zvyšuje, ak prežívajú tieto jednotlivci náročné životné obdobie alebo sú vystavení závažnejšej záťaži. Náročnou situáciou býva reštruktúrácia školskej triedy a zmena výukového systému s prestupom na druhý stupeň základnej školy. (Janošová et al., 2016, p. 146)

Bloková citácia s naratívnu citáciou

Príklad

Podľa Frankla (2016) na základe vôle ku zmyslu človek smeruje k nájdeniu a naplneniu zmyslu, ale nielen to, smeruje tiež k stretnutiu s iným ľudským bytím v podobe ty, k láske k nemu. Oboje, naplnenie a stretnutie, dáva človeku dôvod ku šťastiu a ku slasti. U neurotika je táto primárna snaha odklonená do snahy priamo o šťastie, do vôle ku slasti. (p. 63)

Bloková citácia pozostávajúca z dvoch odsekov

Príklad

Psychologické teórie neistoty sú relatívne novšie, na druhej strane potreba vyrovnať sa s určitou mierou neistoty, ktorá je neoddeliteľnou súčasťou ľudského života, zamestnáva odborníkov už celé desaťročia. Keďže subjektívne hodnotenie určitej situácie ako nejstej, viacznačnej či nekontrolovateľnej je potenciálnym zdrojom distresu, častým cieľom psychologických intervencií je práve eliminácia neistoty a posilňovanie pocitu subjektívnej kontroly.

Neistota je chápaná ako epistemologický stav na hraniciach poznania. Pojem zahŕňa všetko, čo je človeku neznáme, ale aj poznanie, ktorého pravdivosť nie je schopný adekvátne hodnotiť. Jednotlivec často prežíva neistotu ako pochybnosti o možných dôsledkoch akcie, pričom táto skúsenosť má kognitívnu i emocionálnu dimenziu. (Wakeham, 2015, p. 716)

Priame citácie musia byť presné. Citácia musí zodpovedať zneniu, pravopisu a interpunkcii pôvodného zdroja. Ak by akýkoľvek nesprávny pravopis v zdroji mohol čitateľa zmiasť, je potrebné zvážiť, či namiesto toho nebude vhodnejšie parafrázovať. Pri citovaní sa vždy kontroluje práca so zdrojom, aby nevznikli nezrovnalosti.

i. Niektoré zmeny možno vykonať v priamych citáciách **bez upozornenia** čitateľa:

(a) prvé písmeno prvého slova v citáte sa môže zmeniť na veľké alebo malé písmeno, aby zodpovedalo kontextu vety, v ktorej sa citát nachádza

(b) niektoré interpunkčné znamienka na konci citátu možno zmeniť tak, aby sa prispôbili syntaxi vety, v ktorej sa citát nachádza, pokiaľ sa nezmení význam

(c) jednoduché úvodzovky možno zmeniť na dvojité a naopak

(d) vynechanie poznámky pod čiarou

Akékoľvek iné zmeny (napr. zvýraznenie slov kurzívou alebo vynechanie slov) musia byť explicitne uvedené.

ii. Existujú zmeny v priamych citáciách **vyžadujúce vysvetlenie/ zdôvodnenie.**

(a) *Vynechanie materiálu.* Na označenie vynechania slov v rámci citácie (napr. na skrátenie vety alebo spojenie dvoch viet) sa používa (elipsa) (tri bodky ...). Buď sa uvedú tri bodky s medzerou okolo každej vety (...), alebo sa použije znak elipsy / tri bodky za sebou vytvorený programom na spracovanie textu (...), pričom pred a za nimi sa uvádza medzera. Nepoužíva sa elipsa/ tri body za sebou na začiatku alebo na konci žiadnej citácie, pokiaľ pôvodný zdroj neobsahuje elipsu/tri body. Citácia sa začína alebo ukončuje v mieste, kde sa začína alebo končí text zdroja. Štyri bodky, t.j. bodka a elipsa/tri bodky (. . . .) sa používajú na označenie prerušenia vety v rámci vynechaného materiálu, napríklad, keď citát obsahuje koniec jednej vety a začiatok inej vety.

(b) *Vkladací materiál.* Na uzavretie materiálu, ako je napríklad dodatok alebo vysvetlenie, ktoré sa vkladá do citácie, sa používajú hranaté zátvorky, nie zátvorky.

(c) *Pridanie dôkazu.* Na zdôraznenie slova alebo slov v citáte sa používa kurzíva. Ak chcete zdôrazniť slovo alebo slová v citáte, použite kurzívu. Bezprostredne za slová napísané kurzívou sa vkladá do hranatých zátvoriek text [zvýraznenie pridané].

Sekundárnou citáciou sa myslí práca s textom, kde sa používajú citácie, ktoré obsahujú odkazy na iné diela. Sekundárny zdroj sa vzťahuje na obsah, ktorý bol prvýkrát uvedený v inom zdroji. Sekundárne zdroje sa citujú striedmo, najmä vtedy, keď povodné dielo, štúdiá nie je k dispozícii. Ak je to možné, v rámci dobrej vedeckej praxe vyhľadávame primárny zdroj, ktorý následne citujeme. Napríklad namiesto citovania prednášky vyučujúceho alebo učbenice, ktoré citujú pôvodný výskum, je potrebné dohľadať, prečítať a citovať priamo pôvodný výskum. Tieto diela sa neuvádzajú v zozname literatúry, pokiaľ sa neuvádzajú ako

primárny zdroj na inom mieste práce. Uvedenie poznámky pod čiarou alebo poznámky na konci v citovanom materiáli možno vynechať bez vysvetlenia.

Ak ste čítali prácu Boroňovej et al. (2018), v ktorej boli citovaní Thornton (2016) a Džuku (2004) a nemohli ste ich práce dohľadať a prečítať, uvádza sa Thornton, 2016, Džuka, 2004 ako pôvodný zdroj a za nimi Boroňová et al., 2018. V nasledujúcich príkladoch by sa v zozname literatúry citovala práca Boroňová et al., 2018 a nie Thornton, 2016, Džuka, 2004.

Príklad

Model kvality života sa skladá z viacerých dimenzií a obsahuje niekoľko aspektov, ktoré sú v živote človeka dôležité. Faktory, ako napríklad fyzické či duševné zdravie, sociálna a ekonomická situácia či kultúra, priamo ovplyvňujú kvalitu života a človek ich považuje vo svojom živote za nevyhnutné (Thornton, 2016, as cited in Boroňová et al., 2018).

V súčasnosti sa kvalita života považuje za koncepciu, ktorá sa zameriava primárne na človeka, preto sa základom stal výskum kvality života orientovaný na zdravie osoby. Hodnotí sa najmä jedincovo prežívanie zdravotného stavu, ako zvláda denné aktivity či jeho interpersonálne vzťahy (Džuka, 2004, as cited in Boroňová et al., 2018).

V prípade, že nie je známy rok vydania primárneho zdroja, vynecháva sa v citácií. Ak sa na konci materiálu, ktorý sa cituje uvádzajú viaceré citácie autorov, je bežnou praxou citovať len dielo, ktoré bolo prečítané. Je vhodné vynechať citácie viacerých autorov na konci citácie, keď materiál, ktorý sa cituje, predstavuje nový prístup k myšlienkam prezentovaným v citovaných prácach alebo ich konceptualizáciu, napríklad keď autori zhrnúli súbor prác a chcete citovať a uviesť toto zhrnutie.

3.7 Zaznamenávanie literatúry

Každá položka v zozname literatúry zahŕňa autora, dátum, názov a zdroj diela citovaného v článku a umožňuje čitateľom identifikovať dielo.

Prvky referencie zoznamu literatúry. Referencia (položka) zoznamu literatúry zahŕňa štyri prvky: autora, dátum, názov príspevku a zdroj. Citácie v texte, ktoré zodpovedajú tomuto odkazu, zahŕňajú priezvisko autora a rok vydania, ktoré sa zhodujú s informáciami v zozname literatúry. Zváženie týchto štyroch prvkov a zodpovedanie týchto štyroch otázok napomáha vytvoriť referenciu pre akýkoľvek typ práce.

Príklad

Záznam v zozname literatúry

Hullmann, S. E., Fedele, D. A., Molzon, E. S., Mayes, S., & Mullins, L. L. (2014). Posttraumatic growth and hope in parents of children with cancer. *Journal of Psychosocial Oncology*, 32(6), 696–707. <https://doi.org/10.1080/07347332.2014.955241>

Citácie v texte

Parentetická citácia: (Hullmann et al., 2014)

Naratívna citácia: Hullmann et al., 2014)

Každý prvok odpovedá na otázku:

autor: Kto je zodpovedný za túto prácu?

dátum: Kedy bola táto práca publikovaná?

názov: Ako sa volá toto dielo?

zdroj: Kde môžem získať túto prácu?

Autor. V odkaze sa autor vo všeobecnosti odvoláva na osobu (osoby) alebo skupinu zodpovednú za dielo. Tento prvok zahŕňa nielen autorov článkov, kníh, správ a iných diel, ale aj iných, ktorí zohrali hlavnú úlohu pri vytváraní diela, ako sú editor (editori) knihy, hlavný riešiteľ grantu atď. Autorom môže byť jednotlivec, viacerí ľudia, skupina (inštitúcia, organizácia), alebo kombinácia ľudí a skupín. Keď sú krstné mená oddelené pomlčkou, ponechávame spojovník a pridáva sa bodka za každou iniciálou, ale bez medzery (napr. Xu, A.-J., pre Ai-Jun Xu). Keď druhý prvok

mena s pomlčkou je malé písmeno, zaobchádzame s ním ako s jedným meno (napr. Raboso, L., pre Lee-ann Raboso). Priezvisko autora sa uvádza tak, ako je uvedené v publikovanom diele, vrátane priezviska s pomlčkou (napr. Santos-García) a dvojdielných priezviskách (napr. Velasco Rodríguez). Ak nie sme si istí správnym formátom priezviska, možno overiť jeho presnosť v iných dielach, v záznamoch v bibliografickej databáze alebo webovej stránke autora (napr. životopis) na určenie vhodného formátu.

Dátum. V odkaze sa dátum vzťahuje na dátum zverejnenia. Dátum môže mať jednu z nasledujúcich foriem: iba rok; rok, mesiac a deň (t. j. presný dátum); rok a mesiac; rok a obdobie; alebo rozsah dátumov (napr. rozsah rokov, rozsah presných dátumov). Nepoužíva sa dátum z päty webovej lokality, pretože tento dátum nemusí naznačovať kedy bol obsah na stránke zverejnený. Ak poznámka uvádza „posledný aktualizovaný“ dátum stránky, používa sa tento dátum, ak sa vzťahuje na obsah citovania. Ak nie je uvedený osobitný dátum zverejnenia, dielo sa považuje bez dátumu. Väčšina odkazov obsahuje iba rok vydania. V zátvorkách sa uvádza dátum vydania, za ktorým nasleduje bodka: (2020). Pre diela z referenčnej kategórie, ktorá zahŕňa mesiac, deň a/alebo obdobie spolu s rokom, na prvé miesto sa uvádza rok, za ním čiarka a potom mesiac a dátum alebo ročné obdobie: (2020, August 26); (2020, spring / summer). Nepoužíva sa pojem „prebieha“ alebo „podané na zverejnenie“ v dátumovom prvku odkazu. Ak bolo dielo prijaté na zverejnenie, ale ešte nebolo publikované, používa sa výraz „in press“ (vo význame „v tlači“), namiesto roka. Niektoré online diela registrujú, kedy bolo dielo naposledy aktualizované. Ak je tento dátum k dispozícii a možno ho jednoznačne pripísať konkrétnemu obsahu, ktorý sa cituje, namiesto celkovej webovej stránky sa používa aktualizovaný dátum v referencii.

Niekedy je *dátum vydania diela neznámy* alebo nie je možné ho určiť. Pre diela bez dátumu napíšte „n.d.“ (čo znamená „no date“, t.j. „bez dátumu“) v zátvorkách. Za „n“ a za „d“ vložte bodku bez medzery medzi písmenami. Gagnon, R. (n.d.). Dátum sa tiež zobrazí ako „n.d.“ v príslušnej citácii v texte. (Gagnon, n.d.) alebo Gagnon (n.d.).

Názov. Názov odkazuje na názov citovaného diela. Názvy spadajú do dvoch širokých kategórií: (a) samostatné diela (napr. knihy, správy, záverečné práce, súbory údajov, videá, podcasty, sociálne médiá a diela na webových stránkach); (b) diela, ktoré sú súčasťou väčšieho celku (napr. články z periodík, kapitoly v knihách, články v zborníkoch). Keď je dielo samostatné (napr. monografia), názov tohto diela sa uvedie v zozname literatúry. Ak je dielo súčasťou väčšieho celku (napr. článok v časopise alebo kapitola v monografii), názov článku alebo kapitoly sa uvedie do názvu, ktorý je súčasťou väčšieho celku (časopisu, knihy, zborníku), ktorý sa uvedie v zozname literatúry.

Zdroj. V zozname literatúry sa uvádza zdroj, kde môžu čitatelia získať citované dielo. Rovnako ako v prípade názvu, zdroje spadajú do dvoch širokých kategórií: diela, ktoré sú súčasťou väčšieho celku a diela, ktoré sú samostatné. Zdroj diela, ktoré je súčasťou väčšieho celku (napr. článok v časopise, kapitola monografie) je väčší celok (t. j. časopis alebo upravená kniha), spolu s akýmkoľvek príslušným DOI alebo URL. Zdroj pre dielo, ktoré stojí samostatne (napr. kniha, správa, záverečná práca, sociálne médiá, webová stránka) je vydavateľom diela databáza alebo archív, stránka sociálnych médií alebo webová stránka, akékoľvek príslušné DOI alebo URL. Diela spojené s konkrétnym miestom (napr. konferenčné prezentácie) je potrebné zahrnúť do zdroja informácie o konferencií.

Zdrojový prvok referencie má jednu alebo dve časti v závislosti od kategórie referencie. Napríklad zdroj knihy bez DOI má jednu časť: vydavateľ a knihy. Avšak zdroj pre článok v časopise s DOI má dve časti: informácie o periodiku (názov časopisu, číslo ročníka, číslo vydania a rozsah strán alebo číslo článku) a DOI. Informácie v zdroji môžu byť v odkaze vynechané, aby sa predišlo opakovaniu. Konkrétne, ak je názov autora a vydavateľ a alebo lokality knihy, správy, webovej stránky alebo webovej lokality rovnaký, názov vydavateľ a alebo lokality je zo zdrojového prvku vynechaný.

Periodické zdroje

Ak je zdrojom periodikum (t. j. časopis, informačný bulletin alebo blog), uvádza sa názov periodika, číslo ročníka, číslo vydania a rozsah strán alebo číslo článku.

Príklad

Prout, T. A., Malone, A., Rice, T., & Hoffman, L. (2019). Resilience, defense mechanisms, and implicit emotion regulation in psychodynamic child psychotherapy. *Journal of Contemporary Psychotherapy: On the Cutting Edge of Modern Developments in Psychotherapy*, 49(4), 235–244. <https://doi.org/10.1007/s10879-019-09423-w>

Kollerová, L., Janošová, P., & Říčan, P. (2015). Moral motivation in defending classmates victimized by bullying. *European Journal of Developmental Psychology*, 12(3), 297–309. <https://doi.org/10.1080/17405629.2015.1006125>.

V názve časopisu, periodika sa používajú veľké písmená, píše sa kurzívou a za ňou sa umiestňuje čiarka (nie kurzívou). Názvy periodík sa reprodujú tak, ako sú uvedené v citovanom diele. Ak oficiálny názov periodika obsahuje skratku, reprodukuje sa skrátený názov (napr. JAMA Pediatrics). Avšak, svojvoľne sa neskracujú názvy periodík (napr. nie je prípustné skrátiť The New England Journal of Medicine na N Engl J Med).

Zároveň sa uvádza číslo vydania všetkých periodík, ktoré majú čísla vydania. Číslo vydania sa umiestňuje bezprostredne za číslo zväzku (bez medzier) a číslo vydania sa vkladá do zátvoriek. Za záverečnou zátvorkou sa vkladá čiarka. Číslo vydania, zátvorke ani čiarku za číslom vydania sa nepíše kurzívou. Rozsah strán sa uvádza za čiarkou a číslom vydania, bez kurzívy.

Čísla strán sa oddeľujú pomlčkou, za ktorou nasleduje bodka. Nespojité čísla strán sa oddeľujú čiarkami. Periodická informačná časť zdrojového prvku sa ukončuje bodkou, za ktorou nasleduje DOI alebo URL.

Online periodiká s chýbajúcimi informáciami

Mnohé online periodiká (napr. noviny, blogy) publikujú články bez čísla zväzku, vydania a/alebo strán či článkov. Tieto prvky sa z odkazu vynechávajú, ak sa v citovanej práci nenachádzajú. Napríklad pri online článku alebo blogovom príspevku môže byť uvedený iba názov periodika (t. j. novín alebo blogu).

Čísła článkov

Pre články s číslami článkov (môžu sa nazývať „eLocators“ alebo iný výraz), uvádza sa slovo „Article“ (t.j. „Článok“) veľkým písmenom a potom sa uvádza číslo článku namiesto rozsahu strán. PLOS ONE, 11(7), článok e0158474. Ak má článok s číslom článku aj očíslované strany (napríklad vo formáte pdf.), tieto čísla strán možno použiť na citácie v texte, ale nezobrazujú sa v zozname literatúry.

Príklad

Burin, D., Kilteni, K., Rabuffetti, M., Slater, M., & Pia, L. (2019). Body ownership increases the interference between observed and executed movements. *PLOS ONE*, 14(1), Article e0209899. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0209899>

Primerané uznanie príspevkov vedcov, na ktorých je založený ďalší výskum, je charakteristickým znakom vedeckého diskurzu. Tieto príspevky musia byť citované presne a dôsledne, aby budúci vedci mohli identifikovať a vyhľadať diela citované v texte. V tejto podkapitole uvádzame príklady odkazov v štýle APA (7. ed) a ich zodpovedajúce citácie v texte. Referenčné záznamy možno klasifikovať do týchto skupín:

(a) Skupina textových prác obsahuje kategórie periodík, kníh a referenčných prác, kapitoly kníh a príručky, správy, konferenčné stretnutia a prezentácie, záverečné práce, recenzie iných diel a nepublikované diela.

(b) Skupina údajov, softvér a testy obsahuje kategórie súborov údajov; počítačový softvér, mobilné aplikácie, zariadenia a vybavenie, testy, dotazníky, škály. Tieto kategórie členíme podľa typu na nepublikované nespracované údaje, záznam v mobilnom referenčnom diele, manuál na hodnotenie testov).

(c) Skupina audiovizuálnych médií zahŕňa kategórie audiovizuálnych diel, zvukových diel a obrazových diel. V rámci týchto kategórií sú príklady podľa typu (napr. video YouTube, zvuková nahrávka reči, epizóda podcastu, snímky programu PowerPoint).

(d) Skupina online médií obsahuje kategórie sociálnych médií a webových stránok. V rámci týchto kategórií existujú viaceré typy ako fotografia na Instagrame, webová lokalita, webová stránka.

1. Skupina textových prác

a) Periodiká

Periodiká sa spravidla vydávajú priebežne a zahŕňajú časopisy, noviny, informačné bulletiny a dokonca aj blogy a iné online platformy, ktoré publikujú články. Niekedy sú rozdiely medzi typmi periodík nejednoznačné – napríklad blog, ktorý je umiestnený na webovej stránke novín. Bez ohľadu na to, kde sa dielo nachádza, jeho záznam v zozname literatúry má rovnaký vzor. Prvok dátumu je prezentovaný v rôznych formátoch pre časopisy, novinové články a blogové príspevky. Keď v periodikách chýba údaj (napr. ročník, číslo vydania, rozsah strán), vynecháva sa zo záznamu.

Článok v časopise s DOI

Nelson, J. M., Hardy, S. A., & Watkins, P. (2023). Transcendent indebtedness to God: A new construct in the psychology of religion and spirituality. *Psychology of Religion and Spirituality*, 15(1), 105–117. <https://doi.org/10.1037/rel0000458>

Wong, H.Y., Mo, H., Ponteza, M., Chan, M., Lau, W., Chui, T., Pakpour, A., Lin, C. (2020). Relationships between severity of internet gaming disorder, severity of problematic social media use, sleep quality and psychological distress. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(6), 1-13. <https://doi.org/10.3390/ijerph17061879>.

Kollerová, L., Janošová, P., & Říčan, P. (2015). Moral motivation in defending classmates victimized by bullying. *European Journal of Developmental Psychology*, 12(3), 297–309. <https://doi.org/10.1080/17405629.2015.1006125>

Článok v časopise bez DOI a ne-databázovou URL

Ashmore, J. L., Knettler-Smith, A. S., & Scott, S. S. (2018). Use of Student Learning Outcomes in Postsecondary Disability Offices.

Journal of Postsecondary Education and Disability, 31(2), 112-127.
<https://www.ahead.org/professionalresources/publications/jped/archived-jped/jped-volume-31>

Hupková, I. (2023). Význam témy závislostí v naší společnosti. *Sociálna prevencia*, 18(2), 31-33.

Článok z časopisu bez DOI, zahŕňajúci väčšinu akademických výskumných databáz alebo tlačaná verzia

Tomková, J. (2010). Sebaúcta mužov a žien optikou symbolického interakcionizmu. Jej súvis s rolovými identitami a mobbingom. *Československá psychologie*, 54(1), 58-73.

Článok v časopise s DOI, 21 alebo viac autormi

Tanjitpiyanond, P., Jetten, J., Peters, K., Ashokkumar, A., Barry, O., Billet, M., Becker, M., Booth, R. W., Castro, D., Chinchilla, J., Costantini, G., Dejonckheere, E., Dimdins, G., Erbas, Y., Espinosa, A., Finchilescu, G., Gómez, Á., González, R., Goto, N., ... Yeung, V. W.-L. (2023). A 32-society investigation of the influence of perceived economic inequality on social class stereotyping. *European Journal of Social Psychology*, 53, 367–382. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2908>

La Salle, T. P., Rocha-Neves, J., Jimerson, S., Di Sano, S., Martinsone, B., Majercakova Albertova, S., Gajdošová, E., Baye, A., Deltour, C., Martinelli, V., Raykov, M., Hatzichristou, C., Palikara, O., Szabó, É., Arlauskaitė, Z., Athanasiou, D., Brown-Earle, O., Casale, G., Lampropoulou, A., . . . Zvyagintsev, R. (2021). A multinational study exploring adolescent perception of school climate and mental health. *School Psychology*, 36(3), 155–166. <https://doi.org/10.1037/spq0000430>

Článok v časopise v kombinácii individuálneho a skupinového autora

De Vries, R., Nieuwenhuijze, M., Buitendijk, S. E., & the members of Midwifery Science Work Group. (2013). What does it take to have a strong and independent profession of midwifery? *Lessons*

from the Netherlands. *Midwifery*, 29(10), 1122–1128. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2013.07.007>

Článok v časopise s číslom článku alebo e-lokátorom

Zhu, C., Huang, S., Evans, R., & Zhang, W. (2021). Cyberbullying Among Adolescents and Children: A Comprehensive Review of the Global Situation, Risk Factors, and Preventive Measures. *Frontiers in public health*, 9, 634909. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.634909>

Článok v časopise v tlači

Pachur, T., & Scheibehenne, B. (in press). Unpacking buyer– seller differences in valuation from experience: A cognitive modeling approach. *Psychonomic Bulletin & Review*

Mihaliková, V. (in press). Porucha internetového hrania a adolescenti. *Sociálna prevencia*.

Článok v časopise publikovaný v inom jazyku

Chaves-Morillo, V., Gómez Calero, C., Fernández-Muñoz, J. J., Toledano-Muñoz, A., Fernández-Huete, J., Martínez-Monge, N., Palacios-Ceña, D., & Peñacoba-Puente, C. (2018). La anosmia neurosensorial: Relación entre subtipo, tiempo de reconocimiento y edad [Sensorineural anosmia: Relationship between subtype, recognition time, and age]. *Clínica y Salud*, 28(3), 155–161. <https://doi.org/10.1016/j.clysa.2017.04.002>

Sánchez-García, M. de los Ángeles, de Albéniz, A. P., Paino, M., & Fonseca-Pedrero, E. (2018). Ajuste Emocional y Comportamental en una Muestra de Adolescentes Españoles. *Actas Españolas De Psiquiatría*, 46(6), 205–216. <https://actaspsiquiatria.es/index.php/actas/article/view/353>

Článok v časopise znovu publikovaný

Piaget, J. (1972). Intellectual evolution from adolescence to adulthood (J. Bliss & H. Furth, Trans.). *Human Development*,

15(1), 1–12. <https://doi.org/10.1159/000271225> (Original work published 1970)

Článok v časopise, znovu vydaný z iného zdroja

Shore, M. F. (2014). Marking time in the land of plenty: Reflections on mental health in the United States. *American Journal of Orthopsychiatry*, 84(6), 611–618. <https://doi.org/10.1037/h0100165> (Reprinted from “Marking time in the land of plenty: Reflections on mental health in the United States,” 1981, *American Journal of Orthopsychiatry*, 51 (3), 391–402, <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.1981.tb01388.x>)

Článok v špeciálnej sekcii alebo špeciálnom vydaní v časopise

Lilienfeld, S. O. (Ed.). (2018). Heterodox issues in psychology [Special section]. *Archives of Scientific Psychology*, 6(1), 51–104.
McDaniel, S. H., Salas, E., & Kazak, A. E. (Eds.). (2018). The science of teamwork [Special issue]. *American Psychologist*, 73(4).

Článok v magazíne

Bergeson, S. (2019, January 4). Really cool neutral plasmas. *Science*, 363(6422), 33–34. <https://doi.org/10.1126/science.aau7988>
Weir, K. (2017, January). Forgiveness can improve mental and physical health. *Monitor on Psychology*, 48(1), 30.

Novinový článok

Hronová, M. (2024, February 23). Hlavně neradit. A nezabavovat mobil. Jak reagovat na psychické problémy u dětí a podle čeho je poznat? *Hospodářské noviny*. <https://archiv.hn.cz/c1-67297700-hlavne-neradit-a-nezabavovat-mobil-jak-reagovat-na-psychicke-problemy-u-deti-a-podle-ceho-je-poznat>

b) Knihy a referenčné diela

Kategória kníh zahŕňa monografie, autorské knihy, náboženské diela a klasické diela. Kategória referenčných diel zahŕňa slovníky, encyklopédie a diagnostické príručky. V prípade elektronických kníh nie je v referencii zahrnutý formát, platforma alebo zariadenie

(napr. Kindle). Pre audioknihy rozprávač sa uvádza len v špecifických prípadoch.

Autorská kniha s DOI

Jackson, L. M. (2019). *The psychology of prejudice: From attitudes to social action* (2nd ed.). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000168-000>

Svendsen, S., & Løber, L. (2020). *The big picture/Academic writing: The one-hour guide* (3rd digital ed.). Hans Reitzel Forlag. <https://thebigpicture-academicwriting.digi.hansreitzel.dk/>

Autorská kniha bez DOI, z väčšiny akademických výskumných databáz alebo tlačaná verzia

Shantall, T. (2020). *The Life-changing Impact of Viktor Frankl's Logotherapy*. Springer.

Halama, P. (2007). *Zmysel života z pohľadu psychológie*. Slovak Academic Press.

Špajdel, M. (2016). *Medzipohľavné rozdiely v kognícii a funkčnej asymetrii mozgových hemisfér*. Trnavská univerzita v Trnave.

Autorská e- kniha alebo audiokniha bez DOI, s nondatabazou URL

Cain, S. (2012). *Quiet: The power of introverts in a world that can't stop talking* (K. Mazur, Narr.) [Audiobook]. Random House Audio. <http://bit.ly/2G0BpbI>

Editovaná kniha s DOI, s viacerými vydavateľmi

Schmid, H.- J. (Ed.). (2017). *Entrenchment and the psychology of language learning: How we reorganize and adapt linguistic knowledge*. American Psychological Association; De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1037/15969-000>

Kniha znovu vydaná v preklade

Piaget, J., & Inhelder, B. (1969). *The psychology of the child* (H. Weaver, Trans.; 2nd ed.). Basic Books. (Original work published 1966)

Znovu publikovaná kniha, e-kniha, alebo audiokniha

Freud, S. (2010). *The interpretation of dreams: The complete and definitive text* (J. Strachey, Ed. & Trans.). Basic Books. (Original work published 1900)

Kübler-Ross, E. (with Byock, I.). (2014). *On death & dying: What the dying have to teach doctors, nurses, clergy & their own families* (50th anniversary ed.). Scribner. (Original work published 1969)

Kniha v sérii.

Madigan, S. (2019). *Narrative therapy* (2nd ed.). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000131-000>

Halama, P. (2011). *Princípy psychologickej diagnostiky* (2nd ed.). Trnavská univerzita v Trnave.

Diagnostická príručka (DSM, ICD), slovníky

Americká psychiatrická asociácia. (2013). *Diagnostické a štatistická príručka duševných porúch* (5th ed.). <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>

Svetová zdravotnícka organizácia. (2019). *Medzinárodná štatistika klasifikácia chorôb a súvisiacich zdravotných problémov* (11th ed.). <https://icd.who.int/>

American Psychological Association. (n.d.). *APA dictionary of psychology*. Retrieved June 14, 2019, from <https://dictionary.apa.org/>

c) Editované kapitoly kníh a záznamy v referenčných dielach

Kategória kapitol editovaných kníh zahŕňa kapitoly upravených kníh a diela v antológiách. Položky v kategórii referenčných prác zahŕňajú položky zo slovníka a encyklopédie. V prípade kapitol alebo záznamov elektronických kníh nie je v referencii zahrnutý formát, platforma alebo zariadenie (napr. Kindle). V prípade kapitol alebo záznamov audioknihy sa rozprávač uvádza len v špecifických prípadoch.

Kapitola v editovanej knihe s DOI

Balsam, K. F., Martell, C. R., Jones, K. P., & Safren, S. A. (2019). Affirmative cognitive behavior therapy with sexual and gender minority people. In G. Y. Iwamasa & P. A. Hays (Eds.), *Culturally responsive cognitive behavior therapy: Practice and supervision* (2nd ed., pp. 287–314). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000119-012>.

Kapitola v editovanej knihe bez DOI, z väčšiny akademických výskumných databáz alebo tlačaná verzia

Jones, A. W., Rudorfer, M. V., & Siegel, G. D. (2021). The Ethics of Mental Health Intervention Research. In S. Panicker & B. Stanley (Eds.), *Handbook of Research Ethics in Psychological Science* (pp. 139-162). American Psychological Association.

Groma, M., Jariabková, K., Glasová, M., & Špajdel, M. (2019). Aktivita a participácia detí so zdravotným postihnutím. In M. Groma et al., (Eds.), *Aktivita a participácia detí so zdravotným postihnutím v kontexte integrovaného/inkluzívneho vzdelávania* (p. 141-187). Univerzita Komenského.

Štúdiá, príspevok v zborníku z konferencie

Schusterová, I. (2020). Inštitút existenciálnej psychológie a noo-logoterapie na Trnavskej univerzite – začiatky logoterapie na Slovensku. In E. Naništová (Ed.), *Logoterapia Viktora Frankla na Slovensku* (pp. 93-104). Slovenský inštitút logoterapie (SILOE).

Hollá, K. (2009). Elektornické šikanovanie –novodobý fenomén edukačnej reality. In M. Rybičková & J. Hladík (Eds.), *Škola v proměnách: učitel-žák-učivo* (pp. 345-351). Zborník zo 16. konferencie Českej pedagogickej spoločnosti. Univerzita Tomáša Bati.

Kapitola v editovanej knihe alebo audiokniha bez DOI, s ne-databázovou URL

Tafoya, N., & Del Vecchio, A. (2005). Back to the future: An examination of the Native American Holocaust experience. In

M. McGoldrick, J. Giordano, & N. Garcia-Preto (Eds.), *Ethnicity and family therapy* (3rd ed., pp. 55–63). Guilford Press. <http://a.co/36xRhBT>

Steinberg, L., & Silk, J.S. (2002). Parenting adolescents. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Children and parenting* (pp. 103–133). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Dědová, M. (2016). Pohled na šikanu z hlediska logoterapeutického přístupu. In P. Janošová (Ed.). *Psychologie školní šikany* (pp. 177–194) Grada Publishing.

Kapitola v editovanej knihe, opätovne vydaná ako štúdia v časopise

Sacchett, C., & Humphreys, G. W. (2004). Calling a squirrel a squirrel but a canoe a wigwam: A category-specific deficit for artefactual objects and body parts. In D. A. Balota & E. J. Marsh (Eds.), *Cognitive psychology: Key readings in cognition* (pp. 100–108). Psychology Press. (Reprinted from “Calling a squirrel a squirrel but a canoe a wigwam: A category-specific deficit for artefactual objects and body parts,” 1992, *Cognitive Neuropsychology*, 9[1], 73–86, <http://doi.org/d4vb59>)

Kapitola v editovanej knihe, opätovne vydaná z inej knihy

Bronfenbrenner, U. (2005). The social ecology of human development: A retrospective conclusion. In U. Bronfenbrenner (Ed.), *Making human beings human: Bioecological perspectives on human development* (pp. 27–40). SAGE Publications. (Reprinted from *Brain and intelligence: The ecology of child development*, pp. 113–123, by F. Richardson, Ed., 1973, National Educational Press)

Slovník, encyklopédia so skupinovým autorom

American Psychological Association. (n.d.). Positive transference. In *APA dictionary of psychology*. Retrieved August 31, 2019, from <https://dictionary.apa.org/positivetransference>

American Psychological Association. (n.d.). *Minority Stress*. *APA Dictionary of Psychology*. <https://dictionary.apa.org/minority-stress>

Slovník, encyklopédia s jedným autorom

Graham, G. (2019). Behaviorism. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy* (Summer 2019 ed.). Stanford University. <https://plato.stanford.edu/archives/sum2019/entries/behaviorism/>

Hartl, P. & Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Portál.

d) Správy

Existuje mnoho druhov správ vrátane vládnych správ, technických správ a výskumných správ. Tieto správy, podobne ako články v časopisoch, zvyčajne opisujú pôvodný výskum, ale môžu, ale nemusia byť recenzované. Sú súčasťou súboru literatúry, ktorý sa niekedy označuje ako „sivá literatúra“. Kategória sivej literatúry zahŕňa tlačové správy, etické kódexy, granty, stručné informácie o politike, stručné informácie o problémoch atď. Je nepovinné, ale často užitočné, opísať tieto menej bežné typy sivej literatúry v hranatých zátvorkách za názvom. Samotné správy niekedy obsahujú odporúčaný referenčný formát; táto referencia zvyčajne zahŕňa informácie potrebné na napísanie APA štýlu referencií.

Správa od vládneho orgánu alebo inej organizácie

National Cancer Institute. (2018). Facing forward: Life after cancer treatment (NIH Publication No. 18-2424). U.S. Department of Health and Human Services, National Institutes of Health.

Správa od pracovnej skupiny alebo inej skupiny

British Cardiovascular Society Working Group. (2016). British Cardiovascular Society Working Group report: Out-of-hours cardiovascular care: Management of cardiac emergencies and hospital in-patients. British Cardiovascular Society. http://www.bcs.com/documents/BCSOHWP_Final_Report_05092016.pdf

Etický kódex

American Counseling Association. (2014). ACA code of ethics. <https://www.counseling.org/knowledge-center> American Nurses Association. (2015).

Code of ethics for nurses with interpretive statements (2017). <https://www.nursingworld.org/coe-view-only> American Psychological Association. (2017).

Ethical principles of psychologists and code of conduct (2002), amended effective June 1, 2010, and January 1, 2017). <https://www.apa.org/ethics/code/index.aspx>

Etický kódex psychológov. Slovenská komora psychológov (2013).

Etika práce školského psychológa. Asociácia školskej psychológie.

e) Konferencie a prezentácie

Konferenčné stretnutia a prezentácie zahŕňajú referáty, postery, hlavné prejavy a príspevky zo sympózií. Za názvom vložte štítok v hranatých zátvorkách, ktorý zodpovedá popisu prezentácie na konferencii; zahrnúť všetkých autorov uvedených ako prispievateľov k prezentácii (aj keď neboli fyzicky prítomní). Dátum by sa mal zhodovať s dátumom (dátumy) celej konferencie, aby čitateľom pomohol nájsť zdroj, aj keď sa udalosť alebo prezentácia pravdepodobne konala iba v jeden deň. Zahŕňa sa tiež miesto konferencie, aby sa pomohlo pri vyhľadávaní. Zborník z konferencie publikovaný v časopise alebo knihe má rovnaký formát ako článok v časopise, editovaná kniha, alebo editovaná kapitola knihy.

Konferenčná sekcia

Mydlíková, E., Dědová, M., & Molnárová Letovancová, K. (2021, October 16). Psychologické a spirituálne aspekty v hospicovej a paliatívnej starostlivosti [Conference session-C]. Medzinárodná konferencia hospicovej a paliatívnej starostlivosti, FZaSP TU v Trnave.

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie (2023, March, 16-17). Dieťa v súčasnej spoločnosti [Conference session]. 30. ročník konferencie Dieťa v ohrození na tému „Prevencia ako nástroj podpory“, VÚDPaP.

Posterová prezentácia

Pearson, J. (2018, September 27–30). *Fat talk and its effects on state-based body image in women* [Poster presentation]. Australian Psychological Society Congress, Sydney, NSW, Australia. <http://bit.ly/2XGStHP>

Boleková, V. a Ritomský, A. (2016, September 29-30). *Analýza dát o humore a duševnom zdraví pomocou programu PSPP*. [Poster presentation]. Škola v kontexte psychológie zdravia a pozitívnej psychológie. <https://www.paneurouni.com/pozvanky-na-konferencie/medzinarodna-konferencia-skola-v-kontexte-psychologie-zdravia-a-pozitivnej-psychologie/>

Kundrátová, B. (2023, March 16-17). *Dopady pandémie a lockdownu na sociálny, emocionálny, rečový a kognitívny vývin detí rôznych vývinových období*. [Poster presentation]. 30. ročník konferencie Dieťa v ohrození na tému „Prevencia ako nástroj podpory“. VÚDPaP

Príspevok na sympóziu

De Boer, D., & LaFavor, T. (2018, April 26–29). The art and significance of successfully identifying resilient individuals: A person-focused approach. In A. M. Schmidt & A. Kryvanos (Chairs), *Perspectives on resilience: Conceptualization, measurement, and enhancement* [Symposium]. Western Psychological Association 98th Annual Convention, Portland, OR, United States.

Celušáková, H., & Kopčíková, M. (2019, 31.5-1.6.). Vývinové míľníky v reprodukčnom živote ženy a ich vplyv na psychoterapeutickú a poradenskú prácu. *VIII. česko-slovenské sympóziu v prístupe zameranom na človeka s medzinárodnou účasťou* [Symposium]. PCA Inštitút ISTER.

f) Závěrečné práce

Závěrečná práce je školské dielo vytvorené študentom na splnenie študijných povinností vyplývajúcich z jeho právneho vzťahu k vysokej škole. Každá záverečná práca musí byť pôvodná, nesmie porušovať autorské práva, iné práva duševného vlastníctva ani iné práva tretích osôb a nesmie vykazovať prvky plagiátorstva. Referencie pre záverečné práce sa delia podľa toho, či sú nezverejnené alebo zverejnené; vo všeobecnosti nepublikované diela je potrebné získať priamo z vysokej školy alebo univerzity v tlačenej forme, zatiaľ čo publikované práce sú dostupné v databázach, univerzitných archívoch, alebo na osobnej webovej stránke.

Adamčíková, N. (2024). *Efekt aeróbného cvičenia strednej intenzity na kognitívnu inhibíciu, selektívnu pozornosť a pracovnú pamäť u mužov*. [Bakalárska práca]. Trnavská univerzita v Trnave.

Hovanec, K. (2024). *Sharenting slovenských rodičov vo vzťahu so štýlom rodičovstva a sebakontrolou* [Diplomová práca]. Trnavská univerzita v Trnave.

Horniaková D. (2022). *Vybrané faktory prispievajúce k posttraumatickému rastu u onkologicky chorých pacientov* [Rigorózna práca]. Trnavská univerzita v Trnave.

Filipovič, V. (2024). *Vybrané psychosociálne faktory v kontexte poruchy internetového hrania u adolescentov* [Dizertačná práca]. Trnavská univerzita v Trnave.

Špajdel, M. (2016). *Funkčná asymetria hemisfér mozgu z pohľadu sociálnej kognitívnej neurovedy* [Habilitačná práca]. Trnavská univerzita v Trnave.

Publikovaná záverečná práca v databáze.

Hollander, M. M. (2017). *Resistance to authority: Methodological innovations and new lessons from the Milgram experiment* (Publication

No. 10289373) [Doctoral dissertation, University of Wisconsin–Madison]. ProQuest Dissertations and Theses Global.

g) Recenzie

Recenzie sú publikované v rôznych knihách, časopisoch, zborníkoch a na webových stránkach.

Kniha recenzovaná v časopise, zborníku

Santos, F. (2019, January 11). Reframing refugee children's stories [Review of the book *We are displaced: My journey and stories from refugee girls around the world*, by M. Yousafzai]. *The New York Times*. <https://nyti.ms/2HIgjk3>

Dědová, M. (2017). Výskum šikanovania v prostredí školy. [Recenzia knihy *Výskum šikanovania v prostredí školy*, M. Adamík Šimegová, P. Szeliga]. In M. Špajdel (Ed.). *Acta Psychologica Tyrnaviensia 21, 25. výročie Katedry psychológie FF TU na obnovennej Trnavskej univerzite (1992-2017)*. Towarzystwo Słowaków w Polsce a Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave.

Žitný, P. (2020). Projektivní metody v psychologické diagnostice. [Recenzia knihy *Projektivní metody v psychologické diagnostice*, K. Najbrtová, J. Šípek]. In M. Dědová (Ed.). *Prof. PhDr. Ján Grác, DrSc. - významný slovenský psychológ, vysokoškolský pedagóg a vedec*. Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave.

h) Nepublikované diela a neformálne publikované diela

Nepublikované práce zahŕňajú práce, ktoré sú rozpracované, boli dokončené, ale ešte neboli odoslané, alebo prijaté na publikovanie. Je potrebné aktualizovať referencie pred zverejnením príspevku, aby sa zabezpečilo, že obsahujú čo najviac aktuálne informácie o publikácii.

Nepublikovaný príspevok

Yoo, J., Miyamoto, Y., Rigotti, A., & Ryff, C. (2016). *Linking positive affect to blood lipids: A cultural perspective* [Unpublished manuscript]. Department of Psychology, University of Wisconsin–Madison.

2. Skupina údajov, softvér a testy

Škály, dotazníky, testy a manuále

Ak sa citujú testy, dotazníky, škály, je vhodné uviesť citáciu na literatúru, v ktorej sú uvedené bližšie informácie (napr. príručka, ktorou môže byť autorská alebo editovaná kniha, alebo článok v časopise, v ktorom bol publikovaný). Ak nie je dostupná podporná literatúra, je možné citovať aj samotný test, a/alebo záznam z databázy testu. Názov testu, škály, dotazníku sa píše vždy veľkými písmenami v štandardnom (nekurzívnom) type.

Halama, P. (2002). Vývin a konštrukcia škály životnej zmysluplnosti: Development and construction of life meaningfulness scale. *Československá psychologie: časopis pro psychologickou teorii a praxi*, 46(3), 265-276.

Kačmár, P., Kušnířová, K., Dudášová, L., Vaculík, M., & Procházka, J. (2022). Measuring Psychological capital in the Slovak language: Validation of the revised Compound PsyCap Scale (CPC-12R_SK). *Československá psychologie*, 66(6), 546-567. <https://doi.org/10.51561/cspsych.66.6.546>

Halama, P., Kohútová, V., Havan, P., & Kohút, M. (2024). The psychometric properties of the Meaning in Life Questionnaire in Slovakia. *Československá psychologie*, 68(1), 49-66. <https://doi.org/10.51561/cspsych.68.1.49>

Wechsler, D. (2010). *WAIS-III: Wechslerova inteligenčná škála pre dospelých*. Hogrefe-Testcentrum.

Bezďíček, O., Rosická, A. M., Georgi, H., Mana, J., & Kopeček, M. (2022). *Bostonský test pojmenování*. Manuál a normativní data pro českou populaci. Univerzita Karlova.

3. Skupina online médií v zozname referencií

Webová lokalita a webová stránka

Kategória webových lokalít a webových stránok sa používa len ak neexistuje žiadna iná vhodná referenčná kategória a práca nemá žiadnu zastrešujúcu publikáciu (napr. knihu, časopis, zborník z konferencie) okrem samotnej webovej stránky. Ak z webovej lokality je citovaných viacero webových stránok, je potrebné vytvoriť referenciu pre každú z nich. Ak je spomenutá webová stránka vo všeobecnosti, nie je potrebné vytvárať položku v zozname literatúry ani citáciu v texte. Namiesto toho sa do textu uvádza názov webovej lokality a adresa URL sa uvádza v zátvorkách.

Pri uvádzaní referencie na webovú stránku sa uvádzajú čo najkonkrétnejšie dátumy- napríklad rok, mesiac a deň; rok a mesiac; alebo len rok. Keď sú meno autora a názov lokality rovnaké, vynecháva sa názov lokality zo zdrojového prvku.

Webová stránka

Lukas, E. (2024, February 28). *Pastoral Care during Life Transitions: Reconciling with the Past.*

https://logotherapy.ca/2024/02/28/pastoral-care-during-life-transitions-reconciling-with-the-past/?fbclid=IwAR2K3uxWM8ByNw4BqA77lq9eqxd5RTvy5_aJOjMWE5Otm3fArQ5dtC4gdJA

Webová stránka organizácie

Liga za duševné zdravie. (2024, February 23). *Všetci máme občas duševný problém. Je úplne v poriadku poradiť sa.* <https://dusevnezdravie.sk/potrebujem-pomoc/>

3. 8 Cvičenie

1. Uveďte rozdiely medzi základnými pojmami citát, citácia, bibliografický odkaz.
2. Charakterizujte parentetickú a naratívnu citáciu.
3. Zmeňte parentetickú citáciu na naratívnu citáciu.
 - a) (Freud, 1953)
 - b) (Gini & Espelage, 2014)
 - c) (Asociácia školskej psychológie, 2020)

d) (Olweus, 1993, 2010, 2017)

e) (Smith et al., 2015, 2019)

4. Charakterizujte primárnu a sekundárnu citáciu a uveďte príklad.

5. Opravte spôsoby citovania v psychologickom texte podľa APA (7. ed.).

Za posledné desaťročie zohrávali informačné a komunikačné technológie v živote adolescentov dominantnú úlohu. Väčšina detí a dospelých využíva internet, smartfóny, tablety a počítače ako súčasť svojich každodenných rutín pri udržiavaní vzájomného kontaktu. Sociálne médiá ako Facebook, WhatsApp, Instagram, Twitters, Messenger a stránky sociálnych sietí sú dôležitými nástrojmi na udržanie ich spoločenského života. Hoci internet poskytol mladej generácii početné výhody, zneužitie tohto technologického pokroku môže viesť k páchaniu agresívneho správania v kybernetickom priestore. Jednou z foriem antisociálneho správania na internete je kyberšikanovanie (Menesini et al., 2012; Tokunaga, 2010; Chan, Wong, 2016). Kyberšikanovanie sa označuje ako opakovaný agresívny čin, ktorý úmyselne vykonáva jednotlivec alebo skupina jednotlivcov prostredníctvom využitia informačných a komunikačných technológií, kedy obeť sa nedokáže brániť (2012, Kowalski, Limber, Agatston). Kyberšikanovaním sa podľa Olweusa (2012, p. 215) rozumie šikanovanie škodlivými správami, hovorami alebo obrázkami, alebo inými spôsobmi na svojom mobilnom telefóne alebo cez počítač. Ku spoločným znakom kyberšikanovania patrí úmyselnosť, nerovnováha síl, anonymita, opakujúce správanie, využitie technológie (Menesini et al., 2012, Kowalski et al., 2014). Pri kyberšikanovaní obeť kyberšikanovania nemusí poznať príčinu kyberšikanovania, ani identitu agresora (Mahanta & Khatoniyar, 2019). Kyberšikanovanie sa klasifikuje ako zjavné alebo skryté agresívne správanie (Chan & Wong, 2016).

Miera prevalencie kyberšikanovania sa medzi rôznymi krajinami líši. Odhady prevalencie sa líšia v závislosti od niekoľkých faktorov (podľa Youth & Society; Cross et al., 2015): (1) metodologických zmien v definícií a meraní kyberšikanovania, (2) referenčné obdobie v kontexte výskytu daného správania (tento rok, alebo za posledné dva mesiace), (3) výber „cutoff point“ kľúčového

bodú a (4) kontext merania. Na získanie zmysluplného odhadu prevalencie je potrebné rozhodnúť o konkrétnom časovom období, zvyčajne nazývanom referenčné obdobie, na ktoré odkazujú alternatívy otázok a odpovedí v dotazníku (Olweus, 1993). Z hľadiska správneho pohľadu na šikanovanie v oblasti kybernetiky je podľa názoru Olweusa (2017) potrebné skúmať ho v kontexte tradičného šikanovania. Hoci kyberšikanovanie sa uskutočňuje mimo školského prostredia, existuje prepojenie medzi tradičným šikanovaním a online šikanovaním (Cross, et al., 2015). Napriek zrejším rozdielom medzi kyberšikanovaním a nekyberšikanovaním sa tieto formy správania často zhodujú, až 87 % austrálskych študentov, ktorí uvádzali, že šikanovanie online je vysoko prepojené s uskutočňovaním šikanovania offline (Kowalski, Morgan & Limber, 2012).

Na Slovensku bolo uskutočnených viacero výskumov (Gregussová, Tomková & Balážová, 2011; Holá, 2009, 2013; Niklová & Makúchová, 2018; Valihorová & Holáková, 2019; Božík, Kopányiová & Smiková, 2021; Bedrošová a kol., 2022) z oblasti online rizikového správania. Výskum Holej potvrdil, že obeťou kyberšikanovania sa stalo 35,7 % žiakov, viac dievčat ako chlapcov. Z hľadiska veku vyšší počet kyberšikanovania sa vyskytol u žiakov stredných škôl. Hollá (2009 in Zborník z medzinárodnej konferencie) upozorňuje na negatívne dôsledky kyberviktimizácie a dôležitosť prevencie, ktorej súčasťou by malo byť kultivovanie empatie a uvedomovanie si problému ubližovania. Výsledky výskumu Valihorovej, Holákovovej (Školská psychológia, 2015) poukázal, že 20 % žiakov základnej školy a 46 % žiakov strednej školy uviedlo, že sa už stali obeťou kyberšikanovania. Z celkového počtu 9338 adolescentov bolo kyberviktimizovaných 26,69% (VUDPaP, Božík, Kopányiová, Smiková, 2021). Podľa Bedrošovej et al. (2022) miera kyberšikanovania na Slovensku je 3% a kyberviktimizácie 6,4% adolescentov.

6. Opravte spôsob zaznamenávania literatúry podľa APA (7. ed.)
Bedrošová, M., Macháčková, H., Šerek, J., Šmahel, D., & Blaya, C.
(2022). The relation between the cyberhate and cyberbullying

- experiences of adolescents in the Czech Republic, Poland, and Slovakia. *Computers in Human Behavior*, 1-13, 126. ISSN 0747-5632. <https://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2021.107013>.
- Božík, M., Kopányiová, A., Smiková, E. (2022). Šikanovanie a kyberšikanovanie slovenských adolescentov. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 56(1), 52–68. ISSN 1335-0621.
- Chan, H. Ch., & Wong, D. S. W. Traditional School Bullying and Cyberbullying Perpetration: Examining the Psychosocial Characteristics of Hong Kong Male and Female Adolescents. *Youth & Society*, 2016, 51(1), 3-29. <https://doi.org/10.1177/0044118X16658053>.
- Cross, D., Lester, L., Barnes, A., Cardoso, P., & Hadwen, K. (2015). If It's about Me, Why Do It without Me? Genuine Student Engagement in School Cyberbullying Education. *International Journal of Emotional Education*, 7(1), pp. 35-51. ISSN 2073-7629.
- Hollá, K. (2009). Elektornické šikanovanie –novodobý fenomén edukačnej reality. Škola v proměnách: učitel –žák –učivo. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, 4. a 5. února 2009, Univerzita Tomáša Bati: Zlín, pp. 345-351. ISBN 978-80-7318-9044.
- Hollá, K. *Kyberšikana*. Iris: Štvrtek na Ostrove. 2013. 126 s. ISBN 978-80-81-53011-1.
- Kowalski, R. M., Morgan, C. A., & Limber, S. P. (2012). Traditional bullying as a potential warning sign of cyberbullying. *School Psychology International*, 33(5), pp. 505–519. <https://doi.org/10.1177/0143034312445244>.
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: a critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Bulletin Psychological*. 140, 4, 1073–1137. <https://doi.org/10.1037/a0035618>.
- Mahanta, D., & Khatoniyar, S. (2019). Cyberbullying and Its Impact on Mental Health of Adolescents. *IRA-International Journal of Management & Social Sciences (ISSN 2455-2267)*, 0, 1-10. doi:<http://dx.doi.org/10.21013/jmss.v14.n2sp.p1>.
- Menesini, E., Nocentini, A., Palladino, B.E., Frisén, A., Berne, S., Ortega-Ruiz, R., Calmaestra, J., Scheithauer, H., Schultze-Krumbholz,

- A., Luik, P., Naruskov, K., Blaya, C., Berthaud, J., & Smith, P.K. (2012). *Cyberbullying Definition Among Adolescents: A Comparison Across Six European Countries*. *Cyberpsychology, behavior and social networking*, 159, s. 455-63.
- Niklová, M., & Makúchová, J. (2018). Forms of cyber-bullying from the aspect of cyber-victims—elementary and secondary school pupils. *The New Educational Review*, 51, s. 150-161. ISSN 1732-6729.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school. What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell. 153s. ISBN 978-0-631-19241-1.
- Olweus, D. (2012). Cyberbullying: An overrated phenomenon? *European Journal of Developmental Psychology*, 9, 5, 520–538. <https://doi.org/10.1080/17405629.2012.682358>.
- Olweus, D. (2017). *Cyberbullying: A critical overview*. In B. J. Bushman (Ed.), *Aggression and violence. A social psychological perspective* (pp. 225-240). Routledge: New York, 340 pp. ISBN 9781138859890.
- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26, 3, 277–287. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2009.11.014>.
- Tomková, J., Gregussová, M., & Balážová, M. in Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie. (2011). *Dospievajúci vo virtuálnom priestore*. Bratislava.
- Valihorová, M., & Holáková, B. in Asociácia školskej psychológie. (2015). Kyberšikanovanie ako forma agresívneho správania na školách a jej prevencia. *Školský psychológ / Školní psycholog*, 16, 1, 12-19.

4 Vedecko-výskumný projekt a priebeh výskumnej činnosti

Po vyhladaní, selekcii, analýze a kategorizácii literárnych prameňov nasleduje vytvorenie vedecko-výskumného projektu. Dôkladne pripravený projekt má potenciál pre odhalenie nedostatkov jednak v teoretickom ukotvení výskumného problému a tiež v plánovanom metodologickom postupe. V nasledujúcich odstavcoch sa budeme venovať jednotlivým bodom vedecko-výskumného projektu. Začneme s projektom pre výskumnú činnosť.

Navrhujeme, aby sa študent v prvom bode projektu venoval *zhrnutiu najdôležitejších poznatkov* o istom problémovom okruhu. Tie by mali vyplynúť z viackrokového spracovania literárnych prameňov (viď kapitolu 2.3). V tejto fáze prípravy záverečnej práce / vedeckej publikácie študent by mal byť už úplne zorientovaný v téme vedecko-výskumnej činnosti. Predpokladá sa preto, že bude schopný vedieť zhrnúť najdôležitejšie literárne podklady v danej oblasti, z ktorých následne vyplynie výskumný problém, cieľ výskumu a zdôvodnenie výskumných hypotéz. Očakáva sa teda syntéza teoretických základov empirického výskumu. Rozsah zhrnutia by nemal byť dlhší ako 2-3 normostrany. Stručnosť je vyslovene žiaduca. Motivuje k príprave vecného súhrnu informácií, bez zbytočných komentárov, za ktoré je možné sa „skryť“ pri nedostatočnom teoretickom zázemí.

Na prvý bod projektu nadväzuje zadefinovanie výskumného problému a výskumného cieľa. Študent by mal mať jasno v tom, aký cieľ sleduje plánovaný výskum a aký odborný problém mieni vyriešiť. Ako uvádza Ochrana (2019) *výskumný problém* má patriť do oblasti vedeckého bádania. Nemá sa teda zaoberať pseudovednými otázkami (napr. existuje reinkarnácia?), ktoré síce môžu byť zaujímavé, ale pre ich zodpovedanie nie sú dostupné účelné vedecké nástroje a postupy. V prípade výskumného problému by mal byť teda naplnený predpoklad, že pomocou aktuálne dostupných meracích nástrojov bude možné sformulovaný výskumný problém aspoň čiastočne vyriešiť a nájsť pre neho racionálne vysvetlenie. Výskumný problém má byť tiež relatívne nový, čo znamená, že

sa má zamerať na také oblasti vedy, ktoré nie sú zatiaľ objasnené. Práve jeho vyriešenie prináša obohatenie vedeckých informácií a teda pokrok vedy. Samostatnú kategóriu výskumných problémov tvoria tie, ktoré sú zamerané na verifikáciu platnosti predošlých výskumných záverov. Ich inovačný potenciál je malý, čo však neznižuje ich užitočnosť pre vedecký pokrok. Práve naopak. Veda predstavuje „permanentnú diskusiu o vedeckých problémoch“ (Ochrana, 2019, p. 13), v ktorej sa vyžaduje opakované overenie výpovednej hodnoty dostupných vedeckých informácií. Uvádzame príklad výskumného problému: „Zo syntézy výskumných výsledkov vyplýva, že chybné presvedčenia o majetku, spolu s nerozhodnosťou, prispievajú k hromadeniu. Nerozhodnosť pritom negatívne koreluje s jadrovým sebahodnotením. Na druhej strane vzťah medzi jadrovým sebahodnotením a hromadením, ako ani vzťah medzi jadrovým sebahodnotením a chybným presvedčením o majetku neboli doposiaľ kvantitatívne overené. Avšak na teoretickej rovine sa uvažuje o úzkej súvislosti medzi sebakonceptom a majetkom pri hromadení. Uvedená hypotéza bola čiastočne podporená výsledkami kvalitatívnych analýz.

Vychádzajúc z vyššie uvedeného, našim výskumným problémom sú chýpajúce empirické dôkazy kvantitatívneho charakteru, ktoré by objasnili vzťah medzi chybnými presvedčeniami o majetku a jadrovým sebahodnotením, ako aj medzi hromadením a jadrovým sebahodnotením“. (po úprave – Izsóf Jurásová & Čavojcová, 2024, p. 21)

Výskumné ciele môžeme klasifikovať podľa rôznych kritérií. Jednou z nich je delenie na analytické a syntetické (Ochrana, 2019). V prípade analytického cieľa vykonáme rozbor aktuálne dostupných informácií o istom problémovom okruhu, teda zmapujeme stav vedeckého poznania. Ak chceme prekročiť hranicu „inventára“ dostupných informácií, odporúča sa stanoviť syntetický cieľ výskumu. Pri jeho vymedzení by mal študent poukázať na to, akými novými poznatkami môže prispieť plánovaný výskum do aktuálneho vedeckého poznania. Malo by ísť o konkretizáciu prínosov pre vedeckú teóriu a odbornú prax. Uvedieme príklad: „Kladieme si za cieľ otestovať, či hromadiace,

spolu s chybnými presvedčeniami o majetku a nerozhodnosťou korelujú s jadrovým sebahodnotením. Okrem toho je naším zámerom testovanie prediktívnej sily nerozhodnosti, chybného presvedčenia o majetku a jadrového sebahodnotenia v regresnom modeli hromadenia. Mienime tak vyplniť medzeru v poznaní, ktorú sme konceptualizovali, ako náš výskumný problém. Získané poznatky môžu prispieť k rozšíreniu empiricky overených informácií o hromadení, chybných presvedčeniach o majetku, nerozhodnosti a jadrovom sebahodnotení“. (po úprave – Izsóf Jurásová & Čavojcová, 2024, p. 21)

Ďalším bodom vedecko-výskumného projektu je stanovenie si výskumných otázok a hypotéz. *Výskumná otázka* predstavuje transformáciu vedeckého problému do podoby otázky (Ochrana, 2019). Mala by byť originálna, zaujímavá ale najmä veľmi konkrétne a jasne formulovaná (Staroňová, 2011). Výskumné otázky sa vynárajú po preštudovaní dostupných vedeckých informácií, podobne ako výskumné hypotézy. Rozdiel medzi výskumnou otázkou a hypotézou je najmä v tom, že v prípade výskumnej otázky nie sú dostupné také vedecké informácie, ktoré by poskytli relevantný podklad pre formuláciu predpokladov o svete a jeho fungovaní. Aktuálne poznatky nám umožnia „iba“ si klásť otázky, avšak neponúkajú odrazový bod pre vytvorenie si domnienky o možnej odpovede na sformulovanú otázku. Výskumné otázky sa kladú napríklad pri kvalitatívnom výskumnom postupe, keď nie je možné dopredu odhadnúť charakteristické znaky skúmanej domény. Uvádzame príklad: Existuje vzťah medzi hromadením a jadrovým sebahodnotením?

Pri kvantitatívnych výskumoch sa tiež môžu formulovať výskumné otázky ale najčastejšie dochádza k stanoveniu si *výskumných hypotéz*. Hypotéza predstavuje istý predpoklad o svete a jeho fungovaní. Konkrétne napr. o vzťahu medzi skúmanými premennými, o ich zastúpení v populácii, poprípade o prediktoroch istého javu. Hypotézy nie sú intuitívnymi domnienkami. Predstavujú „vedecky opodstatnený predpoklad možného stavu skutočností“ (Široký et al., 2011, p. 24). Vychádzajú z rozsiahleho a dôkladného spracovania literárnych podkladov.

Sú úzko prepojené s výskumným problémom a cieľom, nakoľko práve overenie platnosti sformulovaných hypotéz môže znamenať posun v riešení istého vedeckého problému a tak naplniť cieľ výskumu. Hypotéza sa má sformulovať ako tvrdenie, ktorého platnosť sa má overiť, verifikovať. Má mať teda empirický obsah, ktorý môže byť dokázateľný alebo vyvrátiteľný. Za týmto účelom sa vykonáva štatistická analýza dostupných dát. Jej výsledok potvrdí alebo vyvráti platnosť sformulovanej hypotézy. Uvádzame príklady: Na podklade dostupných výskumných zistení (Di Fabio & Palazzeschi, 2012; Jaensch et al., 2015) predpokladáme vzťah medzi nerozhodnosťou a jadrovým sebahodnotením; Na podklade dostupných výskumných zistení (Lauderdale et al., 2018; Rassin & Muris, 2005) predpokladáme vyššiu mieru nerozhodnosti u žien, v porovnaní s mužmi.

Ako by sa mala správne formulovať hypotéza? Dôležitá je presnosť, stručnosť a jasnosť. V hypotéze obsiahnuté odborné výrazy majú mať jasný denotát. Pojmy, ktoré sú mnohovýznamové a vágne nepatria do hypotéz. Hypotéza má mať formu oznamovacej vety, kým správnosť obsahu uvedeného tvrdenia musí byť testovateľná. Je ďalej nutné, aby bola logicky konzistentná s obsahom informačných podkladov, z ktorých vychádza. Pri formulovaní hypotézy je potrebné uviesť odkazy na vedecké poznatky (spravidla cez citáciu výskumných štúdií), ktoré poskytnú teoretické zázemie pre vytvorenie si predpokladu o charakteristických znakoch očakávaných výskumných výstupov. Literárne podklady sú dôkazmi opodstatnenosti hypotézy, nakoľko hypotéza musí byť v teórii ukotvená.

V nasledujúcom bode výskumného projektu študent by sa mal zamerať na plánované charakteristiky *výskumného súboru*. Tie vyplývajú najmä z výskumného problému a výskumného cieľa. Spravidla sa berie ohľad na vek, pohlavie (v prípade biologicky daných charakteristík)/rod (v prípade sociálne daných charakteristík), vzdelanie, pracovné zameranie a rodinný stav účastníkov výskumu. Môžu sa tiež účastníci cielene vyhľadávať podľa diagnózy alebo špecifickej osobnej skúsenosti. Študent by si mal napláňovať aj spôsob oslovenia účastníkov. Môže ísť

o náhodný, príležitostný, kvótový alebo lavínový výber (viac vid' Ferjenčík, 2000). Treba si rozmyslieť aj to, či účastníkov mieni študent osloviť opakovane. Ak áno, je účelné priradiť každému jedinečný identifikačný kód, s ktorým sa prihlási do nasledujúcej etapy výskumu. Dávame do pozornosti, že v prípade osôb mladších ako šesťnásť rokov sa vyžaduje súhlas zákonného zástupcu pri zaradení dieťaťa do výskumu. Na druhej strane podľa právnej úpravy osobných údajov v zmysle §15 ods. 1 zákona č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, je možné spracovať osobné údaje osôb, ktoré dovŕšili 16 rokov, ak poskytnú informovaný súhlas.

Študent by mal venovať zvýšenú pozornosť výskumnému súboru, ktorý je možné osloviť len cez istú inštitúciu (napr. odsúdené osoby). V tomto prípade je potrebné overiť - najlepšie hneď po výbere témy vedecko-výskumnej aktivity- či je uvedená inštitúcia otvorená spolupráci so študentom. V neposlednom rade sa stáva čoraz aktuálnejšou otázka možnej odmeny respondentov za účasť vo výskume. V zahraničí sú mnohokrát poskytnuté finančné odmeny, čo spravidla nepatrí medzi možnosti študenta vysokej školy. Respondentov však väčša poteší aj drobnosť (písacie potreby, zlosovanie o finančnú odmenu), ktorou výskumník prejaví svoje poďakovanie. Odmeny sa zvyčajne poskytnú účastníkom, ktorí sa podrobili experimentu alebo rôznym prístrojovým meraniam, ktoré mohli byť časovo náročné alebo menej komfortné.

V ďalšom bode projektu by sa mal študent venovať *výskumnému dizajnu*. Mal by stanoviť, či mieni aplikovať kvantitatívny, kvalitatívny alebo zmiešaný model. V prípade kvantitatívneho zámeru je ďalej potrebné si vyjasniť, či bude mať výskumný postup korelačný, komparačný alebo experimentálny charakter. V prípade kvalitatívneho postupu je nutné upresniť spôsob analýzy zaznamenaných výpovedí (napr. IPA, zakotvená teória, tematická analýza).

Študent by mal vytvoriť aj zoznam konkrétnych meracích nástrojov, pomocou ktorých mieni uskutočniť zber dát. Ak plánuje pracovať napríklad s dotazníkmi, inventármi alebo testami, mal by ich mať k dispozícii už pri tvorbe projektu vedecko-výskumnej

aktivity. Pri ich selekcii dôrazne odporúčame, aby si študent overil ukazovatele ich validity a reliability, poprípade správnosť prekladu. Podobne je nutné overiť, či nie sú dané meracie nástroje viazané licenčnými právami a či je možná ich voľná distribúcia napr. po internete. Je tiež potrebné prehodnotiť, či je ich zameranie v súlade s teoretickými východiskami, z ktorých vychádza stanovený výskumný problém a hypotézy výskumu. Ak medzi teoretickým ukotvením meracieho nástroja a teoretickým rámcom plánovaného výskumu nie je súlad, získané výsledky nebudú mať požadovanú výpovednú hodnotu. Pre lepšie znázornenie uvedieme praktický príklad. Emocionálna inteligencia sa v psychológii vymedzuje jednak ako osobnostná črta a jednak ako schopnosť. Miera emocionálnej inteligencie ako osobnostnej črty sa môže merať napr. dotazníkom TEIQue od Petridesa a Furnhama. Na zaznamenanie miery emocionálnej inteligencie ako schopnosti sa však najčastejšie využíva dotazník MSCEIT od Mayera a kolektívu. Malo by byť pre študenta evidentné, že ak na teoretickej rovine sa zaoberá emocionálnou inteligenciou ako osobnostnou črtou, nemal by využiť za metodiku test, v ktorom je ona konceptualizovaná ako schopnosť.

V ďalšom kroku je potrebné uskutočniť rozhodnutie o spôsobe distribúcie meracích nástrojov (napr. dotazníkov, inventárov). Venuje sa tu teda pozornosť plánovanej výskumnej procedúre. V študentských kruhoch sa aktuálne preferuje rozposielanie si dotazníkových batérií na internete, využitím najmä sociálnych sietí. Hlavnou výhodou je rýchlosť distribúcie dát, oslovenie veľkej skupiny ľudí, nízke finančné náklady a obdržanie elektronických odpovedových hárkov. Efekt výskumníka (vplyv osoby, ktorá ponúka inštruktáž, rozdáva dotazník a dohliada na jeho vyplnenie na povahu získaných odpovedí) a tlak skupiny (napr. rýchlosť vyplnenia dotazníkov členmi testovanej skupiny) sa tu tiež eliminuje. Za hlavnú nevýhodu môžeme považovať chýbajúcu kontrolu spôsobu vyplnenia dotazníkov. Nie je možné sledovať, za akých podmienok sa dotazník vyplňa (napr. časový tlak, hlučné prostredie, nepriaznivé svetelné podmienky) a či si ho vyplňa samostatne jedna a tá istá osoba. Najmä v prípade

výkonnostných testov si nemôžeme byť istí, či respondent nevyužil pomoc niekoho iného, alebo nevyhľadal správne riešenia na internete pri jednotlivých úlohách. V prípade sebavýpovedových dotazníkov nepredstavuje dištančné vyplňovanie cez internet také veľké riziko. Ak sa študent rozhodne pre priamu a nie dištančnú distribúciu dotazníkov, má si naplánovať kedy a za akých okolností respondentov osloví a v akých priestoroch zabezpečiť vyplnenie dotazníkov. Priestorové a technické vybavenie naberá na dôležitosti najmä v prípade experimentálnych výskumných plánov, ako aj v prípade výskumov „v teréne“.

Pri príprave projektu vedecko-výskumnej aktivity by mal mať študent už rámcovú koncepciu aj o *spôsobe vyhodnotenia vyzbieraných dát*. V prípade kvalitatívnej analýzy by mal vedieť, ktorý postup plánuje využiť pre obsahovú analýzu (napr. konsenzuálny kvalitatívny postup, naratívnu analýzu). V prípade kvantitatívnych postupov by mal mať jasno minimálne v tom, či plánuje uskutočniť popisnú (deskriptívnu) analýzu dát a/alebo analýzu závislostí či rozdielov, a/alebo multivariačnú analýzu. Do popisnej analýzy sa radí výpočet napr. priemeru, mediánu, rozptylu. Na vyhodnotenie závislostí medzi skúmanými premennými slúži výpočet napr. korelačného koeficientu, či regresná analýza. Pri analýze rozdielov sa vyberá špecifický štatistický postup najmä na základe charakteru distribúcie dát (viac viď napr. Kohút, 2022). Odporúčame venovať zvýšenú pozornosť tomu, či je spôsob formulácie hypotéz v súlade s plánovanými metodologickými postupmi. Často sa stáva, že si študenti sformulujú predpoklad o príčinných (kauzálnych) súvislostiach medzi sledovanými premennými, avšak ani plánovaný typ vedeckej metódy, ani plánované štatistické postupy neumožnia overenie platnosti uvedeného predpokladu. Vo všeobecnosti sa overuje kauzalita v humanitných a sociálnych vedách veľmi náročne, preto motivujeme študentov k tomu, aby si dôkladne prehodnotili empirickú overiteľnosť kauzálnych hypotéz.

V závere výskumného projektu navrhujeme prípravu detailného *pracovného harmonogramu*. V optimálnom prípade si už študent pripravil časový harmonogram pre prácu s literárnymi prameňmi.

Harmonogram praktických výskumných aktivít by mal na neho nadväzovať. Odporúčame, aby si pri jeho príprave bral študent ohľad na časovú náročnosť realizácie plánovaného výskumu (napr. experiment vs. distribúcia dotazníkov cez internet), na dostupnosť výskumného súboru (napr. osoby s presnou diagnózou vs. vysokoškolskí študenti) a na osobnú skúsenosť s vykonávaním štatistických analýz. Považujeme za mimoriadne dôležité opakovane zdôrazniť, aby študent rátať s časovou rezervou. Žiaľ v mnohých prípadoch sme mohli byť svedkami toho, že dopredu nepredvídateľné okolnosti, osobné alebo celospoločenské, neumožnili realizáciu iniciálneho výskumného zámeru. Na tieto nepriaznivé okolnosti sa vedeli adaptovať iba študenti, ktorí mali časovú rezervu.

V druhej časti kapitoly sa zameriame na obsahové charakteristiky projektu pre vedeckú činnosť. Odporúčame, aby prvým bodom projektu bolo *vymedzenie teoretického problému a cieľa práce*. Podobne ako pri výskumných projektoch, aj v tomto prípade je nutné, aby študent vedel, aký problém mieni svojou prácou aspoň čiastočne vyriešiť. Uvedený teoretický problém samozrejme vyplýva zo sústavnej analýzy literárnych prameňov. Môže ísť o komparáciu výskumných postupov, poukázanie na protirečiacie výskumné výsledky, diferenciaciu konštruktov, ktorých odborné vymedzenie sa čiastočne prekrýva a pod. Teoretický problém má byť inovatívny a prínosný. Svojim zameraním sa má dotýkať oblastí, ktoré zatiaľ neboli podrobené teoretickej analýze. Dôrazne upozorňujeme na to, že prehľadová práca nie je iba sumárom dostupných informácií, ale mala by v nej dominovať ich analýza, syntéza a evaluácia. Preto odporúčame, aby sa študenti neuspokojili s analytickým teoretickým cieľom, ale si vytýčili aj syntetický cieľ. Podobne ako pri výskumných projektoch, aj v tomto prípade by malo byť zrejmé, akými novými poznatkami môže prispieť plánovaná prehľadová/teoretická práca k rozvoju príslušného vedného odboru. Síce v projekte vedeckej činnosti sa nemôžu stanoviť hypotézy, cesta pre vedecké otázky ostáva stále otvorená. Teoretický problém môže byť napríklad upresnený cez niekoľko vedeckých otázok, na ktoré hľadá prehľadová/teoretická práca odpoveď.

Vymedzenie *postupu práce* s dostupnými informáciami by mal tvoriť druhý bod vedeckého projektu. Študent by mal vytvoriť plán postupnosti analyzovania a hodnotenia dostupných informácií. Postup by nemal byť náhodný, ale mal by sledovať istú a priori vytvorenú líniu. Zmyslom prehľadových/teoretických prác je, aby študent sa dostal od teoretického problému a cieľa k ich vyriešeniu tak, aby aplikované kroky analýzy, syntézy a evaluácie dostupných podkladov boli logické a zmysluplné. Mal by si zvážiť napríklad, či bude spracovať a hodnotiť materiály, prihliadajúc na historické míľniky vedeckého pokroku v istej problematike, alebo sa bude zaoberať prínosom jednotlivých výskumníkov do danej problematiky, atď. Konkrétny postup práce je značne závislý od charakteru skúmanej problematiky a od konkrétneho teoretického problému a cieľa.

Podobne ako pri projektoch vedeckých prác, aj v tomto prípade odporúčame prípravu *pracovného harmonogramu* vedeckej činnosti. Ten je však menej striktno oddeliteľný od časového harmonogramu práce s literárnymi prameňmi, ako v prípade harmonogramu pre výskumnú činnosť.

4.1 Priebeh výskumnej činnosti

Pri vymedzení obsahu podkapitoly by sme sa rady zamerali najprv na to, akým informáciám sa v nej nebudeme venovať. Cieľom podkapitoly nie je usmernenie študentov v oblasti vedeckej metodológie napr. psychologického, sociologického, či pedagogického výskumu. Zámerom je ponúknuť niekoľko všeobecných odporúčaní, ktoré môžu prispieť k hladkému priebehu výskumnej činnosti.

- Postupujte v súlade s pracovným harmonogramom, ktorý ste si pripravili v rámci projektu. Neimprovizujte! Ak predsa treba uskutočniť dopredu nepredvídateľné rozhodnutia, urobte ich s rozvahou.
- Pripravte si informovaný súhlas pre účastníkov výskumu. Mal by obsahovať základné informácie o zameraní výskumnej procedúry a o možných nepríjemnostiach, ktoré môže účastník zakúsiť počas nej. Mali by ste sa v ňom vyjadriť aj k otázke

anonymity účastníkov, k otázke dobrovoľnej účasti a k spôsobu spracovania získaných dát. Uvedené by mali byť aj základné identifikačné údaje výskumníka (napr. meno, zastrešujúca inštitúcia, mailový kontakt). Spravidla je k informovanému súhlasu priložený dotazník o základných demografických údajoch účastníka (napr. vek, pohlavie/rod, vzdelanie). Na konci informovaného súhlasu má účastník výskumu explicitne vyjadriť súhlas s účasťou vo výskume.

- Pred sprístupnením výskumnej procedúry pre rozsiahlu skupinu respondentov, odporúčame uskutočniť krátky pre-test. Menšia skupina dobrovoľníkov by sa mala podrobiť výskumnej procedúre s cieľom poskytnúť študentovi spätnú väzbu o nej (napr. o dĺžke procedúry, o zrozumiteľnosti položiek v dotazníkoch a pod.). Údaje od daných osôb by sa nemali zahrnúť do výsledného súboru dát a uvedené osoby by sa nemali opakovane osloviť o účasť vo výskume. Ich anonymita môže a nemusí byť zachovaná. Po krátkom teste je možné uskutočniť tzv. predvýskum. Týka sa najmä kvantitatívneho výskumného postupu, pri ktorom sa osloví min. 30 respondentov. Získané dáta sa podrobia štatistickej analýze. Výsledky môžu následne viesť ku korekcii výskumného projektu.
- V prípade, ak administrujete dotazníkovú batériu v priamom kontakte s respondentmi, resp. realizujete výskum v laboratóriu alebo v teréne, odporúčame, aby ste si v dostatočnom časovom predstihu overili priestorové a technické podmienky (napr. dostupnosť kľúčov od miestnosti, intenzitu osvetlenia).
- Zvýšenú pozornosť venujte výskumným procedúram, pri ktorých sa vyžaduje priama interakcia medzi výskumníkom a respondentom. Dbajte na to, aby Vaša osoba ovplyvnila priebeh výskumnej procedúry a povahu získaných dát iba v minimálnej miere. Buďte milí, ale zároveň profesionálne zdržanliví, vyvarujte sa výraznému či vyzývavému zovňajšku. Podávajte každému rovnaké inštrukcie. Vypnite si mobil a požiadajte o to aj respondenta. Buďte dochvľní a zároveň zabezpečte, aby sa výskumná procedúra zbytočne nepredĺžila, aby na Vás nemusel ďalší respondent čakať. Cieľom je

zabezpečiť rovnaké a ničím nerušené podmienky pre každého účastníka výskumu.

- Nebojte sa požiadať o pomoc a usmernenie konzultanta, alebo vo vedecko-výskumnej činnosti skúsenú osobu. Vedecko-výskumnú činnosť, ako každú inú, je potrebné sa naučiť. Pokrok v učení sa nemusí byť vždy lineárny a je v poriadku, ak sa v ňom zaseknete. Takmer každá chyba sa môže korigovať, ale iba ak pracujete s časovou rezervou.
- V žiadnom prípade nepodvádzajte pri získavaní a vyhodnotení dát (napr. umelo vyplnené dotazníky, duplikácia dotazníkov a pod.)!
- Priebežne si zálohujte dáta (napr. vyplnené dotazníky, výsledky meraní a štatistických analýz), aby vás žiadne zlyhanie techniky nemohlo prekvapíť.
- Skúste si nájsť potešenie v realizácii výskumnej činnosti.

Veríme, že poskytnuté rady a usmernenia môžu byť nápomocné pre študentov, ktorí sú ešte neskúsení v realizácii výskumnej činnosti.

Kapitola bola zameraná na popis obsahových bodov projektov vedecko-výskumných prác a výskumnej činnosti. Hoci príprava projektu môže byť pre menej skúsených študentov náročná, odporúčame zdolanie tejto výzvy. Kvalitne pripravený projekt slúži ako smernica pre uskutočnenie praktických krokov vedecko-výskumnej činnosti.

4.2 Cvičenie

1. Po vytvorení komparačných tabuliek („2.4 Cvičenie“ bod 3) skúste sformulovať minimálne jednu výskumnú otázku a minimálne jednu výskumnú hypotézu.
2. Vytvorte zoznam metodík, ktorých psychometrické hodnoty boli overené na slovenskej populácii! Preštudujte si čísla odborných časopisov!
2. Pripravte cvičný pracovný harmonogram!

5 Spracovanie výstupov vedecko-výskumnej činnosti do záverečnej práce a vedeckej štúdie

Cieľom kapitoly je predstaviť a charakterizovať obsahové body záverečných prác a vedeckých publikácií. Obsahovým a formálnym charakteristikám záverečných a kvalifikačných prác sme sa podrobne venovali už aj v publikácii s názvom „Manuál k vypracovaniu záverečných a kvalifikačných prác“ (ďalej len „manuál“) (Izsóf Jurášová & Dědová, 2015). Praktické skúsenosti pri výučbe a spätná väzba od študentov nás však motivovali k ich doplneniu, prepracovaniu. Podobne sme usúdili, že by bolo potrebné oboznámiť študentov s procesom publikovania vedeckých štúdií. Uvedené informácie v spomínanom manuáli chýbajú. Obsah kapitoly sme koncipovali tak, aby bol v súlade s najnovším publikačným manuálom Americkej psychologické asociácie (APA, 2020). APA manuálom sa riadia odborníci na celom svete pri publikácii výstupov vedecko-výskumnej činnosti, nakoľko dodržanie uvedených zásad sa vyžaduje renomovanými vydavateľstvami.

K základným štrukturálnym komponentom *záverečných prác* patrí obal, titulný list, abstrakt, obsah, zoznamy, úvod, jadro, záver, zoznam bibliografických odkazov a prílohy. Pre oboznámenie sa s ich podrobnou analýzou odporúčame už spomínaný manuál (Izsóf Jurášová & Dědová, 2015).

Základné štrukturálne komponenty *vedeckých štúdií* sa spravidla vymedzujú cez anglosaský model, tzv. IMRAD. Pozostáva zo štyroch základných bodov: úvod (introduction), metóda (**m**aterials, **m**ethods), výsledky (**r**esults) a diskusia (**d**iscussion). Uplatňuje sa tak v prírodovedných, ako aj v spoločenskovedných odboroch. Ponúka vysokú štruktúraciu textu, ktorá uľahčuje orientáciu v písomných materiáloch. Okrem komponentov IMRAD má každá vedecká štúdia názov, abstrakt, záver a zoznam bibliografických odkazov.

Pri komparácii štrukturálnych komponentov záverečných prác a vedeckých štúdií môžeme vidieť značný prienik. Pre bližšie objasnenie v Tabuľke 6 uvádzame spôsob implementácie modelu IMRAD do obsahovej štruktúry záverečných prác.

Tabuľka 6

Implementácia modelu IMRAD do obsahovej štruktúry záverečných prác

Model IMRAD	Štruktúra záverečných prác
Úvod (Introduction)	Úvod
	Rozpracovanie teoretických východísk
	Vlastný výskumný zámer – syntéza teoretických podkladov empirického výskumu, výskumný problém, výskumný cieľ, výskumné hypotézy, výskumné otázky
Metóda (Materials, Methods)	Výskumná metóda - výskumný súbor, výskumné nástroje, výskumný design, výskumná procedúra
Výsledky (Results)	Výsledky výskumu - výsledky deskriptívnej analýzy, výsledky inferenčnej analýzy, výsledky multivariačnej analýzy
Diskusia (Discussion)	Diskusia
	Záver

5.1 Názov, abstrakt a úvod

Názov záverečnej práce a vedeckej publikácie (ďalej len písomné materiály) by sme mohli analogicky prirovnať k tvorbe prvého dojmu na základe zovňajšku istej osoby: vzbudzuje alebo tlmí záujem o spoznávanie. V prípade záverečnej práce môže byť názov a priori určený školiteľom, hoci počas tvorby vedecko-výskumného projektu môže byť študentom navrhnutá jej korekcia, či doplnenie. Primeraný názov je stručný, zaujímavý, identifikuje skúmané premenné/ teoretické konštrukty a vzťah medzi nimi. Na význame naberá najmä v prípade vedeckých publikácií, keď sa cez vhodne zvolený názov môže zviditeľniť istý výskum v skupine, ďalších, podobných výskumov. Samozrejme rozhodujúca je vždy kvalita článku, teda neodborný obsah nie je možné „predať“ ani dôvtipným názvom (viac vid' Izsóf Jurášová & Dědová, 2015). V Tabuľke 7

uvedieme niekoľko príkladov primeraných a neprimeraných názvov.

Tabuľka 7

Príklady primeraných a neprimeraných názvov záverečných prác a vedeckých publikácií

Neprimeraný názov	Primeraný názov
Manželská spokojnosť a rodinné prostredie počas COVID-19	Manželská spokojnosť a rodinné prostredie v období pandémie COVID-19 v súvislosti s prežívanými zmenami a ich zvládaním
Experimentálny výskum efektu kofeínu a aeróbnej športovej aktivity na pracovnú pamäť mladých dospelých	Efekt kofeínu a aeróbnej športovej aktivity na pracovnú pamäť mladých dospelých
Škodí mobil pamäti a pozornosti?	Vzťah medzi časom stráveným na mobilnom telefóne, krátkodobou pamäťou a pozornosťou

Abstrakt predstavuje krátke a vecné zhrnutie obsahu písomného materiálu. Môže mať formu súvislého textu, alebo môže byť delený na presne vymedzené odseky (napr. cieľ práce, metódy, výsledky, diskusia). Abstrakt je po názve druhým stupienkom pri oboznámení sa s obsahom písomného materiálu. V prípade vedeckých publikácií jeho obsah spravidla rozhoduje o tom, či bude čitateľ pokračovať v štúdiu celého článku alebo nie. Každá v abstrakte uvedená veta má byť maximálne informatívna a mala by byť zameraná na popis faktov, ale nie na interpretáciu ich významu. Svojim obsahom sa od seba mierne odlišuje abstrakt výskumných a prehľadových prác. V prípade výskumnej práce by sa mali čo najstručnejšie popísať výskumný problém, charakteristiky výskumného súboru, aplikovaný metodologický postup, hlavné zistenia a ich prínos do vedy a praxe. Vychádzajúc z najnovších

APA štandardov (APA, 2020) a zo zaužívanej odbornej praxe, v abstrakte nie je nutné uviesť názov meracích nástrojov, s ktorými vo výskume pracovalo. Upozorňujeme čitateľov, že táto informácia reviduje pokyny uvedené v manuáli (Izsóf Jurášová & Dědová, 2015). Podobne by sme chceli upozorniť čitateľa na to, že sa síce v APA štandardoch (APA, 2020) uvádza, že pri zápise výsledkov kvantitatívneho výskumu sa môžu uviesť číselné hodnoty štatistickej signifikancie, mier efektu a konfidenčného intervalu, v abstraktoch renomovaných časopisov sú výsledky štatistickej analýzy iba slovné popísané. Svojim rozsahom spravidla abstrakt neprekročí 250 (vedecké publikácie) až 500 (záverečné práce) slov. Abstrakt sa píše v neosobnom štýle (napr. „bolo overené“ a nie „overovali sme“). Nadpis „Abstrakt“ sa má uviesť tučným písmom a mal by byť centrováný.

Obsahové komponenty abstraktu literárneho prehľadu nie sú tak striktné vymedzené, ako je tomu v prípade výskumných prác. Spravidla obsahuje popis teoretického problému a cieľa, kritériá analýzy literárnych prameňov a finálnu konklúziu. Uvedený môže byť aj rozsah a charakter literárnych prameňov zahrnutých do analýzy a informácie o časovej perióde, ktorá bola v prehľade obsiahnutá (APA, 2020).

Po abstrakte nasleduje zoznam kľúčových slov. Ich cieľom je identifikovať najvýznamnejšie konštrukty v písomnom materiáli. Do zoznamu kľúčových slov môže byť zahrnutý odkaz na metodologický postup a skúmanú populáciu. Vychádzajúc z APA štandardov (APA, 2020) počet kľúčových slov sa pohybuje od tri až päť. Nadpis „Kľúčové slová“ by mal byť uvedený kurzívou. Kľúčové slová môžu byť zoradené v akomkoľvek poradí a mali by byť od seba oddelené čiarkou. Za posledným kľúčovým slovom sa neuvádza bodka (porovnaj Izsóf Jurášová & Dědová, 2015).

V Tabuľke 8 uvidíme príklady abstraktov výskumných a prehľadových prác. Presné formálne kritériá v nich nie sú dodržané. Príklad vhodnej formálnej úpravy abstraktu uvádzame v prílohe A.

Tabuľka 8

Príklady abstraktov výskumných a prehľadových prác

Abstrakt výskumnej práce - kvantitatívny prístup (po úprave - Mészárosová, 2021)

Cieľom diplomovej práce bolo experimentálne preukázať, či existujú štatisticky významné rozdiely v pracovnej pamäti probandov po pôsobení kofeínu a po pôsobení aeróbnej športovej aktivity v porovnaní s východiskovou úrovňou ich pamäťových schopností. Výskumu sa zúčastnilo 60 probandov (50 % mužov) vo veku 20-35 rokov. Aplikoval sa placebom kontrolovaný vnútrosubjektový experimentálny plán. Nezávislými premennými v experimentálnej skupine boli kofeín a beh strednej intenzity. V kontrolnej skupine nimi boli placebo tableta a dychové cvičenie. Závislou premennou bola pracovná pamäť. Probandi sa testovali trikrát. Každý test pracovnej pamäti sa prepojil s jednou experimentálnou podmienkou: test východiskovej úrovne pamäťových schopností, konzumácia kofeínu / placebo, beh / dychové cvičenie. Nepreukázali sa významné rozdiely pracovnej pamäti po konzumácii 100 miligramov kofeínu v porovnaní s východiskovou úrovňou. Rovnako sme nepotvrdili efekt placebo tabliet a dychového cvičenia na zmeny pracovnej pamäti. Avšak, po behu strednej intenzity sa zaznamenal významne vyšší výkon pracovnej pamäti oproti východiskovej hodnote. Kofeín nepôsobí ako stimulans pracovnej pamäti pri pravidelných konzumentoch kofeínu, ani u ľudí bežne nekonzumujúcich kofeín. Na druhej strane, aeróbna aktivita strednej intenzity predstavuje efektívny spôsob zvýšenia výkonu pracovnej pamäti. Aeróbne cvičenie môžeme považovať za zdravú alternatívu kofeínu z hľadiska psychológie zdravia, či kognitívnej psychológie.

Abstrakt výskumnej práce - kvalitatívny prístup (po úpravu - Masaryková & Záhorcová, 2020, str. 16)

„Primárnym cieľom výskumnej štúdie bola kvalitatívna analýza pokračujúcich väzieb u žien po strate partnera. Ďalšími cieľmi bola analýza kvality vzťahu s partnerom pred stratou a analýza rituálov využívaných po strate. Výskumný súbor tvorilo 10 žien po strate partnera v období neskorrej dospelosti až staroby. Vek participantiek sa pohyboval v rozmedzí od 56 do 83 rokov ($M = 71,4$ rokov; $SD = 3,07$), dĺžka vzťahu s partnerom sa pohybovala od 32 do 59 rokov ($M = 46,9$ rokov; $SD = 8,6$) a uplynulý čas od straty partnera sa pohyboval v rozmedzí od 9 mesiacov do 10 rokov,

4 mesiacov ($M = 47,5$ mesiaci; $SD = 11,26$). Údaje boli získané pološtruktúrovanými rozhovormi, ktorých cieľom bolo hlbšie preskúmanie prežívania ovdovených participantiek. Na analýzu dát bola použitá metóda konsenzuálneho kvalitatívneho výskumu. Výsledkom analýzy údajov boli 3 domény: Formy pokračujúcich väzieb u vdov po strate partnera, Formy rituálov u vdov po strate partnera, Pozitívne a negatívne vnímané aspekty kvality vzťahu. Na základe získaných dát bol popísaný typický prípad prežívania väzieb k partnerovi u ovdovených žien. Formy pokračujúcich väzieb sú rôznorodé, môžu mať charakter pozitívnych, ambivalentných, ale aj negatívne prežívaných väzieb. Môžu byť pokračovaním rôznych aspektov vzťahu, ktorý existoval pred stratou, pričom ponúkajú nové možnosti, ktorými sa vzťah môže meniť alebo napredovať.

Abstrakt prehľadovej práce (Izsóf Jurássová & Kissová, 2021, str. 474)

„Cieľom štúdie bolo preskúmať koreláty jazykovej emocionality a verbálneho vyjadrenia emócií u bilingválnych osôb pomocou analýzy prierezu výskumných štúdií. Materinský jazyk (L1) sa vyznačuje väčšou jazykovou emocionalitou v porovnaní s ďalším bilingvistom ovládaným jazykom (L2). Emocionálna sila jazyka koreluje s vekom osoby v čase jeho osvojenia, emocionálnymi skúsenosťami pri jeho osvojení a špecifickým kultúrnym kontextom. Jazyk s väčšou emocionálnou silou sa používa na verbálne vyjadrenie emocionálnych zážitkov najmä v emocionálne nabitých situáciách a v prípade pozitívnej valencie prežívaných emócií. V prípade negatívnej valencie sa preferuje menej emocionálny jazyk, ktorý ponúka odstup od emocionálneho prežívania. Bilingvista v terapeutickom vzťahu môže spontánne či účelne prepínať medzi ovládanými jazykmi s cieľom regulovať intenzitu emocionálneho prežívania. Hoci terapia bilingválneho klienta predstavuje výzvu i pre profesionála, očakáva sa rešpektovanie zmien jazykového prejavu na strane klienta a cieľená práca s jazykovým kontextom na strane terapeuta.“

Úvod záverečnej práce predstavuje stručný vstup do skúmanej problematiky. Jeho rozsah spravidla neprekročí dve normostrany. Svojím obsahom je podobný abstraktu, avšak neobsahuje informácie o výsledkoch uskutočneného výskumu alebo teoretického prehľadu. Študent by mal v úvode stručne načrtnúť charakteristiky skúmanej problematiky a dôvody pre ktoré sa rozhodol sa jej venovať. Mal by ďalej uviesť doterajší stav poznania, mená hlavných bádateľov,

popredné teórie a rozhodujúce výskumné zistenia na domácej a zahraničnej vedeckej scéne. Na báze uvedených informácií by mal rámcovo vymedziť výskumný/teoretický problém i cieľ a tiež zdôvodniť ich aktuálnosť a relevantnosť. V úvode sa spravidla načrtne aj plánovaný metodologický postup. Úvod sa uzatvára popisom obsahového zamerania jednotlivých kapitol a predpokladaným prínosom záverečnej práce do vedeckej teórie a praxe (viac viď Izsóf Jurášová & Dědová, 2015). Vzhľadom na jeho rozsah, príklad úvodu prikkladáme ako prílohu (Príloha B).

5.2 Rozpracovanie teoretických východísk

K teoretickým metódam vedeckej práce patrí analýza, syntéza, indukcia, dedukcia, analógia, generalizácia, abstrakcia a komparácia (Široký a kol., 2011). Využitie uvedených myšlienkových postupov je nevyhnuté pri kvalitnom spracovaní teoretických východísk do súvislých kapitol písomných materiálov. Podobne sú nevyhnutné pri vytváraní hypotézy a pri interpretácii teoretického a praktického významu empirických dát.

Analýzu môžeme definovať ako rozloženie skúmaného javu na jeho zložky. Princípom je porozumieť istému javu cez rozpoznanie charakteristík jeho konštitučných elementov. Pri spracovaní teoretických podkladov sa najčastejšie uplatňuje práve uvedený postup. *Syntéza* predstavuje opak analýzy, znamená myšlienkové spojenie jednotlivých zložiek do celku. Princípom je porozumieť istému javu cez rozpoznanie vzájomných súvislostí medzi jeho konštitučnými elementmi. Kým v prípade analýzy rozkladáme jav na menšie elementy, pri syntéze skladáme elementy do štruktúry, aby sme porozumeli istému javu. Analýza a syntéza sa však vzájomne dopĺňajú a tvoria tzv. analyticko-syntetický postup pri práci s teoretickými východiskami. Kedy ho môžeme využiť? Napríklad ak podrobíme rozboru výsledky výskumov sústreďujúc sa na charakteristiky istého konštruktu (analýza) (napr. genéza / variácie / determinanty / koreláty / facilitátory / inhibítory / prejavy, atď.) a následne sa pokúsime o vytvorenie modelu, v ktorom by sa znázornili vzájomné vzťahy medzi analyzovanými charakteristikami (syntéza).

Indukcia slúži na vyvodenie všeobecného záveru. Postupuje sa pritom od konkrétnych javov, faktov alebo prvkov k všeobecným tvrdeniam. Treba byť však obozretní pri generalizačnej tendencii. Závery, ku ktorým sa dospeje cez indukciu, majú - najmä v oblasti spoločensko-vedných disciplín - len hypotetický charakter. Sú predpokladom, ktorý sa prelína s realitou vo väčšej, či menšej miere. Opačnou cestou poznávania je *dedukcia*, pri ktorej zo všeobecného tvrdenia vyvodzujeme nové, špecifické závery. Prepojenie medzi indukciou a dedukciou je rovnako tesné, ako tomu bolo v prípade analýzy a syntézy. Podobne úzke je prepojenie medzi samotným analyticko-syntetickým a induktívno-deduktívnym procesom. Vráťme sa k príkladu, ktorý sme uviedli v predchádzajúcom odstavci. Po tom, čo sme podrobili analýze a syntéze výskumné výsledky prihliadajúc na charakteristiky istého konštrukt, môžeme sa pokúsiť o vyvodenie definície daného konštrukt (indukcia). Následne môžeme vytvoriť hypotézy o tom, ako sa prejaví skúmaný konštrukt v kontextoch, ktoré zatiaľ neboli podrobené empirickému výskumu (dedukcia).

Analógia slúži na vytváranie úsudku o doteraz neznámom jave tak, že rozpoznáme jeho podobnosť s už známym javom. Základným predpokladom správnej analógie je identifikovanie určitého vzťahu medzi komponentmi jedného javu a nájdenie rovnakého vzťahu medzi komponentmi druhého javu. Dôležitá je však podobnosť relácií a nie podobnosť samotných komponentov. Analógia sa napríklad využíva pri vytváraní hypotéz na podklade takých teoretických informácií, keď podobnosť skúmaných konštruktov nie je evidentná na prvý pohľad ale je potrebný hĺbkový rozbor pre jej odhalenie.

Generalizácia znamená, že po rozpoznaní charakteristík istého javu budeme predpokladať, že zvyšné javy danej triedy sa budú vyznačovať rovnakými charakteristikami. Uskutoční sa zovšeobecnenie z jedného prvku na väčšiu skupinu prvkov. Generalizáciu využívame napríklad, ak výsledky výskumu realizovaného na reprezentatívnej skupine ľudí zovšeobecníme na celú populáciu.

Pri *abstrakcii* odhliadneme od nepodstatných charakteristík skúmaného javu a sústredíme sa na jeho podstatné znaky. Bez abstrakcie by nebolo možné koncipovať pojmy a porozumieť ich významu. *Komparácia* znamená porovnávanie skúmaných javov a rozpoznanie podobností a odlišností medzi nimi.

Ako sa môžu využiť vymenované teoretické metódy vedeckej práce pri spracovaní teoretických východísk do súvislého textu?

Študenti spravidla začínajú teoretické kapitoly zadefinovaním istého konštrukt (napr. pracovný stres, vzťahový väzba, emocionálna inteligencia, atď.). Nie je však jedno, akým konkrétnym spôsobom sa to uskutoční. Neodporúčame uvádzať doslovné citácie definícií priamo po sebe bez doplňujúceho a objasňujúceho komentára. Účelnou stratégiou môže byť rozbor definícií (analýza) a poukázanie na to, v čom sú podobné a v čom sa od seba odlišujú (komparácia): môže byť v nich napríklad vymedzený sledovaný konštrukt z odlišných perspektív (teória vs. prax) a do rozličnej hĺbky, resp. môžu a nemusia byť empiricky overené. Študent môže tiež poukázať na genézu definícií vzhľadom na historický kontext, alebo na odbornú ontogenézu citovaných autorov. Odporúčame, aby študent zaujal stanovisko k tomu, ktorou definíciou sa bude riadiť pri práci so sledovaným konštruktom. V opodstatnených prípadoch môže sformulovať vlastnú definíciu, ktorej platnosť bude následne overovať pomocou empirického výskumu. V Tabuľke 9 uvedieme príklady postupov pri zadefinovaní istého konštrukt.

Tabuľka 9

Príklad práce s definíciami vybraného konštruktú

„Slovo „aeróbny“ (pôvodom z gréčtiny) znamená „vyžadujúci vzdušný kyslík“ (Buzássyová & Jarošová, 2006, str. 74). Za hlavné kritérium, ktoré by malo byť splnené, pokiaľ hovoríme o aeróbnej aktivite, považujeme adekvátny príjem kyslíka, ktorý sa krvou transportuje do každej bunky tela (Hudáková, 2021; Srpoňová, 2013). Organizmus totiž pri tomto druhu aktivity získava energiu vo forme adenosíntrifosfátu (ATP) metabolizmom aminokyselín, sacharidov a mastných kyselín (...) Vymedzenie primárnych indikátorov z hľadiska vzťahu fyzickej aktivity ku kyslíku sa u rôznych autorov odlišuje. Napríklad Patel et al. (2017) sa zameriavajú na maximálnu rýchlosť spotreby kyslíka (VO₂ max). Aeróbna kapacita je v tomto prípade závislá na kardiorespiračnom systéme, ktorý transportuje kyslík do organizmu, a kapacite svalov absorbovaný kyslík využiť. (...) Iní autori (e.g.; Ezema et al., 2019; Tahhan et al., 2018) vzťah aeróbného cvičenia a kyslíka skúmajú na základe hodnôt saturácie krvi kyslíkom, pričom saturácia vyjadruje percentuálny pomer oksyložených krviniek. Pomer oxyhemoglobínu by mal byť následkom realizácie aeróbného tréningu vyšší (...) Za aeróbny pohyb navyše môžeme považovať akúkoľvek činnosť, pri ktorej sa zapájajú partie veľkých svalov s pomalými vláknami, má vytrvalostný charakter a je rytmická (Patel et al., 2017). Z hľadiska intenzity tréningu spadá do rekreačnej až strednej úrovne záťaže.“ (po úprave - Mészárosová, 2021).

„Jazyky ovládané bilingvistom sa označujú skratkami L1 (language one – prvý jazyk) a L2 (language two – druhý jazyk). Charakteristiky L1 sa však môžu odlišovať v jednotlivých výskumných postupoch, nakoľko nie je vždy exaktne vymedzené, či L1 odkazuje na primárne osvojený a / alebo najlepšie ovládaný jazyk. Otázkou teda zostáva či za L1 budeme považovať materinský alebo dominantný jazyk jednotlivca, resp. či je vôbec opodstatnené diferencovať medzi nimi. (...) vychádzajúc z analýzy výskumných štúdií zameraných na bilingvistov je možné prehlásiť, že nemusí byť súlad medzi primárne osvojeným, najlepšie ovládaným či najčastejšie používaným jazykom (Hyltenstam et al., 2009). Z daného dôvodu sme toho názoru, že najmä vtedy, ak jazyky boli osvojené sekvenčne, teda po istom časovom odstupe, môže byť účelné diferencovať medzi materinským a dominantným jazykom. Pre účely štúdie budeme definovať materinský jazyk ako primárne osvojený jazyk a budeme ho označovať skratkou L1. Jazyk, v ktorom dosahuje bilingválny jednotlivec celkovo vyššie znalosti, sa bude považovať za dominantný jazyk. Upozorňujeme však, že materinský jazyk môže byť súčasne i dominantným jazykom.“ (Izsóf Jurášová & Kissová, 2021, str.)

Vymedzenie charakteristík sledovaného konštrukt (napr. pracovný stres, vzťahová väzba, emocionálna inteligencia, atď.) by sa malo následne posunúť od teoretických definícií smerom k empirickým dátam. Konštrukt by mal byť teda ďalej charakterizovaný cez prizmu konkrétnych výskumných výsledkov. Hlavnou výzvou však je výber reprezentatívnych výskumných zistení. Študent by mal v tomto bode siahnúť po výstupy viackrokovej analýzy výskumných štúdií (viď kapitolu 2.3) a pracovať s najrelevantnejšími z nich. Znovu však nie je jedno, akým konkrétnym spôsobom k tomu pristúpi.

Odporúčame primeraný detailný popis výskumného postupu citovaných autorov. Môžu sa uviesť napr. údaje o charakteristikách výskumného súboru a použitých metód. Následne je možné uviesť výsledky výskumu. Študent by však mal od seba striktne odlíšiť fakty od spôsobu ich interpretácie autormi citovaného výskumu. Teda z textu musí byť evidentné jednak to, čo sa konkrétne zistilo a tiež, ako uvedené zistenie autori interpretujú. Popis citovaných výskumov môže študent ukončiť zaujatím vlastného stanoviska k možným metodologickým, štatistickým, či interpretačným chybám. Nie vždy je to však opodstatnené. Komentár tohto druhu je dôležitý najmä pri opise výskumov, ktoré sú kľúčové pre následnú formuláciu výskumného problému alebo výskumných hypotéz. Vo všeobecnosti sme toho názoru, že empirické a teoretické podklady výskumných hypotéz, by mali byť rozsiahlejšie analyzované ako iné, doplňujúce výskumy a teórie. Dodávame tiež, že priestor pre podrobnejšiu analýzu je možný najmä v prípade prípravy záverečnej práce. Vedecká publikácia má obmedzenejší rozsah, preto sa tu vyžaduje stručnejšie predstavenie citovaných výskumov.

V súvislosti so skúmaným konštruktom (napr. pracovný stres, vzťahová väzba, emocionálna inteligencia, atď.), by mal študent v písomných materiáloch citovať viacero výskumov. Podobne, ako sme to odporúčali pri uvádzaní definícií, aj v tomto prípade zdôrazňujeme ich vzájomnú komparáciu. Študent by sa mal vyjadriť k tomu, v čom sú citované výskumy podobné / odlišné a či priniesli súhlasné alebo nesúhlasné výsledky. Vyvodenie uvedených konklúzií (syntéza) môže byť veľmi nápomocné pri formulácii výskumných hypotéz. V Tabuľke 10 uvidíme príklady práce s dostupnými výskumnými zisteniami o skúmanom konštrakte.

Tabuľka 10

Príklady práce s výskumnými zisteniami o vybranom konštrukte

„Cvičenie dokáže stimulovať kognitívne procesy, a to v rozmedzí minút až hodín po vykonanej fyzickej aktivite. Dôvodom je zmena koherentnej neurónovej aktivity v mozgu (Schmitt et al., 2019). Konkrétne vymedzenie intenzity tréningu, najvhodnejšej pre rozvoj kognitívnych schopností, však doteraz nie je jednoznačné. Napríklad Basso et al. (2015) vo svojom výskume zvolili vyššiu intenzitu tréningu v hodnote 85 % max. PF (*pulzová frekvencia*). Výsledky preukázali, že intenzívne cvičenie, v aeróbno-anaeróbnom pásme, má pozitívny vplyv na kognitívne schopnosti. (...) Schmitt et al. (2019) však vo svojej štúdii na 22 mužských participantoch poukazujú na dynamické zmeny v štruktúre a funkciách mozgu po aeróbnej fyzickej aktivite nízkej (35 % pod laktátovým prahom) a vysokej intenzity (20 % pod laktátovým prahom). Laktátový prah predstavuje hranicu, po ktorej sa v tele začína produkovať laktát ako forma kyseliny mliečnej vznikajúca po preťažení svalstva. Všeobecne sa predpokladá, že laktátový prah sa vyskytuje na úrovni 65-85 % max. PF (Sun et al., 2017). Ako športovú aktivitu Schmitt et al. (2019) zvolili 30-minútový beh na bežiacom páse. Na svoj výskum s cieľom neinvazívne skúmať prepojenia mozgu použili funkčnú magnetickú rezonanciu v pokojovom stave. Zistili, že cvičenie s nízkou intenzitou aktivuje siete v mozgu zodpovedné za kognitívne spracovanie a pozornosť. Cvičenie s vysokou intenzitou, naopak, primárne pôsobí na aktiváciu afektívneho správania. Nakoľko je uvedený výskum prvý, ktorý zahrnul skúmanie funkcií mozgu v pokojom stave, autori podnecujú k ďalšiemu podrobnejšiemu preskúmaniu spomínanej problematiky. Poukazujú na benefity plynúce zo zistení, aká intenzita tréningu je najvhodnejšia pre špecifické neurologické alebo behaviorálne modulácie. (...) Výskum Bassa et al. (2015) naznačuje, že aj vyššia intenzita tréningu stimuluje kognitívne funkcie. Schmitt et al. (2019) však preukázali väčší pozitívny efekt na kognitívne schopnosti v prospech nižšej intenzity. Vysvetlením predošlých výskumov môže byť štúdia zahrňujúca 124 dospelých – náhodne pridelených ku aeróbnej alebo anaeróbnej aktivite. Autori preukázali, že po 6 mesiacoch tréningu aeróbná skupina zaznamenala výraznejšie zlepšenie v úlohách zapájajúcich exekutívne funkcie. Anaeróbná skupina sa zlepšila s menším efektom (Kramer in Iannacchione et al., 2020). Tomporowski (2003) v tejto súvislosti realizoval prehľad štúdií s cieľom posúdiť účinok jednorazového cvičenia na kognitívny výkon. Dospel k záveru, že 60 minút cvičenia v aeróbnom pásme má pozitívny efekt na mentálny výkon. Avšak, cvičenie, ktoré

viedlo k vyčerpaniu či dehydratácii, oslabilo spracovávanie informácií a výkon pamäti. Môžeme sa teda na základe spomínaných výskumov domnievať, že aj vyššie intenzity okolo aeróbno-anaeróbného prahu stimulujú kognitívne funkcie, avšak aeróbne cvičenie má väčší pozitívny efekt.” (po úprave - Mészárosová, 2021).

„Výskumné závery potvrdzujú, že materinský jazyk (L1) sa vyznačuje väčšou jazykovou emocionalitou v porovnaní s ďalšími ovládanými jazykmi (Altarriba, 2003; Altarriba & Santiago-Rivera, 1994; Caldwell-Harris & Aycicegi-Dinn, 2009; Pavlenko, 2012; Puntoni et al., 2009; Santiago-Rivera et al., 2009) a uvedenú emocionálnu silu si zachováva i v prípade, ak sa nepoužíva pravidelne (Dewaele, 2004). Emotívny charakter L1 sa napr. potvrdil vo výskume Dewaeleho (2004), ktorý v súbore 1039 multilingvistov ukázal, že emocionálna sila nadávok a tabuizovaných slov je výraznejšia v L1 a nižšia v neskôr osvojených jazykoch. Uvedené zistenie sa následne overilo skúmaním elektrodermálnej aktivity kože i v skupine bilingvistov (Rastovic et al., 2019). Costa a spolupracovníci (2014) poukázali na väčšiu jazykovú emocionalitu L1 sprostredkovane, potvrdením nižšej emocionálnej odozvy cudzieho, neskôr osvojeného jazyka (L2). Skúmali morálne úsudky u bilingválnych participantov v sérii dvoch experimentov a zistili, že tie boli menej ovplyvnené emóciami a boli viac utilitárne, ak sa prezentovali v L2. Iný ako L1 jazyk je teda spracovaný skôr sémanticky než emocionálne. Uvedená skutočnosť sa prejavila i v sérii šiestich experimentov zameraných na spôsob rozhodovania sa participantov (Keysar et al., 2012). Zistilo sa, že v prípade, ak úlohy boli prezentované v L2, participantí uprednostnili normatívny, racionálny spôsob rozhodovania sa a zastúpenie heuristik a predsudkov bol nižší, ako v L1. Autori interpretujú svoje zistenia vo svetle väčšej jazykovej emocionality L1 v porovnaní s neskôr osvojeným jazykom. Emócie môžu skresliť rozhodovací proces a viesť k menej systematickému rozhodovaciemu procesu, kým rozhodovanie sa v L2 z dôvodu nižšej emocionality môže byť racionálnejšie (Keysar et al., 2012).“ (Izsóf Jurásová & Kissová, 2021, p. 476).

Ak študent má k dispozícii viacero relevantných výskumných štúdií, ktoré môže podrobiť analýze, odporúčame vypravovať tzv. komparačné tabuľky (podobne ako tomu bolo pri analýze literárnych prameňov; viď kapitolu 2.3). V nich sú výskumy analyzované podľa rovnakých kritérií, pričom zapísanie údajov

do tabuľkového formátu umožní prehľadné porovnanie štúdií. Vytvorenie komparačných tabuliek je vyslovene žiaduce v prípade prehľadových prác. Sú totiž výstupom vedeckej práce v teoretickej rovine. Uvedieme príklady komparačných tabuliek (Tabuľka 11).

Tabuľka 11

Príklady komparačných tabuliek

Kritizované stanovisko	Kritizovaní autori	Kritici prezentovaného stanoviska
Kofeín stimuluje výkon pracovnej pamäti bežných konzumentov kofeínu.	Giles et al., 2012; Soar et al., 2016; Morava et al., 2019	Zabelina & Silvia, 2020
Kofeín inhibuje výkon pracovnej pamäti bežných konzumentov kofeínu.	Klaassen et al., 2013	Zabelina & Silvia, 2020
Kofeín inhibuje výkon pracovnej pamäti u ľudí nekonzumujúcich kofeín.	Mahoney et al., 2012	Morava et al., 2019
Reakčný čas sa v úlohe vyžadujúcej pracovnú pamäť následkom konzumácie kofeínu znižuje.	Giles et al., 2012; Soar et al., 2016	Klaassen et al., 2013; Morava et al., 2019; Zabelina & Silvia, 2020

(po úprave - Mészárosová, 2021)

Autor	Veľkosť súboru	L1/L2	Určenie jazykových schopností	Procedúra	Indikátor jazykovej emocionality
Altarriba (2003)	N = 21	španielčina / angličtina	Sebahodnotenie	Ohodnotenie konkrétnych, abstraktných a emocionálnych slov na 7-bodovej škále v dimenziách konkrétnosť, predstaviteľnosť a dostupnosť kontextu	Emocionálne slová v L1 sa hodnotili vyššie na škále „dostupnosť kontextu“ ako ich ekvivalenty v L2
Caldwell-Harris & Aycicegi-Dinn (2009)	E1: N = 70	turečtina / angličtina	Sebahodnotenie; Jazykový test	Vypočutie si fráz vyjadrujúcich náklonnosť, urážku, pokarhanie a neutrálnych slov	Zvýšená elektodermálna aktivita kože pre pokarhanie v L1
Costa et al. (2014)	E2: N = 725	španielčina / angličtina (N = 397) angličtina / španielčina (N = 328)	Sebahodnotenie	Riešenie dvoch verzíí „električkovej dilemy“ (<i>trolley dilemma</i>) buď v L1 alebo v L2	Preferencia utilitárneho riešenia v L2
Deweale (2004)	N = 1039	multilingválni	Sebahodnotenie	Ohodnotenie emocionálnej sily (<i>emotional weight</i>) nadávok a tabuizovaných slov v jednotlivých jazykoch na 5-bodovej škále	Nadávky a tabuizované slová sa hodnotili vyššie na škále emocionálnej sily v L1
Harris (2004)	N = 52	španielčina / angličtina	Sebahodnotenie	Vypočutie si fráz vyjadrujúcich pokarhanie, náklonnosť, urážku a tabuizovaných i neutrálnych slov	Zvýšená elektodermálna aktivita kože pre pokarhanie v L1

Zvýšenú obozretnosť treba venovať tomu, aby pri predstavení istého konštruktú cez definície, teórie či výskumné výsledky mal študent jasnú koncepciu. Stáva sa žiaľ, že koncepcia chýba a študent uvádza po sebe rôzne informácie bez akejkoľvek logickej súvislosti, pravdepodobne v poradí, v ktorom sa k nim dopracoval. Uvedené informácie nie sú vzájomne prepojené, nenadväzujú na seba a nie je zdôvodnené, prečo boli do textu začlenené. Mnohokrát sa netýkajú ani skúmanej problematiky. Pre lepšie znázornenie uvedieme príklad.

Predstavme si, že po spracovaní projektu bakalárskej práce sa študent rozhodol, že mieni objasniť vzťah medzi emocionálnou inteligenciou a životnou spokojnosťou. Uvádza definície inteligencie, venuje sa histórii výskumu inteligencie, rôznym jej teóriám a nástrojom merania. Emocionálna inteligencia je však charakterizovaná iba stručne, v jednej podkapitole. Citujú sa v nej výskumy o vzťahu emocionálnej inteligencie a školského prospechu, partnerskej spokojnosti, štýlov vedenia a religiozity. Hoci citované výskumy môžu byť zaujímavé, pre ich uvedenie nie je reálny dôvod. Primárne by sa mal študent zamerať na uvádzanie výskumných zistení, ktoré sú priamo späté s výskumným problémom, teda s prepojením emocionálnej inteligencie a životnej spokojnosti. Samozrejme môže nastať aj situácia, kedy študent prichádza s inovatívnym nápadom a jeho výskumný problém pramení práve z toho, že nie sú dostupné výskumy, v ktorých by boli sledované konštrukty vzájomne skúmané. Hypoteticky teda predpokladajme, že sú skutočne prítomné iba informácie o prepojení emocionálnej inteligencie a školského prospechu, partnerskej spokojnosti, atď. ale chýbajú priame odkazy na vzťah medzi emocionálnou inteligenciou a životnou spokojnosťou. V tomto prípade je potrebné, aby študent analyzoval dostupné informácie spôsobom, ktorý vyústi - hoci len cez sprostredkované, parciálne dôkazy - k logicky odôvodnenému výskumnému problému. Uvedme príklad možného odôvodnenia: vychádzajúc zo skutočnosti, že sa preukázala významná pozitívna korelácia medzi emocionálnou inteligenciou a partnerskou spokojnosťou a zároveň významná pozitívna korelácia medzi partnerskou spokojnosťou a životnou

spokojnosťou sa domnievame, že je relevantné overiť vzťah medzi emocionálnou inteligenciou a životnou spokojnosťou. Uvažujeme pritom o možnosti, či partnerská spokojnosť vystupuje v roli mediátora v tejto relácii.

5.3 Vymedzenie vlastného výskumného zámeru a predstavenie výskumných metód

Pri vymedzení vlastného výskumného zámeru sa očakáva stručné zhrnutie teoretických podkladov empirického výskumu, zadefinovanie výskumného problému a výskumného cieľa, ako aj vymedzenie výskumných hypotéz a výskumných otázok. Uvedené obsahové body záverečných prác a vedeckých štúdií sme už bližšie popísali pri charakterizácii vedecko-výskumného projektu (viď kapitolu 4). Podobne sú hlbšie rozvynuté v manuáli (Izsóf Jurásová & Dědová, 2015).

V prípade predstavenia výskumných metód sa od autora očakáva popis výskumného súboru, meracích nástrojov, výskumného designu ako aj výskumného postupu. Má uviesť kto sa výskumu zúčastnil a akými charakteristikami sa vyznačoval samotný empirický postup. Bližšie sme sa uvedenej otázke venovali pri charakterizácii vedecko-výskumného projektu (viď kapitolu 4).

5.4 Výsledky výskumu a ich prezentovanie

Pozornosť budeme venovať teraz téme, ktorá je v manuáli menej rozpracovaná, a to konkrétnemu spôsobu uvádzania výstupov kvantitatívnej/kvalitatívnej analýzy. Čitateľovi v prvom kroku odporúčame štúdium učebníc „Sprievodca základmi analýzy psychologických dát v programe jamovi“ (Kohút, 2022), resp. „Štatistika pre psychológov s využitím softvéru SPSS“ (Halama et al., 2013). V prípade kvalitatívneho postupu odporúčame učebnicu od Silvermana (2005) „Ako robiť kvalitatívny výskum“, resp. monografiu Hendla (2005) „Kvalitatívni výzkum: základní metody a aplikace“. Informácie v týchto učebniciach doplníme usmerneniami zo siedmeho vydania publikačného manuálu APA (APA, 2020).

Študenti sa na nás často obracajú s otázkou, akým spôsobom by mali uviesť *výsledky* kvantitatívnej analýzy v záverečnej práci. Zaujímajú sa najmä o to, či by sa mal výsledok popísať slovne, alebo by sa mal skôr znázorniť pomocou tabuľky resp. grafu. V APA manuáli sa uvádza nasledovné odporúčanie (APA, 2020):

- maximálne tri číselné hodnoty by sa mali uviesť v texte,
- štyri až dvadsať číselných hodnôt by sa malo uviesť v tabuľke,
- viac než dvadsať číselných hodnôt sa má znázorniť grafom.

Doplňame usmernenie z APA manuálu upozornením na to, aby sa študenti vyhýbali duplicitnému uvádzaniu výsledkov. Číže výsledok by sa mal uviesť buď v texte, alebo v tabuľke, alebo v grafe. Odporúčame tiež, aby sa preferovala bohatšia, komplexnejšia tabuľka, než väčší počet simplexných tabuliek, obsahujúcich malé množstvo informácií.

Ďalšie usmernenia sa týkajú spôsobu uvádzania konkrétnych číselných hodnôt. V APA manuáli (APA, 2020) sa odporúča využívať bodku namiesto čiarky pri desatinných číslach (napr. $t(20) = 0.86$). Nula by sa nemala uvádzať pred bodkou, v prípade, ak príslušná číselná hodnota nemôže presiahnuť hodnotu „1“ (napr. $r = -.43$; $p = .028$). Číselné hodnoty sa zväčša vypíšu na dve desatinné miesta (napr. $p < .10$). Na druhej strane ak hodnota „p“ je menšia ako .001 mala by sa popísať nasledovným spôsobom: $p < .001$. Hodnoty konfidenčného intervalu sa uvádzajú v hranatých zátvorkách nasledovným spôsobom: 95% CI [SL, HL], kedy SL je spodný limit konfidenčného intervalu, kým HL je horný limit konfidenčného intervalu. V prípade uvádzania štatistického výrazu v texte by sa nemal využívať jeho symbol. Napríklad: „hodnota priemeru bola ...“ a nie „hodnota M bola...“. Na druhej strane, ak sa štatistický výraz uvádza v zátvorke, mal by sa preferovať jeho symbol pred slovným výrazom. Napríklad: ($M = 7.74$) a nie (priemer = 7.74). Na znázornenie veľkosti výskumného súboru sa využíva symbol „ N “. Napríklad: $N = 120$. Avšak na znázornenie veľkosti podskupiny výskumného súboru sa využíva symbol „ n “. Napríklad: $n = 80$. Pri uvádzaní percentuálnych hodnôt sa nevynecháva medzera medzi číselnou hodnotou a symbolom „%“. Napríklad: 80% a nie 80 %. Na druhej strane medzi číselnými hodnotami a symbolmi „<“, „+“,

„=“, „>“ a „-“ sa medzera vynecháva. Napríklad: $p < .50$ a nie $p < .50$.

Ako si to už čitateľ mohol všimnúť, symboly štatistických výrazov sa v APA manuáli uvádzajú väčšinou kurzívou, napr. *d*, *df*, *F*, *M*, *Mdn*, *N*, *p*, *r*, *R*, R^2 , *SD*, *t*, *z*, β a pod. Existujú však aj výnimky, najmä skratky, ktoré sa kurzívou neuvádzajú. Napríklad: ANOVA, ANCOVA, CI, ES, Q, B, IRT a pod. Kompletný zoznam skratiek a symbolov, spolu s ich definíciou a spôsobom znázornenia sa nachádza v manuáli APA (APA, 2020).

Špecifickou otázkou je spôsob znázornenia informácií v tabuľkách, grafoch resp. obrázkoch. Pre ľahšiu orientáciu sa texte, v nasledujúcich odstavcoch uvedieme pokyny v súvislosti s tabuľkami. Tie sa však vzťahujú aj na grafy a obrázky.

Na úvod by sme poznamenali, že sa tabuľky v texte postupne číslujú arabskými číslami a v prípade záverečných prác sa zahrnú do zoznamu tabuliek. Zoznam tabuliek a grafov, spolu so zoznamom obrázkov a skratiek sa spravidla uvádza za obsahom. Vo vedeckých publikáciách sa zoznamy neuvádzajú. Naproti tomu, je v tomto prípade potrebné sledovať pokyny zo strany redakcie o spôsobe umiestnenia tabuliek v texte. Môže sa napríklad vyžadovať zaslanie tabuliek v samostatnom dokumente, alebo ich umiestnenie za zoznamom použitej literatúry. V záverečných prácach sa tabuľky zväčša umiestňujú medzi textové celky. Z dôvodu prehľadnosti - najmä pri dlhých tabuľkách -, môžu byť umiestnené aj na samostatný hárok, za slovným popisom výsledkov empirickej analýzy. Ak sa v práci nachádza veľa tabuliek, autor sa môže rozhodnúť pre presunutie tabuliek s doplňujúcimi analýzami do Prílohy. K tomuto kroku sa študenti uchýlia aj v prípade príliš dlhých záverečných prác, nakoľko znaky v Prílohe sa nerátajú do rozsahu záverečnej práce.

Odkázať čitateľa na istú tabuľku je možné urobiť nasledovnými spôsobmi: „demografické charakteristiky sú uvedené v Tabuľke 1“, resp. „zaznamenanými demografickými charakteristikami boli vek, pohlavie a vzdelanie (viď Tabuľku 1)“. Tabuľky sa zarovnávajú k ľavému okraju. Ak sú umiestnené medzi textové celky, tak sa odporúča vynechať jeden riadok medzi poslednou vetou a samotnou tabuľkou. Číslo tabuľky (napr. Tabuľka 1) sa umiestni

nad tabuľku a je zvýraznené tučným písmom. V ďalšom riadku sa uvedie názov tabuľky, ktorý je zvýraznený kurzívou. Využitý typ a veľkosť písma, podobne ako riadkovanie, je zhodné s formálnym štandardom platným pre celú záverečnú prácu. Preferuje sa typ písma Times New Roman vo veľkosti 12, pri riadkovaní 1,5. Podotýkame však, že v prípade vedeckých publikácií môže mať časopis osobitné požiadavky, ktoré musí autor rešpektovať. Pod tabuľku sa môžu priložiť poznámky, ktoré často vysvetľujú skratky uvedené v tabuľke. V Tabuľke 12 uvidíme príklady formálnej úpravy tabuliek.

Tabuľka 12

Príklady formálnej úpravy tabuliek

Tabuľka 1

Deskriptívna analýza premenných nerozhodnosť a strach z viny

Škála	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Md</i>	Min.	Max.	Šik.	Str.
Nerozhodnosť	2.81	0.73	2.80	1	5	0.32	-0.63
Strach z viny							
Trest	4.13	1.11	4.10	1	7	-0.15	-0.24
Prevenencia škody	4.40	1.10	4.43	1	7	-0.09	-0.05

Poznámka. N = 157. (po úprave - Taranová, 2023)

Tabuľka 2

Frekvenčná analýza deontologických a utilitaristických odpovedí na neosobné morálne dilemy

Odpoveď	1. Dilema		2. Dilema		3. Dilema		4. Dilema	
	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%
Deontologická	45	28.7%	29	18.5%	35	22.3%	29	18.5%
Utilitaristická	112	71.3%	128	81.5%	122	77.7%	128	81.5%

Poznámka. N = 157. (po úprave - Taranová, 2023)

Tabuľka 3

Rozdiel medzi deontológami a utilitaristami v miere nerozhodnosti

	Deontológisti			Utilitaristi			<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>				
Nerozhodnosť (po úprave - Taranová, 2023)	45	3.15	0.82	112	2.26	0.65	3.39	66.98	<.001	.63

Tabuľka 4

Korelácia medzi patologickým zhromažďovaním (SI-R), kogníciami pri uchovávaní (SCI-R), nerozhodnosťou (IS) a jadrovým sebahodnotením (CSES)

Škály	1	2	3
1. SI-R	-		
2. SCI-R	.51*	-	
3. IS	.28*	.12**	-
4. CSES	-.26*	-.27*	-.60*

Poznámka. *N* = 270. SI-R = Inventár uchovávaní; SCI-R = Inventár kognícií pri uchovávaní; IS = Škála nerozhodnosti; CSES = Škála jadrového sebahodnotenia. * $p < .001$. ** $p < .005$. (po úprave; Čavojcová, 2022)

Tabuľka 5

Formy rituálov u vdov po strate partnera

Kategória	<i>n/N</i>	Výrok
Návšteva cintorína	9/10	„Aj teraz, keď idem na hrob, na cintorín, tak vždy mu poviem, že mi chýba...“
Zapálenia sviečky	7/10	„Ale na záhradke, keď odchádzam, tak mám tam kahanček a zasvietim mu sviečku.“
Pripomenutie si zosnulého v čase výročí	7/10	„...to zakaždým, keď má výročie, akože narodenia, výročie smrti, meniny, tak to vždy celá rodina, ako tu sa naobedujeme a potom ideme spoločne mu zapáliť na ten hrob tú sviečku.“
Vystavenie fotografie	6/10	„...no a tuto máme fotografiu keď sme mali 60 rokov, tak som to dala tuto...“
Modlitba	4/10	„...každý deň ho mám na ume, každý deň, lebo sa modlím zaňho, za jeho dušu...“

Poznámka. *n* = počet odpovedí v kategórii; *N* = počet všetkých odpovedí (po úprave, Masaryková & Záhorcová, 2020)¹

Na záver podkapitoly upozorňujeme čitateľa, že ak skopíruje istú tabuľku, graf či obrázok z istého zdroja, treba primerane citovať zdroj tak v texte práce, ako aj v zozname použitej literatúry. Je tiež nevyhnuté získať súhlas pre uverejnenie tabuľky/grafu/obrázku od držiteľa „copyrightu“. Pre ďalšie vzory tabuliek, napr. pre faktorovú a regresnú analýzu, odkazujeme čitateľa na siedme vydanie APA manuálu (APA, 2020).

5.5 Diskusia a záver

Hlavným cieľom diskusie je predstavenie výsledkov kvantitatívnej/kvalitatívnej analýzy zo širšej perspektívy, než tomu bolo v sekcii „Výsledky“. V diskusii sa autor odrazí od číselných dát (kvantitatívna analýza) a obsahových kategórií (kvalitatívna analýza) a snaží sa vysvetliť ich význam v teoretickom a praktickom kontexte. Hlavnou výzvou pri príprave diskusie je zodpovedať otázku, „čo vlastne výsledky znamenajú?“.

Diskusia výsledkov sa spravidla začína stručnou rekapituláciou výskumného problému a výskumného cieľa. Následne sa autor venuje tomu, aby vo svetle získaných dát jednoznačne uviedol, či sa potvrdili stanovené hypotézy, resp. akým spôsobom boli výskumné otázky zodpovedané. Dôrazne upozorňujeme študentov na to, že diskusia v tomto bode nekončí! Nestačí opakovane prerozprávať výsledky kvantitatívnej/kvalitatívnej analýzy, ale je nutné venovať pozornosť aj tomu, ako dopĺňajú, korigujú teoretické zázemie skúmaného problému. Vyžaduje sa teda od autora, aby sa opakovane vrátil k teoretickým východiskám svojej práce a preskúmal, či výsledky sú v zhode s výsledkami výskumov iných autorov, alebo nie. Najmä v prípade protirečivých výstupov je potrebné venovať mimoriadnu pozornosť ich možným dôvodom. Autor by mal retrospektívne podrobiť kritickému zhodnoteniu napr.:

- správnosť myšlienkových postupov cez ktoré dospel ku konkrétnym hypotézam, výskumným otázkam;
- charakteristiky výskumného súboru;
- adekvátnosť výskumného postupu;

¹ Poznámka autorov učebnice: Po citovaných výrokoch sa často doplní kód participanta. Uvádza sa v zátvorke, za posledné úvodzovky.

- validitu, reliabilitu meracích nástrojov a ich prepojenie s teoretickými východiskami;
- adekvátnosť a exaktné prevedenie štatistických analýz.

Je potrebné totiž identifikovať, aké faktory mohli viesť k odlišným, než v hypotézach očakávaným výsledkom. Práve v identifikácii uvedených premenných sa môže napr. prejaviť prínos záverečnej práce/ vedeckej štúdie pre príslušný vedný odbor.

Ako sme vyššie uviedli, v diskusii je žiadúce interpretovať výsledky v spektre teoretických podkladov a vo vzťahu k výskumným výsledkom iných autorov. Diskusia sa však nekončí ani týmto bodom. Od autora práce sa vyžaduje, aby jednoznačne vyjadril, ako zapadajú získané výsledky do odborných vedomostí o skúmaných konštruktoch. Akým spôsobom dopĺňajú a upresňujú obraz o konštruktoch? Akým konkrétnym spôsobom prispeli získané výsledky ku charakterizácii skúmaných javov? Výstup analýzy by mal aspoň v minimálnej miere prispieť k rozšíreniu teoretických vedomostí o skúmaných javoch. Autor práce by mal uvedený prínos exaktne popísať v diskusii.

Záverečné práce a vedecké publikácie (ak nepatria do kategórie tzv. základného výskumu) by však mali mať okrem teoretického prínosu aj benefit pre odbornú prax. V diskusii by sa mal teda autor vyjadriť aj k tomu, ako konkrétne môžu byť získané výsledky využité v praxi. Všeobecné tvrdenia o istom prínose pre prax nie sú postačujúce, vyžaduje sa konkretizácia benefitov.

V poslednej časti diskusie sa od autora očakáva, aby venoval pozornosť miere zovšeobecniteľnosti výsledkov a teda sa vyjadril k externej validite výskumu. Jej posúdenie však nie je možné bez exaktného vymenovania limitácií práce. V závere diskusie je tiež potrebné vysloviť konkrétne odporúčania pre ďalšie výskumné postupy v rámci skúmanej problematiky.

Počas našej pedagogickej činnosti sme si mohli byť mnohokrát svedkami toho, že kvôli časovým obmedzeniam bola diskusia v záverečných prácach veľmi simplexná. Obsahovala najmä opakovaný popis výskumných výsledkov, lenže bez číselných hodnôt. Následne pri obhajobe záverečnej práce boli študenti zaskočení otázkou, kedy sme sa pýtali na význam výsledkov vo

svetle teoretických východísk a vo svetle praktických postupov. Na uvedené otázky by však mal poznať odpoveď každý autor záverečnej práce/vedeckej publikácie.

Záverečná práca je vždy ukončená *záverom*. V závere autor stručne zhrnie východiská a výstup práce a tým uzavrie samotnú prácu. Stáva sa, že implikácie práce nie sú rozoberané v diskusii ale sa presunú do záveru. Cieľom záveru je zmysluplným spôsobom ukončiť prácu tak, aby čitateľ mal dojem konzistentného celku. Po závere nasleduje spravidla už len zoznam použitej literatúry a poprípade zoznam príloh.

Cieľom kapitoly bolo predstaviť čitateľovi konštitučné elementy spôsobu spracovania výstupov vedecko-výskumnej analýzy do podoby záverečných prác a vedeckých publikácií. Uvedomujeme si, že ťažisko našej pozornosti bolo na výskumných prácach. V teoretických a prehľadových prácach sa kladie dôraz na spracovanie literárnych podkladov a nevykonáva sa v nich konkrétna empirická analýza. Z daného dôvodu neobsahujú ani popis výskumného súboru, metód a výsledkov. Na druhej strane autor teoretickej a prehľadovej práce by mal explicitne uviesť, aký teoretický problém mieni vo svojej práci vyjasniť a aký cieľ sleduje vykonaná teoretická analýza. V závere práce by sa tiež mal vyjadriť k tomu, do akej miery sa podarilo problém vyriešiť a či sa naplnil vytýčený teoretický cieľ. Podobne by mal venovať pozornosť významu výsledkov pre rozvoj vedomostí v príslušnom odbore, limitáciám práce a možným odporúčaniam pre iných odborníkov. Podotýkame však, že sekcie, v ktorých by sa mal venovať uvedeným bodom, nie sú tak striktné vymedzené, ako je tomu v prípade výskumných prác. Obsahová štruktúra teoretických/prehľadových prác je voľnejšia, menej štruktúrovaná.

5.6 Cvičenie

1. Vyhľadajte aktuálne číslo domáceho karentovaného časopisu v študovanom odbore! Vyberte si z neho štúdiu, ktorá vás osloví svojim obsahom, avšak nevenujte pozornosť jej abstraktu. Po prečítaní štúdie, skúste napísať jej abstrakt. Porovnajte vami vyhotovený abstrakt výskumnej štúdie s originálnym abstraktom.

2. Vyjadrite vlastnými slovami podobnosti a rozdiely medzi abstraktom, úvodom a záverom!
3. Vyjadrite vlastnými slovami podobnosti a rozdiely medzi výsledkami a diskusiou!

6 Publikačný proces

Výstupom vedecko-výskumnej činnosti študenta je vo väčšine prípadov záverečná práca (bakalárska, diplomová a dizertačná práca), ktorej kvalita je následne posúdená v dvoch krokoch. V prvom kroku školiteľ a pridelený oponent, nezávisle od seba, vypracujú posudky na záverečnú prácu a udelia hodnotenie. Iba v prípade dvoch hodnotení „Fx“ nie je študent pripustený k ďalšiemu kroku posúdenia kvality záverečnej práce a to k jej samotnej obhajobe. Obhajoba záverečnej práce sa uskutoční pred komisiou odborníkov, ktorí udelia výsledné hodnotenia záverečnej práce, berúc ohľad na priebeh obhajoby a na školiteľský/ oponentský posudok. V prípade kladného hodnotenia (nie Fx) sa proces vedecko-výskumnej aktivity pre väčšinu študentov ukončí. Na druhej strane by sme radi pripomenuli študentom, že výsledky vedecko-výskumnej aktivity môžu byť predstavené aj širšiemu publiku v podobe vedeckej publikácie. Cieľom tejto kapitoly je načrtnúť priebeh publikačného procesu a jeho kritérií pre študentov s vynikajúcimi výstupmi vedecko-výskumnej činnosti.

V prvom kroku publikačných ambícií je si potrebné vybrať vhodnú *platformu*. Výstup vedecko-výskumnej činnosti môže byť uverejnený napríklad v podobe článku vo vedeckom časopise alebo v zborníku. Treba si uvedomiť, že uvedené platformy majú odlišné obsahové a formálne požiadavky a podobne sa radia do odlišných kategórií pri evidencii publikačnej činnosti. V krátkosti by sme sa pozastavili práve pri kategóriách publikačnej činnosti, ktoré sú pre študentov pravdepodobne menej známe, avšak potenciálne dôležité pri rozsiahlejších vedecko-výskumných ambíciách.

Každá uverejnená publikácia by mala byť zaevidovaná v CREPČ (Centrálny register evidencie publikačnej činnosti) v prípade zamestnancov vysokých škôl, zamestnancov verejných výskumných inštitúcií a študentov tretieho stupňa vzdelávania. V rámci CREPČ sú publikácie zoradené do rôznych kategórií podľa vyhlášky Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Aktuálne platnú vyhlášku je možné nájsť na

webovej stránke CREPC (<https://cms.crepc.sk>). V súčasnosti sa rozoznávajú nasledovné kategórie evidencie publikačnej činnosti:

- V1 – vedecký výstup publikačnej činnosti ako celok (napr. monografia, editovaná kniha, zborník)
- V2 – vedecký výstup publikačnej činnosti ako časť editovanej knihy alebo zborníka (napr. kapitola)
- V3 – vedecký výstup publikačnej činnosti z časopisu (napr. článok)

Ak napríklad má študent na prvom či druhom stupni vysokoškolského vzdelávania ambíciu pokračovať v štúdiu aj na treťom stupni vysokoškolského vzdelávania, mal by dôkladne pouvažovať o cieľovej kategórii publikačného výstupu. Na druhej strane je účelné sa pustiť do výberu vhodnej platformy pre publikáciu s čo najreálnejšími aspiráciami. Vo vyšších kategóriách sa totiž zvyšujú aj požiadavky na kvalitu práce.

V druhom kroku publikačných ambícií je potrebné preštudovať proces a požiadavky publikačného procesu vybranej platformy. V nasledujúcich podkapitolách popíšeme postup v dvoch študentmi najčastejšie využívaných publikačných príležitostiach

6.1 Proces publikovania v zborníku

Zborník môže a nemusí byť výstupom vedeckej konferencie. Ak však ide o konferenčný zborník, tak sa spravidla viaže možnosť publikácie v príslušnom zborníku na aktívnu účasť na konferencii. Pozrime sa teda najprv na proces prihlásenia sa na konferenciu, ktorej výstupom je konferenčný zborník.

Dátum konania konferencie sa zvyčajne vypíše v niekoľko mesačnom predstihu. Uvedie sa zameranie konferencie a zverejní sa zoznam tematických okruhov príspevkov, ktoré sú na konferencii vítané. Uvádza sa tiež výška možného konferenčného poplatku. Študenti prvého, druhého a tretieho stupňa vysokoškolského štúdia spravidla majú nižší poplatok, ako iní účastníci. Na konferenciu sa prihlasuje zvyčajne cez príslušný formulár, ktorý často zahŕňa aj požiadavku zaslania abstraktu/anotácie príspevku. Pri príprave abstraktu/anotácie je nutné sa rigorózne pridržovať stanoveným

formálnym požiadavkám (napr. dĺžka abstraktu/anotácie) a dôsledne rešpektovať termín zaslania požadovaných materiálov. V ďalšom kroku zvyčajne organizačný výbor konferencie posúdi súlad obsahového zamerania zaslaného abstraktu/anotácie s témami konferencie a následne pošle potvrdenie o schválení príspevku. Konferencie je možné sa aktívne zúčastniť buď prezentáciou alebo posterom. Za aktívnu účasť sa zvyčajne považuje 10-15 minútová prezentácia v rámci istej sekcie konferencie. Treba rátať s tým, že po prezentácii zvyčajne nasleduje diskusia, kedy účastníci konferencie majú možnosť si klásť doplňujúce otázky prezentujúcemu. V prípade aktívnej účasti pomocou posteru má byť študent tiež pripravený na možné otázky zo strany účastníkov konferencie. Má stáť v blízkosti vlastného posteru v na to vyhradenom čase a má byť pripravený viesť odborný dialóg o predkladanej téme.

Konferenčný zborník sa spravidla vydáva po konferencii. Aktívnym účastníkom konferencie sú zaslané obsahové a formálne usmernenia, ktorými by sa mali striktne riadiť pri príprave príspevku. Ak sa plánuje vydanie recenzovaného zborníka, autorom zaslaný príspevok je následne posúdený recenzentom/recenzentmi. V opodstatnených prípadoch je autor požiadaný o vykonanie úprav v súlade s pripomienkami recenzenta/recenzentov. Opravený, resp. doplnený príspevok je opakovane posúdený pred schválením zaradenia do konferenčného zborníka. Autori príspevkov majú následne voľný prístup ku konferenčnému zborníku.

Zborník príspevkov sa však môže vydať aj bez toho, že by bol viazaný na konkrétnu konferenciu. Publikačný proces je však podobný, ako v prípade konferenčných zborníkov. Vo všeobecnosti odporúčame publikáciu v zborníkoch, ktoré sú recenzované. Znamená to prísľub vyššej kvality publikácií a väčšiu odbornú prestíž pre autorov. Veľmi cenná je tiež odborná spätná väzba pre autora od vedeckej komunity.

6.2 Proces publikovania v časopise

Ak sa autor rozhodne publikovať výstup vedecko-výskumnej činnosti v časopise, mal by venovať zvýšenú pozornosť posúdeniu charakteristík samotného časopisu. V prvom kroku odporúčame

uskutočniť „rešerš“ domácich a zahraničných časopisov, ktorých obsahové zameranie je v súlade s témou pripravovaného rukopisu. Pri vyhľadávaní časopisov je možné využiť databázy WoS a SCOPUS. Na druhej strane odporúčame nenechať bez povšimnutia odborné časopisy, ktoré síce nie sú zaradené do uvedených databáz avšak ponúkajú vhodnú platformu pre uverejnenie výstupov študentskej vedecko-výskumnej aktivity.

V ďalšom kroku je vhodné preskúmať, ktoré z vybraných časopisov sa hlásia k tzv. *otvorenému prístupu* [„open access“] v rámci publikovania. Čo však otvorený prístup znamená? Základnou myšlienkou otvoreného prístupu bolo sprístupniť kvalitné vedecké informácie širokej odbornej a neodbornej verejnosti bez poplatku, využívajúc výhody internetu. Zástancovia otvoreného prístupu veria, že odstránenie akýchkoľvek bariér pri získavaní vedeckých informácií časom prispeje k všeobecnej vedeckej gramotnosti bez ohľadu na vzdelanie, miesto bydliska či socioekonomický status. Otvorený prístup teda v sebe napríklad zahŕňa možnosť prečítania, stiahnutia, zdieľania a vytlačenia si vedeckého článku / knihy bez poplatku. Môže obsahovať v sebe prístup aj k súboru dát, ktoré môžu byť podrobené napr. štatistickej analýze. Jedinou povinnosťou užívateľa otvoreného prístupu je zodpovedný prístup k primeranému citovaniu zdroja, teda vyhnutie sa plagiátorstva. Základné piliere otvoreného prístupu boli ustanovené v roku 2001 v rámci deklarácie BOAI (Budapest Open Access Initiative) a v roku 2003 upresnené v tzv. Berlínskej deklarácii (Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities).

Publikovanie v časopise, ktorý sa hlási k otvorenému prístupu, teda znamená, že článok bude dostupný širokej verejnosti bez poplatku. Je však aj samotný publikačný proces bez poplatku? Otvorený prístup v sebe implikuje nespoplatnený, resp. čiastočne spoplatnený publikačný proces. Treba si uvedomiť, že recenzné konanie a samotný edičný proces nie sú bez finančných nákladov. Preto niektoré časopisy od autorov požadujú jednorazové uhradenie výdavkov súvisiacich s publikačným procesom, tzv. APC (Article Processing Charges). Uvedené časopisy sa riadia tzv. zlatou cestou otvoreného prístupu [„Gold Open Access“]. Znamená

to, že po prijatí rukopisu a po uhradení APC bude článok bezplatne prístupný verejnosti hneď po jeho vydaní, spravidla na oficiálnej webovej stránke časopisu/vydavateľstva. Ako však postupovať v prípade, ak autor nemá finančnú rezervu pre uhradenie APC? Dobrou správou je, že okrem zlatej cesty otvoreného prístupu sa praktizuje aj tzv. zelená a diamantová cesta. Záleží to od nastavenia konkrétneho časopisu. V prípade zelenej cesty publikácia sa stáva bezplatne dostupnou pre verejnosť na webovej stránke časopisu/vydavateľstva po istej časovej etape. Dĺžka embarga je spravidla 6 až 24 mesiacov. Na druhej strane pracovnú verziu svojho rukopisu (napr. bez plného zapracovania pripomienok zo strany recenzentov) môže autor uverejniť napr. na vlastnej web stránke, šíriť na sociálnych sieťach, či umiestniť do tzv. online repozitára. Presné pravidlá zelenej cesty otvoreného prístupu však môžu byť odlišné naprieč rôznymi časopisov/vydavateľstiev. V prípade diamantovej cesty otvoreného prístupu sa neuhrádzajú poplatky za publikačný proces a súčasne je rukopis dostupný širokej verejnosti hneď po jeho vydaní.

Upozorňujeme však, že okrem vymenovaných troch hlavných ciest existujú ešte ďalšie špecifické možnosti otvoreného prístupu. Pre bližšie informácie odporúčame čitateľa na oficiálne internetové stránky so zameraním na otvorenú vedu (napr. <https://otvorenaveda.cvtisr.sk/>; <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/>; <https://openaccess.mpg.de/>). Do pozornosti tiež dávame zoznam časopisov a databáz s otvoreným prístupom, ktorý bol spracovaný univerzitnou knižnicou TU (<https://www.truni.sk/kniznica/open-access-casopisy>; <https://www.truni.sk/kniznica/open-access-databazy>).

Považujeme za veľmi dôležité podotknúť, že nie každý časopis, ktorý vyznáva otvorený prístup publikovania, trvá na kvalite recenzného konania. Ide o tzv. *predátorské časopisy/predátorské vydavateľstvá*. Potenciálnych autorov často aktívne vyhľadávajú. Mnohokrát ponúkajú možnosť publikovania záverečných prác študentom končiacich ročníkov. Od autorov vyžadujú zaplatenie publikačného poplatku za zabezpečenie otvoreného prístupu k článku. Hlavným problémom však nie je samotný poplatok

– je mnoho kvalitných spoplatnených odborných časopisov
– ale neodborné recenzné konanie. Recenzné konanie buď vôbec neprebehne, alebo prebehne len formálne s participáciou neskúsených „odborníkov“. Autor sa tak ukráti o odbornú spätnú väzbu. Predátorské časopisy teda zaručia publikáciu rukopisu bez ohľadu na jeho kvalitu, za podmienku uhradenia publikačného poplatku. Ich hlavné nebezpečenstvo pramení z toho, že odborný, poctivo pripravený rukopis, publikovaný v predátorskom časopise stráca na svojej kvalite v očiach vedeckej obce. Predátorské časopisy / vydavateľstvá tiež zhoršujú renomé kvalitných odborných časopisov, ktoré presadzujú otvorený prístup. Zároveň preredia odbornú úroveň voľne dostupných vedeckých informácií šírením možných nekorektných dát. Recenzné konanie má kontrolnú a korigujúcu funkciu a pri jej absencii je prínos rukopisu pre vedu a prax otáznym.

Ako sa vyhnúť predátorským časopisom? Na stránke univerzitnej knižnice TU je uverejnených niekoľko odporúčaní (<https://www.truni.sk/kniznica/predatorske-publikovanie>). Vyzdvihli by sme však nutnosť overenia vierohodnosti a odbornej kvality časopisu s otvoreným prístupom na nasledovnej webovej stránke: <https://doaj.org/>. Platí to najmä v prípade časopisov, ktoré nie sú indexované vo WoS a SCOPUS. Pre tento účel je tiež možné využiť vyhľadávanie v tzv. Nórskom zozname [„Nordic List“; https://kanalregister.hkdir.no/publiseringsskanaler/Forside.action?request_locale=en]. Zahŕňa databázu časopisov a vydavateľstiev, ktoré triedi do štyroch úrovní: úroveň X, 0, 1 a 2. Najprestížnejšie sú časopisy a vydavateľstvá s hodnotením 2. Hodnotenie 0 odráža nevedecký charakter časopisu (napr. chýba recenzné konanie), kým hodnotenie X je udelené časopisom / vydavateľstvám, u ktorých je prítomné podozrenie na pochybný publikačný proces (<https://uk.sav.sk/pre-vedcov/hodnotenie-publikacnych-vystupov/norsky-register-vedeckych-casopisov/>).

Po overení kvality a typu vyhladaného časopisu pre náš rukopis, nasleduje podrobné štúdium pokynov pre publikáciu, ktoré sú stanovené redakčnou radou. Každý časopis má vlastné, osobité kritériá, ktoré treba striktne a dôsledne dodržiavať.

Popíšeme preto iba hlavné kroky a požiadavky, ktoré sú spoločné pre väčšinu odborných časopisov. V centre nášho záujmu budú najprv výskumné štúdie.

Prvou výzvou pre študenta pri príprave rukopisu je vybrať si z pomerne rozsiahlej záverečnej práce iba isté sekcie. Dôvodom je jednak obmedzená dĺžka rukopisu a jednak nutnosť prezentácie jasne vymedzeného, dostatočne odôvodneného výskumného problému. Kým v záverečných prácach je priestor pre väčšie tematické odklonenie sa od hlavnej vedecko-výskumnej línie, pri vedeckých publikáciách spravidla nie je na to možnosť. Teda v prvej fáze prípravy rukopisu sa musí študent rozhodnúť, ktorý vedecko-výskumný problém mieni v rukopise predstaviť, cez analýzu ozrejmiť, resp. zodpovedať. V ďalšom kroku je následne potrebné vyselektovať tie teoretické východiská, ktoré sa vzťahujú k vybranému výskumnému problému. Odporúča sa citovať najrelevantnejšie zdroje. Očakáva sa od autora, že stručne a hutne predstaví „čo sa o istom probléme vie“ ale súčasne poukáže aj na zatiaľ neobjasnené otázky, resp. nesúhlasné výskumné závery. Vychádzať treba pritom nie len z teoretických východísk, ktoré sú v súlade s autorovou koncepciou či hypotézou, ale je potrebné sa zmieniť aj o zisteniach a prístupoch, ktoré sú kontradiktórne. Uvedené informácie sa spracujú do časti, ktorá sa vo vedeckých publikáciách nazýva spravidla ako „úvod“. Pripomíname, že ide iba o niekoľko normostrán. Uvedenie každej jednej vety má mať preto svoj význam a dôvod. Nie je priestor pre informácie a úvahy, ktoré nie sú späté s hlavným vedecko-výskumným problémom. Na konci úvodnej časti rukopisu je potrebné jednoznačne deklarovať, aký vedecko-výskumný problém sa mieni v rukopise ozrejmiť, z akého dôvodu, akou cestou a aké benefity z jeho objasnenia môžu vyplývať pre teóriu a prax. Pre čitateľa – vrátane recenzenta – musí byť teda jasné, čo mieni autor objasniť, o čo sa pri tom opiera, aké sú jeho očakávania a prečo je vybraný vedecký postup relevantný pri danom probléme.

Po úvode spravidla nasleduje v pripravovanom rukopise sekcia *metódy*. V rámci nej má autor za úlohu popísať charakteristiky výskumného súboru, spôsob oslovenia participantov do výskumu

a vylučovacie kritériá účasti. Vyžaduje sa tiež informácia o tom, či účastníci vyplnili informovaný súhlas. Popíše sa tiež výskumný postup a výskumné metodiky. V mnohých časopisoch sa vyžaduje vyjadrenie sa k otázke, či plán výskumu bol a priori schválený príslušnou etickou komisiou.

Ďalšou časťou rukopisu je sekcia *výsledky*. Čoraz častejšou požiadavkou zo strany redakcie je, aby autor rukopisu sprístupnil súbor východiskových dát. Môže ich priamo nahrať na redakčný server, alebo uložiť do verejného repozitára a následne uviesť „link“ vo výskumnej štúdi. Je dôležité, aby sprístupnené dáta boli zrozumiteľne upravené a tak primerane pripravené pre možnú kontrolu. Pri popise výsledkov sa v prípade psychologických štúdií spravidla vyžaduje dodržanie štandardov APA (APA, 2020), hoci redakcia môže mať i vlastné požiadavky, ktoré sú však zvyčajne podrobne objasnené pri pokynoch pre prípravu rukopisu. Zvýšenú pozornosť treba venovať otázke umiestnenia tabuliek/grafov/obrázok a ich možnému limitovanému počtu.

Po sekcii *výsledky* spravidla nasleduje *diskusia*. Autor sa má vyjadriť k tomu, či výsledky výskumu potvrdili/nepotvrdili očakávania, či sú v súlade so závermi iných výskumov a aký je ich význam pre teóriu a prax. Autor sa má jednoznačne vyjadriť k tomu, do akej miery sa podarilo vyriešiť/objasniť východiskový vedecko-výskumný problém. Mal by tiež popísať limitácie práce a možné odporúčania pre ďalšie výskumy. Diskusiu je vhodné uzavrieť vetami, v ktorých je jasne a stručne formulovaný výstup uskutočneného empirického výskumu.

Iné ako výskumné štúdie, akými sú napríklad prehľadové práce, teoretické práce, príspevky z praxe, recenzie, správy z vedeckých podujatí či odborné úvahy, majú zväčša voľnejšiu štruktúru. Pokyny pre ich členenie sú väčšinou bližšie popísané na webovej stránke časopisu. Redakcia na tomto mieste tiež poskytuje bližšie informácie k formálnej úprave rukopisu a k spôsobu citovania zdrojov, tak v texte rukopisu, ako aj v zozname použitej literatúry. Podotýkame, že počet citovaných literárnych zdrojov môže byť v určitých časopisoch limitovaný.

Príprava rukopisu sa by sa mala ukončiť napísaním maximálne

informatívneho abstraktu. Rozsah abstraktu a počet kľúčových slov je zvyčajne limitovaný. Pozornosť je potrebné tiež venovať vhodnému názvu. V súčasnosti je badateľný trend využitia dôvtipných a trefných výrokov, ktorých cieľom je zaujať čitateľa. Zámer práce je dôkladnejšie upresnený až v podnázve štúdie.

Naším odporúčaním je, aby hotový rukopis sa neposielal redakcii bez jazykovej korektúry. V prípade cudzojazyčného textu je účelné pracovať s profesionálnym prekladateľom, resp. požiadať o odbornú kontrolu prekladu. Teba mať si uvedomiť, že aj formálne nedostatky (napr. nedodržania stanoveného rozsahu, chyby v citovaní) a štylistické chyby môžu byť dôvodom odmietnutia rukopisu, bez ohľadu na jeho obsah.

Hotový rukopis sa pošle v elektronickom formáte priamo na adresu redakcie, alebo sa nahráva na redakčný server. Vo väčšine časopisov sa praktizuje obojstranná anonymita v recenznom konaní [„double-blind review“]. Znamená to, že autorovi rukopisu nie sú známe mená recenzentov a podobne ani recenzenti nepoznajú autora rukopisu. Zároveň sa vzájomne nepoznajú ani recenzenti. Z daného dôvodu sa posielajú rukopisy redakcii spravidla v dvoch exemplároch. Raz s priloženými identifikačnými údajmi (napr. meno, kontakt, pracovisko) a raz bez nich. Recenzenti následne obdržia rukopis bez identifikačných údajov. Spolu s dvoma verziami rukopisov sa môže poslať redakcii aj súbor analyzovaných dát a sprievodný list. Obsahové body sprievodného listu – ak sa vyžaduje – je stanovený redakciou. Najčastejšie však obsahuje nasledovné body:

- súhlas každého autora (ak nie je iba jeden autor) s obsahom rukopisu,
- popis konkrétneho príspevku jednotlivých autorov (ak nie je iba jeden autor) do vedecko-výskumnej činnosti a do prípravy rukopisu,
- meno korešpondenčného autora a kontakt na neho,
- deklarácia dodržania etických princípov pri výskume,
- deklarácia o neprítomnosti konfliktu záujmov,
- deklarácia o nezaradení rukopisu do iného recenzného konania,
- súhlas s uhradením možných poplatkov a s rešpektovaním obmedzení, ktoré sa môžu týkať zverejnenia a šírenia rukopisu.

Čo sa stane s rukopisom po jeho zaslaní redakcii? Zodpovedný redaktor spravidla skontroluje, či je téma rukopisu v súlade so zameraním časopisu, či sa vyznačuje rukopis odborným prístupom k jadrovému vedecko - výskumnému problému a či vedecký výstup obohacuje doterajšie poznanie. Podobne sa podrobí kontrole aj dodržanie štrukturálnych, citačných a formálnych požiadaviek. V prípade zásadných nedostatkov redaktor odmietne zaradenie rukopisu do sekvenčného recenzného konania. O svojom rozhodnutí následne informuje autora rukopisu. Ak bol rukopis redaktorom posúdený ako primeraný, tak sa zaradí do recenzného konania. Recenzenti by mali byť odborníkmi na tému rukopisu a mali by sami disponovať publikačnou skúsenosťou. Tak, ako aj samotný rukopis má redakciou stanovenú štrukturálnu a obsahovú kostru, aj recenzný posudok má presne definovanú schému. Pokyny pre recenzentov sú často uverejnené na webovej stránke časopisu a teda sú k dispozícii k nahliadnutiu aj pre autorov rukopisu. Teda pri záverečnej kontrole rukopisu sa môže autor uistiť, či sú v rukopise primerane rozpracované body, ktoré budú recenzenti následne kontrolovať. Recenzné konanie môže mať rôznu dĺžku, ráta sa však rádovo v mesiacoch. Každý z recenzentov sa musí na konci posudku jednoznačne vyjadriť k tomu, či navrhuje uverejnenie rukopisu bez úprav, či vyžaduje úpravy a opätovnú kontrolu rukopisu, alebo či navrhuje redakcii vyradenie rukopisu z publikačného procesu. Recenzent musí svoje stanovisko v posudku jasne a podrobne zdôvodniť. Mal by sa vyjadriť k silným a slabým stránkam rukopisu a popísať odporúčania na zlepšenie jeho kvality. Recenzent má pritom pristupovať k téme a obsahu rukopisu na maximálnej profesionálnej úrovni. Nemôže byť ovplyvnený predsudkami, či osobnými záujmami. Následnou úlohou redaktora je zváženie obsahu recenzných posudkov a rozhodnutie sa pre ďalší priebeh.

V prípade vyžiadaných úprav musí autor opakovane zaslať redakcii prepracovanú verziu rukopisu. Čas pre úpravu je zvyčajne limitovaný, s dĺžkou okolo jedného mesiaca. Upravený rukopis sa môže opakovane zaslať recenzentom na posúdenia, alebo môže byť posúdený už iba redaktorom. Upozorňujeme však, že sa od autora zvyčajne vyžaduje podrobný komentár k jednotlivým

vykonaným úpravám, alebo obhájenie nevykonanie doporučených korekcií. Rukopis sa preto môže posielat redakcii v dvoch verziách. Raz vo forme „čistopisu“ a raz s komentármi k vykonaným úpravám. Komentáre však môžu byť spracované aj v samostatnom dokumente, podobnom sprievodnému listu. V prípade finálnych priaznivých posudkov zo strán recenzentov a/alebo po schválení redaktorom sa rukopis definitívne zaradí do publikačného plánu časopisu. Samotné vydanie článku však môže trvať aj niekoľko mesiacov. Redakcia na druhej strane môže poskytnúť autorovi potvrdenie o publikácii ešte pred zverejnením článku.

Treba rátať s tým, že málokedy trvá - hoci aj na prvý krát úspešný - publikačný proces kratšie, ako pol roka. V prípade odmietnutia rukopisu sa môže predĺžiť aj na rok, roky. Preto, ak študent sleduje konkrétny cieľ pri publikačných ambíciách (napr. naplnenie prijímacích kritérií pre tretí stupeň vysokoškolského štúdia), mal by sa pustiť do prípravy rukopisu s primeraným časovým predstihom.

Zámerom kapitoly bolo v krátkosti predstaviť publikačný proces počnúc od prípravy rukopisu, cez voľbu vhodnej platformy, až k fázam recenzného konania. Veríme, že priblíženie týchto krokov môže znížiť „strach z neznámeho“ a tak prispieť k odvahe študenta publikovať.

6.3 Cvičenie

1. Vytvorte zoznam slovenských/českých odborných časopisov v študovanom odbore, ktoré sú indexované v databázach WoS a Scopus alebo sú súčasťou databázy Current Contents!
2. Vytvorte zoznam slovenských/českých odborných konferencií s prísľubom vydania konferenčného zborníka v študovanom odbore!

Záver

Vedecko-výskumná činnosť zohráva kľúčovú úlohu v modernom vzdelávacom procese a prispieva k rozvoju spoločnosti. Táto činnosť je zameraná na objavovanie nových poznatkov, overovanie existujúcich teórií a riešenie aktuálnych problémov.

Učebnica predstavuje sprievodcu vedecko-výskumnou činnosťou pre vysokoškolského študenta. Je štruktúrovaná do šiestich kapitol. Značná pozornosť je venovaná jednotlivým typom záverečných prác a vedeckých publikácií. Upriamuje pozornosť na prácu s literárnymi prameňmi a správne citovanie, ktoré predstavujú kľúčové aspekty akademického a vedeckého výskumu. Tieto činnosti nielenže zvyšujú kvalitu výskumu, ale tiež zaručujú etické a právne dodržiavanie pravidiel v rámci vedeckej komunity. Zameriava sa na vedecko-výskumný projekt ako na štruktúrovaný proces zameraný na riešenie konkrétneho vedeckého problému alebo otázky. Projekty sú základom vedeckého pokroku a prispievajú k rozširovaniu poznatkov v rôznych oblastiach. Priebeh výskumnej činnosti zahŕňa niekoľko kľúčových krokov, ktoré sú jasne a prehľadne popísané v učebnici. Ďalšia kapitola učebnice zahŕňa spracovanie výstupov vedecko-výskumnej činnosti do záverečnej práce a vedeckej štúdie, čo predstavuje náročný, ale dôležitý proces, ktorý zahŕňa systematické prezentovanie výskumných výsledkov, ich analýzu a interpretáciu. Tento proces vyžaduje dôkladné plánovanie, organizáciu a dodržiavanie akademických štandardov. Učebnica prináša dôležité aspekty publikačného procesu, prostredníctvom ktorého prichádza ku šíreniu výsledkov vedecko-výskumnej činnosti k širšej vedeckej komunite a verejnosti.

Učebnica predkladá viaceré poznatky v oblasti vedecko-výskumnej činnosti, ktoré bude môcť študent aplikovať pri zostavovaní záverečnej práce, či písaní vedeckej publikácie. Chce byť sprievodcom pre každého študenta, ktorý sa rozhodol koncipovať záverečnú prácu, či šíriť výsledky vedecko-výskumnej činnosti prostredníctvom vedeckých, či odborných publikácií.

Zoznam použitej literatúry

American Psychological Association. (2020). *Publication manual of the American Psychological Association* (7th ed.). <https://doi.org/10.1037/0000165-000>

Dobbersteinová, J., Hudecová, S., & Stožická, Z. (2019). *Spríevodca svetom vedeckého publikovania. Učebný text pre kurz publikačný poradca*. Centrum vedecko-technických informácií SR.

Cooper, H. (2016, May 12). *Principles of good writing: Avoiding plagiarism*. APA Style. <https://blog.apastyle.org/apastyle/2016/05/avoidingplagiarism.htm>

Corts, D. P. & Tatum, H. E. (2019). *Ethics in Psychological Research: A Practical Guide for the Student Scientist*. SAGE Publications, Inc.

Clarke, O., Chan, W.Y.D., Bukuru, S. Logan, J. & Wong, R. (2023). Assessing knowledge of and attitudes towards plagiarism and ability to recognize plagiaristic writing among university students in Rwanda. *Higher Education*, 85, 247–263. <https://doi.org/10.1007/s10734-022-00830-y>.

Čavojcová, P. (2022). Úloha nerozhodnosti a jadrového sebahodnotenia v kompulzívnom hromadení u vysokoškolských študentov. [Diplomová práca]. Trnavská univerzita v Trnave.

Eco, U. (1997). *Jak napsat diplomovou práci*. Votobia.

Ferjenčík, J. (2000). Úvod do metodológie psychologického výskumu: jak zkoumat lidskou duši. Portál.

Halama, P., Špajdel, M., & Žitný, P. (2013). Štatistika pre psychológov s využitím softvéru SPSS. Rapos.

Hendl, J. (2005). *Kvalitatívni výzkum: základní metody a aplikace*. Portál.

Izsóf Jurásová, K., & Čavojcová, P. (2024). The role of core self-evaluation, indecisiveness and erroneous beliefs about possessions in hoarding. *E-psychologie*, 18(2), 19-33. <https://doi.org/10.29364/epsy.501>

Izsóf Jurásová, K., & Dědová, M. (2015). *Manuál k vypracovaniu*

záverečných a kvalifikačných prác. Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave.

Izsóf Jurásová K., & Kissová, L. (2021). Jazyková emocionalita a verbálne vyjadrenie emocionálnych zážitkov u bilingválnych jednotlivcov. *Ceskoslovenská psychologie*, 65(5), 474-489. <https://doi.org/10.51561/cspsych.65.5.474>

Katz-Buonincontro, J. (2024). *How to mix methods: A guide to sequential, convergent, and experimental research designs.* American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000404-000>

[Kohút, M. \(2022\). *Sprievodca základmi analýzy psychologických dát v programe jamovi.* Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave.](#)

Larivière, V., Haustein, S., & Mongeon, P. (2015). The Oligopoly of Academic Publishers in the Digital Era. *Plos One*. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0127502>

Magdová, M., Fuchsová, K., & Berinšterová, M. (2021). Prokrastinácia vysokoškolských študentov v kontexte akademickej motivácie a sebakontroly. *Ceskoslovenská psychologie*, 65(4), 389-402. <https://doi.org/10.51561/cspsych.65.4.389>

[Masaryková, M., & Záhorcová, L. \(2020\). Kvalitatívna analýza prežívania pokračujúcich väzieb k zosnulému partnerovi u žien v období staroby. *E-psychologie*. <https://doi.org/10.29364/epsy.382>](#)

Metodicko- pedagogické centrum (2018). *Techniky a príklady citovania podľa STN ISO 690: 2012.*

Meško, D., Katuščák, D., Findra, J., Bernadič, M., Nemcová, E., Pullmann, R., & Žiaková, L. (2004). *Akademická príručka.* Osveta.

Mészárosová, J. (2021). *Efekt kofeínu a aeróbnej športovej aktivity na pracovnú pamäť mladých dospelých* [Diplomová práca]. Trnavská univerzita v Trnave.

Miovský, M. (2006). *Kvalitatívni prístup a metódy v psychologickom výskume.* Grada.

Ochrana, F. (2019). *Metodologie, metódy a metodika vedeckého výskumu.* Univerzita Karlova.

Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt, P. M., Boutron, I., Hoffmann, T. C., Mulrow, C. D., Shamseer, L., Tetzlaff, J. M., Akl, E. A., Brennan, S. E., Chou, R., Glanville, J., Grimshaw, J. M., Hróbjartsson, A., Lalu, M. M., Li, T., Loder, E. W., Mayo-Wilson, E., McDonald, S., McGuinness, L. A., ... Moher, D. (2021). The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ (Clinical research ed.)*, 372, n71. <https://doi.org/10.1136/bmj.n71>

Palenčárová, J. & Kročítý, P. (2012). *Akademická príručka na tvorbu odborných textov*. Vysoká škola manažmentu v Trenčíne.

Panicker, S., & Stanley, B. (2021). *Handbook of Research Ethics in Psychological Science*. APA.

Porte, G. (2013). Who Needs Replication? *CALICO Journal*, 30(1), 10–15. <http://www.jstor.org/stable/calicojournal.30.1.10>

Shea, B. J., Grimshaw, J. M., Wells, G. A., Boers, M., Andersson, N., Hamel, C., Porter, A. C., Tugwell, P., Moher, D., & Bouter, L. M. (2007). Development of AMSTAR: a measurement tool to assess the methodological quality of systematic reviews. *BMC medical research methodology*, 7, 10. <https://doi.org/10.1186/1471-2288-7-10>

Silverman, D. (2005). *Ako robiť kvalitatívny výskum*. Ikar.

Staroňová, K. (2011). *Vedecké písanie. Ako písať akademické a vedecké texty*. Osveta.

Staroňová, K., & Decsi, K. (2009). *Techniky vedeckého písania v spoločenských vedách*. Adin.

Steneck, N. H. (2007). *Introduction to the Responsible Conduct of Research*. Development of Health and Human Services.

Široký, J., Menšík, M., Olecká, I., Pokorná, D., & Vanečková, M. (2011). *Tvoříme a publikujeme odborné texty nejen pro ekonomy a manažery*. Computer Press.

Taranová, L. (2023). *Nerozhodnosť a morálne usudzovanie v kontexte s empatiou a strachom z viny*. [Diplomová práca]. Trnavská univerzita v Trnave.

Trnavská univerzita v Trnave (2013). *Disciplinárny poriadok Trnavskej univerzity v Trnave pre študentov*.

Trnavská univerzita v Trnave (2015). *Etický kódex Trnavskej univerzity v Trnave*.

Trnavská univerzita v Trnave (2021). *Smernica rektora Trnavskej univerzity v Trnave č. 20/2021 o bibliografickej registrácii, kontrole originality, sprístupňovaní, uchovávaní a základných náležitostiach záverečných, rigorózných a habilitačných prác, ktorá upravuje jednotný postup pri vypracúvaní, registrovaní, uchovávaní, sprístupňovaní, zbere a kontrole originality záverečných, rigorózných a habilitačných prác na univerzite*.

Tuval-Mashiach, R. (2021). Is replication relevant for qualitative research? *Qualitative Psychology*, 8(3), 365–377. <https://doi.org/10.1037/qup0000217>

Prílohy

Príloha A – Formálna úprava abstraktu platná pre študentov Katedry psychológie FF TU

Abstrakt

MÉSZÁROSOVÁ, Juliána: Efekt kofeínu a aeróbnej športovej aktivity na pracovnú pamäť mladých dospelých. [Diplomová práca] / Juliána Mészárosová. – Trnavská univerzita v Trnave. Filozofická fakulta, Katedra psychológie. – Školiteľ: PhDr. Kinga Izsóf Jurássová, PhD. – Stupeň odbornej kvalifikácie: Magister. – Trnava: FF TU, 2021, 81 s.

Cieľom diplomovej práce bolo experimentálne preukázať, či existujú štatisticky významné rozdiely v pracovnej pamäti probandov po pôsobení kofeínu a po pôsobení aeróbnej športovej aktivity v porovnaní s východiskovou úrovňou ich pamäťových schopností. Výskumu sa zúčastnilo 60 probandov (50 % mužov) vo veku 20-35 rokov. Aplikoval sa placebom kontrolovaný vnútrosubjektový experimentálny plán. Nezávislými premennými v experimentálnej skupine boli kofeín a beh strednej intenzity. V kontrolnej skupine nimi boli placebo tableta a dychové cvičenie. Závislou premennou bola pracovná pamäť. Probandi sa testovali trikrát. Každý test pracovnej pamäti sa prepojil jednou experimentálnou podmienkou: test východiskovej úrovne pamäťových schopností, konzumácia kofeínu / placebo, beh / dychové cvičenie. Nepreukázali sa významné rozdiely pracovnej pamäti po konzumácii 100 miligramov kofeínu v porovnaní s východiskovou úrovňou. Rovnako sme nepotvrdili efekt placebo tabliet a dychového cvičenia na zmeny pracovnej pamäti. Avšak, po behu strednej intenzity sa zaznamenal významne vyšší výkon pracovnej pamäti oproti východiskovej hodnote. Kofeín nepôsobí ako stimulant pracovnej pamäti pri pravidelných konzumentoch kofeínu, ani u ľudí bežne nekonzumujúcich kofeín. Na druhej strane, aeróbna aktivita strednej intenzity predstavuje efektívny spôsob zvýšenia výkonu pracovnej pamäti. Aeróbne cvičenie môžeme považovať za zdravú

alternatívu kofeínu z hľadiska psychológie zdravia, či kognitívnej psychológie.

Kľúčové slová: pracovná pamäť, kofeín, aeróbna športová aktivita, experiment

(po úprave; Mészárosová, 2021)

Príloha B – Príklad úvodu záverečnej práce

Diplomová práca pojednáva o efekte kofeínu a aeróbnej športovej aktivity na pracovnú pamäť mladých dospelých. Pod tlakom každodenných povinností viacerí z nás využívajú stimulačné látky, najčastejšie kofeín, na zlepšenie výkonnosti. Kofeín je však návyková látka, bez ktorej sa v stave deprivácie môžu objavovať abstinenčné príznaky. Alternatívnu formu stimulantu, bez rizika intoxikácie či závislosti, môže predstavovať aeróbná športová aktivita (Morava, Fagan & Prapavessis, 2019).

Podľa aktuálnych štatistických údajov spotrebuje priemerný Slovák 4,30 kilogramov kávy za rok, čo zahŕňa 1-2 šálky denne (Statista, 2020). Nakoľko kofeín predstavuje jednu z najčastejšie užívaných psychoaktívnych látok (Azab, Shehata & Fekry, 2019), považujeme za opodstatnené hlbšie preskúmať jeho pôsobenie na človeka. Zo slovenských odborníkov sa účinkom kávy na ľudský organizmus zaoberá MUDr. Peter Minárik (gastroenterológ, poradca pre výživu a zdravý životný štýl) spolu so svojim českým kolegom doc. MUDr. Pavelom Kohoutom, PhD. (gastroenterológ a výživový poradca). Psychologická obec v zahraničí sa orientuje predovšetkým na súvislosť pôsobiaceho kofeínu so psychickým, fyzickým či pracovným výkonom (e.g. McLellan, Caldwell & Lieberman, 2016).

Ďalším významným predmetom záujmu vedcov, zaoberajúcich sa stimuláciou kognitívneho výkonu, sa stal šport. Odborníci poukazujú na pozitívny vplyv aeróbnej fyzickej aktivity na rozvoj kognitívnych schopností (e.g. Baek, 2016). Zo slovenských bádateľov sa v spomínanej oblasti angažuje doc. PhDr. PaedDr. Tomáš Gregor, PhD., najmä z hľadiska športovej edukológie a športovej humanistiky.

Ako sme uviedli, predchádzajúce výskumy nasvedčujú, že kofeín aj športová aktivita môžu zvyšovať kognitívny výkon. Výskum kanadských vedcov Moravu, Fagana a Prapavessisa (2019) naznačil, že aeróbná fyzická aktivita môže výkon pracovnej pamäti zvýšiť porovnateľne s kofeínom. Uvedená štúdia však neprináša komplexný pohľad na problematiku, nakoľko je dodnes jediná, ktorá súčasne porovnáva efekt kofeínu a aeróbnej aktivity

na pracovnú pamäť. Pre ich vzájomnú komparáciu a vyvodenie platných záverov tak neexistuje dostatok relevantných podkladov.

Cieľom našej práce je teda porovnať efekt kofeínu a aeróbnej športovej aktivity na výkon pracovnej pamäti. V našom výskume prihliadame na mieru konzumácie kofeínu a na úroveň športových skúseností participantov. Navyše, na rozdiel od predchádzajúceho kanadského výskumu zohľadňujeme potenciálny účinok placebo efektu. Pre overenie vplyvu uvedených premenných volíme formu experimentu. Údaje o pracovnej pamäti získavame pomocou Pamäťového testu učenia v troch experimentálnych podmienkach. V prostredí bez pôsobenia experimentálnej premennej, v podmienke po pôsobení 100 mg kofeínu a taktiež po absolvovaní aeróbnej bežeckej aktivity.

Prvá kapitola našej práce sa zaoberá charakteristikou kofeínu ako psychoaktívnej látky. Zároveň poukazuje na pozitívne i negatívne aspekty pôsobenia kofeínu na človeka. V druhej kapitole sa venujeme tematike športu. Stručne popíšeme druhy športových aktivít a konkretizujeme, ako dokáže fyzická aktivita spôsobiť psychické zmeny u jednotlivca. Následne uvádzame porovnanie účinkov kofeínu a aeróbnej fyzickej aktivity z hľadiska stimulácie výkonu. V tretej kapitole charakterizujeme a vyzdvihneme úlohu pracovnej pamäti. Opisujeme ju z hľadiska kognitívnej psychológie, pričom kladieme dôraz na možnosť regulácie výkonu prostredníctvom vonkajších činiteľov, akými sú kofeín či športovanie. Štvrtá kapitola práce približuje metodiku našej výskumnej procedúry. Prostredníctvom piatej kapitoly poukážeme na hlavné zistenia i doplnkové analýzy. Následne sa v diskusii venujeme interpretácii nadobudnutých poznatkov a vyvodzujeme závery. Zároveň poukážeme na limitácie práce, prínos a odporúčania pre ďalší výskum.

Naša záverečná práca rozširuje poznatky v oblasti psychológie zdravia, športovej a kognitívnej psychológie. Do praxe prispieva ozrejmením kauzality vplyvu kofeínu a športovej aktivity na pracovnú pamäť jednotlivca, čím prispieva k prevencii voči neurodegeneratívnym ochoreniam.

(po úprave; Mészárosová, 2021)

SPRIEVODCA VEDECKO-VÝSKUMNOU ČINNOSŤOU
VYSOKOŠKOLSKÉHO ŠTUDENTA

Vysokoškolská učebnica

Recenzenti:

doc. PhDr. Ľubor Pilárik, PhD.

doc. Mgr. Juraj Holdoš, PhD.

Autori:

doc. PhDr. Mária Dėdová, PhD.

PhDr. Kinga Izsóf Jurásová, PhD.

Vydavateľ:

Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Hornopotočná 23, SK-918 43 Trnava

ff.truni.sk

© Mária Dėdová, Kinga Izsóf Jurásová, 2024

© Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2024

ISBN 978-80-568-0654-8

